

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Кафедра української мови і літератури

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

**СУЧАСНА ЛІТЕРАТУРНА КОМПАРАТИВІСТИКА:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

Для напряму/спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література)

Автор:

доцент кафедри української мови
і літератури Гурдуз А. І.

Затверджено на засіданні кафедри від «28» серпня 2017 р.

Затверджено на засіданні навчально-методичної комісії філологічного
факультету «28» серпня 2017 р.

Затверджено на засіданні вченої ради філологічного факультету
«28» серпня 2017 р.

Миколаїв – 2017

Зміст навчально-методичного комплексу

1. Титульна сторінка.
2. Зміст НМК.
3. Витяги з ОКХ, ОПП спеціальності.
4. Навчальна програма дисципліни (*знаходиться в окремій папці 21.1-06*).
5. Робоча навчальна програма дисципліни (*знаходиться в окремій папці 21.1-07*).
6. Програми навчальної, технологічної і професійної практик (*не передбачено навчальним планом*).
7. Засоби діагностики навчальних досягнень студентів.
8. Навчальні-наочні посібники, технічні засоби навчання тощо (*навчально-методичний посібник „Сучасна літературна компаративістика: теорія і практика” 2017 р. знаходиться в окремій папці 21.1-15*).
9. Конспект лекцій з дисципліни.
10. Комплекс контрольних робіт (ККР) для визначення залишкових знань з дисципліни, завдань для контрольних робіт.
11. Інструктивно-методичні матеріали до практичних занять.
12. Завдання на курсові та дипломні проекти (*не передбачено навчальним планом*).
13. Контрольні завдання до практичних занять, завдання для заліків.
14. Питання до екзаменаційних білетів, екзаменаційні білети (*навчальним планом передбачено залік*).
15. Методичні рекомендації та розробки викладача (*навчально-методичний посібник „Сучасна літературна компаративістика: теорія і практика” 2017 р. знаходиться в окремій папці 21.1-15*).
16. Методичні матеріали, що забезпечують самостійну роботу студентів (зокрема, банк тестів, теми рефератів, глосарій).
17. Методичні матеріали щодо виконання контрольних робіт для заочної форми навчання (*не передбачено навчальним планом*).
18. Інші матеріали: Концепція курсу.

Список рекомендованої літератури до дисципліни.

Витяг з ОПШ

„Сучасна літературна компаративістика: теорія і практика” – навчальна дисципліна, що вивчає генетичні, генетико-контактні зв'язки й типологічні сходження в національних, зональних і регіональних літературних системах у масштабі світової літератури. Метою викладання навчальної дисципліни є системно ознайомити студентів з теорією і практикою компаративних досліджень, навчити самостійно проводити порівняльні студії різних рівнів. Основними завданнями вивчення дисципліни є вдосконалювати вміння студентів аналізувати й зіставляти художні твори та явища всього жанро-видового спектру; забезпечити максимально повне володіння студентами фактичним матеріалом з курсу, а також їх термінологічну грамотність; спрямовувати увагу на ознайомлення з творчістю кращих вітчизняних майстрів художнього перекладу; формувати вміння та навички практики наукової роботи студентів під час виконання ними рефератів і доповідей з питань, відведених на самостійне опрацювання, тощо; розвивати художній смак і творчу уяву студентів.

Ключові проблеми дисципліни:

Актуальні проблеми методології сучасної літературної компаративістики.

Імагологічна домінанта розвитку сучасного вітчизняного порівняльного літературознавства.

Закономірності функціонування метатексту традиційних структур. Сучасні тенденції: причини, характеристика, прогнозування.

Сучасна українська література і світовий літературний процес: характер взаємодії.

Витяг з ОКХ

Спеціаліст повинен знати:

основи теорії й методології сучасного порівняльного вивчення літературно-мистецьких явищ, принципи наукового розвитку компаративістики та її ключові складові, різновиди літературних систем.

Спеціаліст повинен уміти:

самостійно обґрунтовувати й здійснювати різнорівневе компаративне дослідження літературних творів, визначати спектр міжлітературних зв'язків і типологічних збіжностей у творах, бачити українську літературну систему в світовому літературному контексті.

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні:

- уміти аналізувати художнє явище як складову світового літературно-мистецького процесу;
- виявляти національні особливості й наднаціональні характеристики того чи іншого досліджуваного мистецького явища;
- бачити розвиток української культурної системи в контексті світових культурно-мистецьких подій;
- моделювати філологічні студії різної масштабності з урахуванням компаративної умови;
- удосконалювати уявлення про оригінальну художню творчість та протилежні їй вияви;
- виявляти характерні ознаки запозичення, наслідування і моделі власного шляху українських письменників ХХІ ст.;
- реалізовувати науково обґрунтований пошук виявів оригінальної української парадигми розвитку літературно-мистецького процесу ХХІ ст.;
- володіти методикою сучасного філологічного дослідження синтетичного плану;
- мати навички наукової організації праці і застосовувати їх у практичній діяльності;
- уміти працювати з довідковими джерелами, базами даних різного типу, здійснювати загальнонауковий пошук, аналіз першоджерел, метааналіз інформації;
- уміти узагальнювати явища літератури і фольклору, художньої мови в їх взаємодії з системою культури на синхронному, діахронному та соціокультурному рівнях.

II. Фахові:

- уміти визначати актуальні проблеми методології сучасної літературної компаративістики;
- поглиблено опанувати ключові положення теорії й методології сучасного порівняльного вивчення літературно-мистецьких явищ;
- визначати особливості розвитку світового й українського порівняльного літературознавства;
- володіти навичками роботи з різноманітним фактичним матеріалом у межах компаративного дослідження;
- аналізувати типи і види міжлітературного (міжмистецького) процесу;
- уміти кваліфікувати історично оптимальний підхід до дослідження в компаративістиці;
- знати специфіку контактено-генетичного підходу в компаративістиці;
- знати специфіку роботи в руслі типологічної студії;
- володіти навичками дослідження літератури в системі інших видів мистецтв і духовно-творчої діяльності людини;
- знати засади та закономірності розвитку імагології, етноімагології;
- визначати статус перекладних досліджень у літературознавстві;
- формулювати методологічні пріоритети порівняльного літературознавства ХХІ ст.;
- уміти моделювати компаративні дослідження різних рівнів складності;
- виявляти місце компаративістичних досліджень у системі сучасного літературознавства і культурології;
- аналізувати різновиди традиційних структур та особливості їх культурологічного функціонування;
- володіти навичками самостійно обґрунтовувати й здійснювати різнорівневе компаративне дослідження літературних творів і творів інших видів мистецтв;
- виявляти спектр міжлітературних зв'язків і типологічних подібностей у студійованих творах;
- уміти аналізувати українську літературну систему певної доби у відповідному світовому літературно-мистецькому контексті;
- знати специфіку і тенденції розвитку українських і зарубіжних компаративістичних праць кінця ХХ – початку ХХІ ст.;
- уміти визначати здобутки українських наукових шкіл і напрямів порівняльного літературознавства в зіставленні з зарубіжними аналогами;
- формулювати методологічні пріоритети українського та зарубіжного літературознавства.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра української мови і літератури

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної
роботи _____ Н. І. Василькова
28 серпня 2017 р.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
СУЧАСНА ЛІТЕРАТУРНА КОМПАРАТИВІСТИКА:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Ступінь магістра

Галузь знань 01 Освіта

014 Середня освіта

Код та найменування спеціальності

014.01 Середня освіта (Українська мова і література)

Предметна спеціалізація

Філологічний факультет

Програму розроблено та внесено: Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Гурдуз Андрій Іванович, доцент кафедри української мови і літератури, кандидат філологічних наук, доцент

Програму схвалено на засіданні кафедри української мови і літератури
Протокол від “28” серпня 2017 року № 1

Завідувач кафедри
української мови і літератури _____ (Філатова О. С.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією філологічного факультету

Протокол від “28” серпня 2017 року № ____
Голова навчально-методичної комісії _____ (Мхитарян О. Д.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією університету

Протокол від «28» серпня 2017 року № 12
Голова навчально-методичної комісії університету _____ Василькова Н. І.

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни „Сучасна літературна компаративістика: теорія і практика” складена Гурдузом А. І. відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів спеціальності 014 Середня освіта, предметна спеціалізація 014.01 Середня освіта (Українська мова і література).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є генетико-контактні зв'язки й типологічні сходження в національних, зональних і регіональних літературних системах у масштабі світової літератури; основи теорії й методології сучасного порівняльного дослідження літературно-мистецьких явищ; принципи наукового розвитку компаративістики та її ключові складові; підходи до розуміння літературних систем; різновиди аналізу елементів міжлітературного (міжмистецького) процесу, аспекти кваліфікації компаративної ситуації.

Міждисциплінарні зв'язки: комплекс літературознавчих і мовознавчих дисциплін, історія, етнографія, психологія, філософія.

Програма навчальної дисципліни складається з 3 кредитів:

Кредит 1. Основні поняття порівняльного літературознавства

Кредит 2. Принципи міжлітературного процесу

Кредит 3. Спектр досліджень літературної компаративістики

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни „Сучасна літературна компаративістика: теорія і практика” є ознайомити студентів з основами теорії й методології сучасного порівняльного дослідження літературно-мистецьких явищ; принципами наукового розвитку компаративістики та її ключовими складовими; різновидами аналізу елементів міжлітературного (міжмистецького) процесу; навчити самостійно проводити порівняльні студії різних рівнів.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни „Сучасна літературна компаративістика: теорія і практика” є закріпити навички дослідження літератури в системі інших видів мистецтв і духовно-творчої діяльності людини, проблем імагологічного спектру, генетико-контактних зв'язків і типологічних сходжень, загальнокомпаративного моделювання; вдосконалювати вміння студентів аналізувати й зіставляти художні твори та явища всього жанро-видового спектру; забезпечити максимально повне володіння студентами фактичним матеріалом з курсу, а також їх термінологічну грамотність; формувати вміння та навички практики наукової роботи студентів під час виконання ними рефератів і доповідей з питань, відведених на самостійне опрацювання, тощо; розвивати художній смак і творчу уяву студентів.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми в результаті вивчення курсу студент оволодіває відповідними компетентностями:

I. Загальні компетентності:

- Здатність до навчання.
- Здатність працювати самостійно, готовність удосконалювати й розвивати свій інтелектуальний та загальнокультурний рівень.
- Здатність до аналізу і синтезу.
- Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.
- Здатність застосовувати знання на практиці.

II. Фахові компетентності:

- Уміння визначати актуальні проблеми методології сучасної літературної компаративістики.
- Здатність поглиблено опанувати ключові положення теорії й методології сучасного порівняльного вивчення літературно-мистецьких явищ.
- Уміння визначати особливості розвитку світового й українського порівняльного літературознавства.

- Здатність володіти навичками роботи з різноманітним фактичним матеріалом у межах компаративного дослідження.
- Уміння аналізувати типи і види міжлітературного (міжмистецького) процесу.
- Уміння кваліфікувати історично оптимальний підхід до дослідження в компаративістиці.
- Знання специфіки контакт-генетичного підходу в компаративістиці.
- Знання специфіки роботи в руслі типологічної студії.
- Володіння навичками дослідження літератури в системі інших видів мистецтв і духовно-творчої діяльності людини.
- Знання засад і закономірностей розвитку імагології, етноімагології.
- Здатність визначати статус перекладних досліджень у літературознавстві.
- Уміння формулювати методологічні пріоритети порівняльного літературознавства XXI ст.
- Уміння моделювати компаративні дослідження різних рівнів складності.
- Здатність виявляти місце компаративістичних досліджень у системі сучасного літературознавства і культурології.
- Уміння аналізувати різновиди традиційних структур та особливості їх культурологічного функціонування.
- Уміння володіти навичками самостійно обґрунтовувати й здійснювати різнорівневе компаративне дослідження літературних творів і творів інших видів мистецтв.
- Здатність виявляти спектр міжлітературних зв'язків і типологічних подібностей у студійованих творах.
- Уміння аналізувати українську літературну систему певної доби у відповідному світовому літературно-мистецькому контексті.
- Знання специфіки і тенденцій розвитку українських і зарубіжних компаративістичних праць кінця XX – початку XXI ст.
- Уміння визначати здобутки українських наукових шкіл і напрямів порівняльного літературознавства в зіставленні з зарубіжними аналогами.
- Здатність формулювати методологічні пріоритети українського та зарубіжного літературознавства.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Кредит 1. Основні поняття порівняльного літературознавства

Тема 1. Літературна компаративістика: предмет, мета, завдання і структура курсу. Розвиток компаративістики в Україні і світі. Проблема світової літератури.

Специфіка імагології як галузі літературної компаративістики.

Становлення літературної компаративістики в Україні і світі. Проблеми сучасного розвитку.

Наукові „школи” в літературній компаративістиці.

Тема 2. Літературні системи.

Проблеми системного підходу в літературознавстві. Світова література.

Кредит 2. Принципи міжлітературного процесу

Тема 3. Форми та механізми міжлітературного процесу.

Типологічні сходження: різновиди та їх особливості.

Переклад у системі міжлітературних зв'язків. Види компаративістичних досліджень. Українська література у світовому літературному контексті.

Тема 4. Міф і міфологічний фактор у літературі.

Кредит 3. Спектр досліджень літературної компаративістики

Тема 5. Рівні порівняльно-типологічного дослідження літератури. Концепція інтертекстуальності.

Теорія і практика інтертекстуальних студій.

Комп'ютерна література.

Проблеми моделювання компаративного дослідження.

Література в системі інших видів мистецтв: характер і динаміка розвитку досліджень.

Тема 6. Українська література у світовому літературному контексті.

Сучасна українська література в системі світової.

Панорама сучасних компаративних досліджень в Україні.

Порівняльне літературознавство в середній і вищій школі.

Методичне забезпечення

1. Гурдуз А. Сучасна літературна компаративістика: теорія і практика : навч.-метод. посіб. для студ. вищих навч. закладів / А. Гурдуз. – Миколаїв : Іліон, 2017. – 154 с. (5 прим. у бібл.).
2. Гурдуз А. Компаративістика і літературний процес : навч.-метод. посіб. для студ. вищих навч. закладів / А. Гурдуз. – Миколаїв : Іліон, 2017. – 244 с. (5 прим. у бібл.).
3. Гурдуз А. Літературна компаративістика: навч.-метод. посібник для студентів вищих навч. закладів. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2008. – 72 с. (15 прим. у бібл.).
4. Гурдуз А. Традиційні структури в літературі: навч.-метод. рекомендації до вивчення курсу “Літературна компаративістика”. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2008. – 68 с. (10 прим. у бібл.).
5. Гурдуз А. Українська література в контексті світового літературного процесу: наук.-метод. рекомендації до вивчення курсу “Історія української літератури кінця ХІХ - початку ХХ ст.”. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2008. – 60 с. (10 прим. у бібл.).
6. Навчально-методичний комплекс навчальної дисципліни «Сучасна літературна компаративістика: теорія і практика».

Рекомендована література

1. Градовський А. Компаративний аналіз у системі шкільного курсу літератури: методологія та методика. – Черкаси: Брама, 2003. – 292 с.
2. Гурдуз А. Ключ до душі людини: (Система уроків з компаративного вивчення творчості М.Коцюбинського та К.Гамсуна) // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2002. – № 2. – С.102-107; №5. – С.109-118; 2003. – № 3. – С.119-125.
3. Літературознавча компаративістика: Навч. посібник / Терноп. держ. пед. ун-т ім. В.Гнатюка; упоряд.: Р.Т.Гром'як, І.В.Папуша.– Тернопіль, 2002.– 334 с.
4. Наливайко Д.С. Спільність і своєрідність: Українська література в контексті європейського літературного процесу. – К.: Дніпро, 1988. – 395 с.
5. Наливайко Д. Компаративістика й історія літератури. – К. : Акта, 2007. – 426 с.
6. Наливайко Д. Україна очима Заходу / Дмитро Наливайко. – 2 вид., доп. – К. : Грамота, 2009. – 782 с.
7. Наливайко Д. Теорія літератури й компаративістика. – К.: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2006.
8. Науменко А.М. Філологічний аналіз тексту: (Основи лінгвопоетики): навч. посібник для студ. вищих навч. закладів. – Вінниця: Нова Книга, 2005. – 416 с.
9. Нямцу А. Иуда Искариот и другие...: Учеб. пособие. – Черновцы: Рута, 2004. – 88 с.
10. Нямцу А.Е. Легенда о Дон-Жуане в мировой литературе: Учеб. пособие. – Черновцы: Рута, 1998. – 83 с.
11. Нямцу А.Е. Легендарно-мифологические структуры в славянских и западноевропейских литературах: Учеб. пособие / Черновиц. нац. ун-т им. Ю.Федьковича. – Черновцы: Рута, 2001. – 208 с.

Базова

1. Вєрвєс Г. Як література самоутверджується у світі: Дослідження. – К.: Дніпро, 1990. – 452с.
2. Генералюк Л. Універсалізм Шевченка: Взаємодія літератури і мистецтва / Леся Генералюк. – К. : Наукова думка, 2008. – 544 с.
3. Гурдуз А. Міфопоетична парадигма в українській та західноєвропейській “прозі про землю” кінця ХІХ - першої третини ХХ ст.: моногр. – Миколаїв: вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2008. – 216 с.
4. Дюришин Д. Межлитературные общности как конкретизация закономерностей мировой литературы // Проблемы особых межлитературных общностей / под ред. Д.Дюришина. – М.:

Наука: Восточная лит., 1993. – С.9-63.

5. Дюришин Д. О европейских межлитературных центризмах // Россия, Запад, Восток: Встречные течения: К 100-летию со дня рожд. акад. М.П.Алексеева. – СПб.: Наука, 1996. – С.269-276.
6. Дюришин Д. Теория сравнительного изучения литературы: пер. со словац. – М.: Прогресс, 1979. – 320 с.
7. Лімборський І.В. Європейське та українське Просвітництво: незавершений проект? Реінтерпретація канону: спроба компаративного аналізу літературних парадигм. – Черкаси, 2006. – 364 с.
8. Матвіїшин В.Г. Україно-французькі літературні зв'язки ХІХ - поч. ХХст. – Львів, 1989. – 168 с.
9. Неупокоева И.Г. История всемирной литературы. Проблемы системного и сравнительного анализа. – М.: Наука, 1976. – 359 с.
10. Нямцу А. Основы теории традиционных сюжетов. – Черновцы: Рута, 2003. – 80 с.
11. Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті: В 5 т. / АН УкрРСР. Ін-т літ. ім. Т.Г.Шевченка. – К.: Наук. думка, 1987–1991.
12. Попович А. Проблемы художественного перевода / под ред. П.М.Топера. Пер. со словац. И.А.Бернштейн, И.С.Чернявской. – М.: Высш. школа, 1980. – 199 с.
13. Пригодій С. М. Літературний імпресіонізм в Україні та США: (Типологія та національні особливості). – К.: Нора-принт, 1998. – 311 с.
14. Традиційні сюжети та образи : моногр. / авт. проекту й упоряд.: А.Р.Волков. – Чернівці : Місто, 2004. – 442 с.
15. Фатеева Н.А. Контрапункт интертекстуальности, или Интертекст в мире текстов. – М.: Агар, 2002. – 280 с.

Допоміжна

- 1 Азаров Ю.А., Сорокина В.В. Новые исследования в области сравнительного литературоведения // Вестник Моск. ун-та. – Сер.9, Филология. – 1995. – № 1. – С.89-96.
- 2 Бакула Б. Кілька міркувань на тему інтегральної компаративістики // Слово і Час. – 2002. – № 3. – С.50-58.
- 3 Гурдуз А.І. Амплітуда переосмислення образу єдинорога в літературі ХХ - першого десятиліття ХХІ ст. // Новітня філологія. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. П.Могили, 2010. – № 37. – С. 99-115.
- 4 Гурдуз А.І. Античний міф очима Кортасара і Борхеса (на матеріалі творів “Царі” і “Дім Астеріона”) // Зарубіжна література в школах України. – 2007. – № 8. – С.41-43.
- 5 Гурдуз А. Інтертекстуальність і гіпертекст: проблеми теорії і практики // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2007. – № 4. – С.67-72.
- 6 Гурдуз А.І. Літературна мінотавріана ХХ - початку ХХІ ст. // Зарубіжна література в школах України. – 2009. – № 1 – С.13-17; № 6. – С.51-56.
- 7 Гурдуз А.І. Літературно-мистецька вампіріада другої половини ХХ - першого десятиліття ХХІ століття: інтрига переосмислення // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О.Сухомлинського : зб. наук. праць. Серія „Філологічні науки” / за ред. В.Д.Будака, М.І.Майстренко. — Миколаїв : МНУ ім. В.О.Сухомлинського, 2013. — Вип. 4.12 (96). — С. 64-72.
- 8 Гурдуз А.І. Мешап-проза: історія гри з історією // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О.Сухомлинського : зб. наук. праць. Серія „Філологічні науки” / за ред. В.Д.Будака, М.І.Майстренко. — Миколаїв : МНУ ім. В.О.Сухомлинського, 2013. – Вип. 4.11 (90). – С. 44-48.
- 9 Гурдуз А. Міф і міфологічний фактор у літературі: (Загальнотеоретичні проблеми студіювання) // Укр. мова й літ. в серед. школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2004. – № 3. – С.120-126.
- 10 Гурдуз А.І. Міфопоетика літературного твору та міфопоетична парадигма: теоретичний аспект // Зарубіжна література в школах України. – 2006. – № 6. – С.57-59.

- 11 Гурдуз А.І. Міфопоетика роману Еміля Золя “Земля” // Зарубіжна література в школах України. – 2005. – № 9. – С.11-13.
- 12 Гурдуз А.І. Міфопоетична парадигма в романі Томаса Гарді “Тесс із роду д’Ербервіллів”: контури біблійних моделей // Зарубіжна література в школах України. – 2005. – № 8. – С.10-14.
- 13 Гурдуз А. Повість М. Коцюбинського “Тіні забутих предків” і роман К.Гамсуна “Пан” у порівняльно-типологічному висвітленні // Слово і Час. – 2003. – № 11. – С.40-44.
- 14 Гурдуз А.І. Постійність рухливого: ізоморфізм ключових традиційних образів і мотивів у літературі // Зарубіжна література в школах України. – 2009. – № 9.
- 15 Гурдуз А.І. Рей Бредбері, Ернест Хемінгуей і машина до Кіліманджаро // Зарубіжна література в школах України. – 2008. – № 3. – С. 12-13.
- 16 Гурдуз А. Світова літературна компаративістика: етапи розвитку // Укр. мова й літ. в серед. школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2005. – № 2. – С.114-120.
- 17 Гурдуз А. Українська літературна компаративістика: етапи розвитку // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2005. – № 6. – С.90-98.
- 18 Гурдуз А. Чи існує єдина світова література? (Літературні системи: проблеми й дискусії) // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2008. – № 3. – С.84-88.
- 19 Клименко Ж. Проблема взаємодії літератур у компаративістиці // Зарубіжна література. – 1999. – № 33-34. – С.3.
- 20 Наливайко Д. Стан і завдання українського порівняльного літературознавства // Урок української. – 2000. – № 11-12. – С.55-58.
- 21 Папуша І. До методології літературознавчої компаративістики // Слово і Час. – 2002. – № 3. – С.58-67.
- 22 Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму: Монографія. – Вид. 2-ге, доп. і переробл. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2002. – 392 с.
- 23 Радчук В. Глобалізація і переклад // Всесвіт. – 2002. – № 5-6. – С.127-136.
- 24 Стріха М. Переклад як націєтворення // Зарубіжна література – 2003. – № 14. – С.13-14.
- 25 Турган О.Д. Українська література кінця ХІХ - початку ХХ ст. і античність: (Шляхи сприйняття і засвоєння) / НАН України. Ін-т л-ри ім. Т.Г.Шевченка. – К., 1995. – 175 с.
- 26 Фрай Н. Архетипний аналіз: теорія мітів // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М.Зубрицької. – Львів: Літопис, 2002. – С.142-172.
- 27 Астаф’єв О. Інтертекстуальність як літературна стратегія // Дивослово. – 2000. – № 2. – С.5-7.
- 28 Бульвінська О.І. Інформаційне суспільство і література: перспективи співіснування // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2004. – № 6. – С.7-10.
- 29 Одаренко О. Простір розгалужених шляхів: знайомство з **гіперлітературою** // Всесвіт. – 2003. – № 9-10. – С.161-168.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік.

5. Засоби діагностики успішності навчання: контрольна робота (КР), усне й письмове опитування, підготовка студентами доповідей, захист рефератів.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра української мови і літератури

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної роботи

_____ Н. І. Василькова

28 серпня 2017 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
СУЧАСНА ЛІТЕРАТУРНА КОМПАРАТИВІСТИКА:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Ступінь магістра

Галузь знань 01 Освіта

014 Середня освіта

Код та найменування спеціальності

014.01 Середня освіта (Українська мова і література)

Предметна спеціалізація

Філологічний факультет

2017–2018 навчальний рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Сучасна літературна компаративістика: теорія і практика» для студентів спеціальності 014 Середня освіта, шифр спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література).

Розробник: Гурдуз Андрій Іванович, доцент кафедри української мови і літератури, кандидат філологічних наук, доцент _____ (Гурдуз А. І.)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри української мови і літератури.

Протокол № 1 від “28” серпня 2017 р.

Завідувач кафедри _____ (Філатова О.С.)

“28” серпня 2017 р.

1. Опис навчальної дисципліни
Заочна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, освітньо-кваліфікаційний рівень (ступінь)	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 01 Освіта	Нормативна / <u>Варіативна</u>	
	Спеціальність 014 Середня освіта		
Індивідуальне науково-дослідне завдання – проект компаративного дослідження	014.01 Середня освіта (Українська мова і література)	<i>Рік підготовки:</i>	
		II	
<i>Семестр</i>			
IV			
<i>Лекції</i>			
14			
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 1 самостійної роботи студента – 7	Ступінь магістр	<i>Практичні, семінарські</i>	
		8	
		<i>Лабораторні</i>	
		-	-
		<i>Самостійна робота</i>	
		68	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для заочної форми навчання – 22 годин аудиторних занять, 68 годин самостійних робіт (24,4 % / 75,6 %).

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: системно ознайомити студентів з теорією і практикою компаративних досліджень навчити самостійно проводити порівняльні студії різних рівнів.

Завдання: вдосконалювати вміння студентів аналізувати й зіставляти художні твори та явища всього жанро-видового спектру; забезпечити максимально повне володіння студентами фактичним матеріалом з курсу, а також їх термінологічну грамотність; спрямовувати увагу на ознайомлення творчістю кращих вітчизняних майстрів художнього перекладу; формувати вміння та навички практики наукової роботи студентів під час виконання ними рефератів і доповідей з питань відведених на самостійне опрацювання, тощо; розвивати художній смак і творчу уяву студентів.

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальні компетентності:

- Здатність до навчання.
- Здатність працювати самостійно, готовність удосконалювати й розвивати свій інтелектуальний та загальнокультурний рівень.
- Здатність до аналізу і синтезу.
- Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.
- Здатність застосовувати знання на практиці.

II. Фахові компетентності:

- Уміння визначати актуальні проблеми методології сучасної літературної компаративістики.
- Здатність поглиблено опанувати ключові положення теорії й методології сучасного порівняльного вивчення літературно-мистецьких явищ.
- Уміння визначати особливості розвитку світового й українського порівняльного літературознавства.
- Здатність володіти навичками роботи з різноманітним фактичним матеріалом у межах компаративного дослідження.
- Уміння аналізувати типи і види міжлітературного (міжмистецького) процесу.
- Уміння кваліфікувати історично оптимальний підхід до дослідження в компаративістиці.
- Знання специфіки контактено-генетичного підходу в компаративістиці.
- Знання специфіки роботи в руслі типологічної студії.
- Володіння навичками дослідження літератури в системі інших видів мистецтв і духовно-творчої діяльності людини.
- Знання засад і закономірностей розвитку імагології, етноімагології.
- Здатність визначати статус перекладних досліджень у літературознавстві.
- Уміння формулювати методологічні пріоритети порівняльного літературознавства XXI ст.
- Уміння моделювати компаративні дослідження різних рівнів складності.
- Здатність виявляти місце компаративістичних досліджень у системі сучасного літературознавства і культурології.
- Уміння аналізувати різновиди традиційних структур та особливості їх культурологічного функціонування.
- Уміння володіти навичками самостійно обґрунтовувати й здійснювати різнорівневе компаративне дослідження літературних творів і творів інших видів мистецтв.
- Здатність виявляти спектр міжлітературних зв'язків і типологічних подібностей у студійованих творах.
- Уміння аналізувати українську літературну систему певної доби у відповідному світовому літературно-мистецькому контексті.
- Знання специфіки і тенденцій розвитку українських і зарубіжних компаративістичних праць кінця XX – початку XXI ст.
- Уміння визначати здобутки українських наукових шкіл і напрямів порівняльного літературознавства в зіставленні з зарубіжними аналогами.
- Здатність формулювати методологічні пріоритети українського та зарубіжного літературознавства.

2. Програма навчальної дисципліни

Кредит 1. Основні поняття порівняльного літературознавства

Тема 1. Літературна компаративістика: предмет, мета, завдання і структура курсу. Розвиток компаративістики в Україні і світі. Проблема світової літератури.

Специфіка імагології як галузі літературної компаративістики.

Становлення літературної компаративістики в Україні і світі. Проблеми сучасного розвитку.

Наукові „школи” в літературній компаративістиці.

Тема 2. Літературні системи.

Проблеми системного підходу в літературознавстві. Світова література.

Кредит 2. Принципи міжлітературного процесу

Тема 3. Форми та механізми міжлітературного процесу.

Типологічні сходження: різновиди та їх особливості.

Переклад у системі міжлітературних зв'язків. Види компаративістичних досліджень.

Українська література у світовому літературному контексті.

Тема 4. Міф і міфологічний фактор у літературі.

Кредит 3. Спектр досліджень літературної компаративістики

Тема 5. Рівні порівняльно-типологічного дослідження літератури. Концепція інтертекстуальності.

Теорія і практика інтертекстуальних студій.

Комп'ютерна література.

Проблеми моделювання компаративного дослідження.

Література в системі інших видів мистецтва: характер і динаміка розвитку досліджень.

Тема 6. Українська література у світовому літературному контексті.

Сучасна українська література в системі світової.

Панорама сучасних компаративних досліджень в Україні.

Порівняльне літературознавство в середній і вищій школі.

4. Структура навчальної дисципліни

Заочна форма навчання

Назви кредитів і тем	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср
1	8	9	10	11	12	13
Кредит 1. Основні поняття порівняльного літературознавства						
Тема 1. Літературна компаративістика: предмет, мета, завдання і структура курсу. Розвиток компаративістики в Україні і світі. Проблема світової літератури.	18	4	2			12
Тема 2. Літературні системи.	12	2	2			8
Усього за кредит 1	30	6	4			20
Кредит 2. Принципи міжлітературного процесу						
Тема 3. Форми та механізми міжлітературного процесу.	16	2				14
Тема 4. Міф і міфологічний фактор у літературі.	14	2	2			10
Усього за кредит 2	30	4	2			24
Кредит 3. Спектр досліджень літературної компаративістики						
Тема 5. Рівні порівняльно-типологічного дослідження літератури. Концепція інтертекстуальності.	16	2	1			13
Тема 6. Українська література у світовому літературному контексті.	14	2	1			11
Усього за кредит 3	30	4	2			24
Усього годин	90	14	8			68

6. Теми практичних занять

6.2. Для заочної форми навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Кредит 1. Основні поняття порівняльного літературознавства	
1.	Становлення літературної компаративістики в Україні і світі. Проблеми сучасного розвитку.	2
2.	Форми та механізми міжлітературного процесу. Міфологічний фактор у літературі. Проблеми міфопоетики	2
	Кредит 2. Принципи міжлітературного процесу	
3.	Проблеми моделювання компаративного дослідження.	2
	Кредит 3. Спектр досліджень літературної компаративістики	
4.	Інтертекстуальність і гіпертекст: проблеми теорії і практики.	2
	Разом	8

Самостійна робота
8.2. Для заочної форми навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Кредит 1. Основні поняття порівняльного літературознавства	
1	Проблеми системного підходу в літературознавстві. Світова література (аналітичний огляд визначених питань: письмові відповіді)	5
2.	Передумови „другої кризи” в розвитку літературної компаративістики: пошуки виходу. Контекстуалісти і неконтекстуалісти (аналітичний огляд визначених питань: письмові відповіді)	6
3.	Розвиток імагології в ХХІ ст.: спроби автономії (реферат)	5
4.	Література в системі інших видів мистецтв: характер і динаміка розвитку досліджень (аналітичний огляд визначених питань: письмові відповіді)	4
	Кредит 2. Принципи міжлітературного процесу	
5.	Типологічні сходження: різновиди та їх особливості (аналітичний огляд визначених питань: письмові відповіді)	6
6.	Закономірності генологічних і тематологічних трансформацій у сучасній літературі. Українська варіація і погляд (аналітичний огляд визначених питань: письмові відповіді)	6
7.	Наукові (національні) „школи” в літературній компаративістиці (підготовка доповіді)	7
8.	Здобутки українських наукових шкіл і напрямів порівняльного літературознавства: київська „школа” (аналітичний огляд визначених питань: письмові відповіді)	5
	Кредит 3. Спектр досліджень літературної компаративістики	
9.	Здобутки українських наукових шкіл і напрямів порівняльного літературознавства: чернівецька „школа” (аналітичний огляд визначених питань: письмові відповіді)	7
10.	Порівняльне літературознавство в середній і вищій школі (аналітичний огляд визначених питань: письмові відповіді)	6
11.	Переклад у системі міжлітературних зв'язків (мультимедіапрезентація)	5
12.	Комп'ютерна література (аналітичний огляд визначених питань: письмові відповіді)	6
	Разом	68

9. Індивідуальні завдання

Виконання проекту компаративного дослідження.

10. Методи навчання

Компаративний, фундаментальний, комбінований, пояснювально-ілюстративний, проблемного викладу навчального матеріалу, репродуктивний, інтертекстуальний, міфопоетичний, культурно-історичний, описовий, герменевтичний методи навчання.

11. Методи контролю

Контрольна робота (КР): усні / письмові, відкриті / закриті, комбіновані тестові завдання тощо; усне й письмове опитування (фронтальне, групове, індивідуальне, комбіноване), підготовка студентами доповідей, захист рефератів.

Основними критеріями оцінювання навчальної діяльності студентів з курсу є її систематичність, активність і результативність.

Показниками систематичності навчальної діяльності є відвідування студентами практичних занять з курсу та своєчасне виконання навчальних і контрольних робіт. Активність студента на практичних заняттях визначається якістю підготовки до нього і рівнем виконання практичних завдань. Показником результативності є правильність виконання на практичних заняттях усіх видів робіт (зокрема, контрольних), ґрунтовність опрацювання тем для самостійного вивчення, а також участь у науково-дослідній роботі.

Основними формами поточного контролю є такі види робіт:

1. перевірка (усна, письмова) рівня засвоєння теоретичного матеріалу за навчальними темами;
2. контрольні завдання;
3. усний або письмовий експрес-контроль;
4. тестування;
5. перевірка рівня засвоєння студентами навчальних тем, призначених для самостійного та індивідуального опрацювання;
6. підсумкова комплексна контрольна робота.

Кредитний контроль передбачає перевірку стану засвоєння визначеної системи елементів знань того чи іншого кредиту, до якої включаються елементи знань з планового повторення попередніх кредитів. Сума балів становить 300: 140 балів за КР + 160 балів за інші види робіт.

Підсумковий контроль знань студентів здійснюється за результатами поточного контролю.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Залік

Поточне тестування та самостійна робота						Накопичувальні бали / Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	300/100
50	50	50	50	50	50	

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ОЦІНКА ECTS	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54		

FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано
----	-------	------------------	---------------

13. Методичне забезпечення

1. Гурдуз А. Сучасна літературна компаративістика: теорія і практика : навч.-метод. посіб. для студ. вищих навч. закладів / А. Гурдуз. – Миколаїв : Іліон, 2017. – 154 с. (5 прим. у бібл.).
2. Гурдуз А. Компаративістика і літературний процес : навч.-метод. посіб. для студ. вищих навч. закладів / А. Гурдуз. – Миколаїв : Іліон, 2017. – 244 с. (5 прим. у бібл.).
3. Гурдуз А. Літературна компаративістика: навч.-метод. посібник для студентів вищих навч. закладів. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2008. – 72 с. (15 прим. у бібл.).
4. Гурдуз А. Традиційні структури в літературі: навч.-метод. рекомендації до вивчення курсу “Літературна компаративістика”. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2008. – 68 с. (10 прим. у бібл.).
5. Гурдуз А. Українська література в контексті світового літературного процесу: наук.-метод. рекомендації до вивчення курсу “Історія української літератури кінця XIX - початку XX ст.”. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2008. – 60 с. (10 прим. у бібл.).
6. Навчально-методичний комплекс навчальної дисципліни «Сучасна літературна компаративістика: теорія і практика». – URL до електронного варіанта: <https://mnu.mk.ua/course/index.php?categoryid=257>

14. Рекомендована література

Базова

1. Вервес Г. Як література самоутверджується у світі: Дослідження. – К.: Дніпро, 1990. – 452с.
2. Генералюк Л. Універсалізм Шевченка: Взаємодія літератури і мистецтва / Леся Генералюк. – К. : Наукова думка, 2008. – 544 с.
3. Гурдуз А. Міфопоетична парадигма в українській та західноєвропейській “прозі про землю” кінця XIX - першої третини XX ст.: моногр. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2008. – 216 с.
4. Дюришин Д. Межлитературные общности как конкретизация закономерностей мировой литературы // Проблемы особых межлитературных общностей / под ред. Д.Дюришина. – М.: Наука: Восточная лит., 1993. – С.9-63.
5. Дюришин Д. О европейских межлитературных центризмах // Россия, Запад, Восток: Встречные течения: К 100-летию со дня рожд. акад. М.П.Алексеева. – СПб.: Наука, 1996. – С.269-276.
6. Дюришин Д. Теория сравнительного изучения литературы: пер. со словац. – М.: Прогресс, 1979. – 320 с.
7. Лімборський І.В. Європейське та українське Просвітництво: незавершений проект? Реінтерпретація канону: спроба компаративного аналізу літературних парадигм. – Черкаси, 2006. – 364 с.
8. Літературознавча компаративістика: навч. посібник / Терноп. держ. пед. ун-т ім. В.Гнатюка; Упоряд.: Р.Т.Гром'як, І.В.Папуша.– Тернопіль, 2002.– 334 с.
9. Матвіїшин В.Г. Україно-французькі літературні зв'язки XIX - поч. XXст. – Львів, 1989. – 168 с.
10. Наливайко Д. Теорія літератури й компаративістика. – К.: Вид. дім „Києво-Могилянська академія”, 2006. – 348 с.
11. Неупокоева И.Г. История всемирной литературы. Проблемы системного и сравнительного анализа. – М.: Наука, 1976. – 359 с.
12. Нямцу А. Основы теории традиционных сюжетов. – Черновцы: Рута, 2003. – 80 с.
13. Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті: В 5 т. / АН УкрРСР. Ін-т літ. ім. Т.Г.Шевченка. – К.: Наук. думка, 1987–1991.
14. Попович А. Проблемы художественного перевода / под ред. П.М.Топера. Пер. со словац. И.А.Бернштейн, И.С.Чернявской. – М.: Высш. школа, 1980. – 199 с.

15. Пригодій С. М. Літературний імпресіонізм в Україні та США: (Типологія та національні особливості). – К.: Нора-принт, 1998. – 311 с.
16. Традиційні сюжети та образи : моногр. / авт. проекту й упоряд. : А.Р.Волков. – Чернівці : Місто, 2004. – 442 с.
17. Фатеева Н.А. Контрапункт интертекстуальности, или Интертекст в мире текстов. – М.: Агар, 2002. – 280 с.

Допоміжна

1. Азаров Ю.А., Сорокина В.В. Новые исследования в области сравнительного литературоведения // Вестник Моск. ун-та. – Сер.9, Филология. – 1995. – № 1. – С.89-96.
2. Бакула Б. Кілька міркувань на тему інтегральної компаративістики // Слово і Час. – 2002. – № 3. – С.50-58.
3. Гурдуз А.І. Амплітуда переосмислення образу єдинорога в літературі ХХ - першого десятиліття ХХІ ст. // Новітня філологія. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. П.Могили, 2010. – № 37. – С. 99-115.
4. Гурдуз А.І. Античний міф очима Кортасара і Борхеса (на матеріалі творів “Царі” і “Дім Астеріона”) // Зарубіжна література в школах України. – 2007. – № 8. – С.41-43.
5. Гурдуз А. Інтертекстуальність і гіпертекст: проблеми теорії і практики // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2007. – № 4. – С.67-72.
6. Гурдуз А.І. Літературна мінотавріана ХХ - початку ХХІ ст. // Зарубіжна література в школах України. – 2009. – № 1 – С.13-17; № 6. – С.51-56.
7. Гурдуз А.І. Літературно-мистецька вампіріяда другої половини ХХ - першого десятиліття ХХІ століть: інтрига переосмислення // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О.Сухомлинського : зб. наук. праць. Сер. Філологічні науки / за ред. В.Д.Будака, М.І.Майстренко. — Миколаїв : МНУ ім. В.О.Сухомлинського, 2013. — Вип. 4.12 (96). — С. 64-72.
8. Гурдуз А.І. Мешап-проза: історія гри з історією // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О.Сухомлинського : зб. наук. праць. Серія „Філологічні науки” / за ред. В.Д.Будака, М.І.Майстренко. — Миколаїв : МНУ ім. В.О.Сухомлинського, 2013. – Вип. 4.11 (90). – С. 44-48.
9. Гурдуз А. Міф і міфологічний фактор у літературі: (Загальнотеоретичні проблеми студювання) // Укр. мова й літ. в серед. школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2004. – № 3. – С.120-126.
10. Гурдуз А.І. Міфопоетика літературного твору та міфопоетична парадигма: теоретичний аспект // Зарубіжна література в школах України. – 2006. – № 6. – С.57-59
11. Гурдуз А.І. Міфопоетика роману Емілі Золя “Земля” // Зарубіжна література в школах України. – 2005. – № 9. – С.11-13.
12. Гурдуз А.І. Міфопоетична парадигма в романі Томаса Гарді “Тесс із роду д’Ербервіллів”: контури біблійних моделей // Зарубіжна література в школах України. – 2005. – № 8. – С.10-14.
13. Гурдуз А. Повість М. Коцюбинського “Тіні забутих предків” і роман К.Гамсуна “Пан” у порівняльно-типологічному висвітленні // Слово і Час. – 2003. – № 11. – С.40-44.
14. Гурдуз А.І. Постійність рухливого: ізоморфізм ключових традиційних образів і мотивів у літературі // Зарубіжна література в школах України. – 2009. – № 9.
15. Гурдуз А.І. Рей Бредбері, Ернест Хемінгуей і машина до Кіліманджаро // Зарубіжна література в школах України. – 2008. – № 3. – С. 12-13.
16. Гурдуз А. Світова літературна компаративістика: етапи розвитку // Укр. мова й літ. в серед. школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2005. – № 2. – С.114-120.
17. Гурдуз А. Українська літературна компаративістика: етапи розвитку // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2005. – № 6. – С.90-98.
18. Гурдуз А. Чи існує єдина світова література? (Літературні системи: проблеми й дискусії) // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2008. –

№ 3. – С.84-88.

19. Клименко Ж. Проблема взаємодії літератур у компаративістиці // Зарубіжна література. – 1999. – № 33-34. – С.3.
20. Наливайко Д. Стан і завдання українського порівняльного літературознавства // Урок української. – 2000. – № 11-12. – С.55-58.
21. Папуша І. До методології літературознавчої компаративістики // Слово і Час. – 2002. – № 3. – С.58-67.
22. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму: Монографія. – Вид. 2-ге, доп. і переробл. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2002. – 392 с.
23. Радчук В. Глобалізація і переклад // Всесвіт. – 2002. – № 5-6. – С.127-136.
24. Стріха М. Переклад як націєтворення // Зарубіжна література – 2003. – № 14. – С.13-14.
25. Турган О.Д. Українська література кінця ХІХ - початку ХХ ст. і античність: (Шляхи сприйняття і засвоєння) / НАН України. Ін-т л-ри ім. Т.Г.Шевченка. – К., 1995. – 175 с.
26. Фрай Н. Архетипний аналіз: теорія мітів // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. М.Зубрицької. – Львів: Літопис, 2002. – С.142-172.
27. Астаф'єв О. **Інтертекстуальність** як літературна стратегія // Дивослово. – 2000. – № 2. – С.5-7.
28. Бульвінська О.І. Інформаційне суспільство і література: перспективи співіснування // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2004. – № 6. – С.7-10.
29. Одаренко О. Простір розгалужених шляхів: знайомство з **гіперлітературою** // Всесвіт. – 2003. – № 9-10. – С.161-168.

15. Інформаційні ресурси

1. Посилання на сайт викладача: <https://mnu.mk.ua/course/index.php?categoryid=257> .

2. Підручники:

- 2.1. Будний В. Порівняльне літературознавство / Василь Будний, Микола Ільницький. – К. : ВД „Києво-Могилянська академія”, 2008. – 430 с. (2 прим. у бібл.).
- 2.2. Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті : у 5 т. – К. : Наукова думка, 1987-1994 (2 прим. у бібл.).
- 2.3. Гурдуз А. Літературна компаративістика: навч.-метод. посібник для студентів вищих навч. закладів. – Миколаїв: вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2008. – 72 с. (5 прим. у бібл.).
- 2.4. Гурдуз А. Традиційні структури в літературі: навч.-метод. рекомендації до вивчення курсу “Літературна компаративістика”. – Миколаїв: вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2008. – 68 с. (3 прим. у бібл.).
- 2.5. Гурдуз А. Українська література в контексті світового літературного процесу: наук.-метод. рекомендації до вивчення курсу “Історія української літератури кінця ХІХ - початку ХХ ст.”. – Миколаїв: вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2008. – 60 с. (4 прим. у бібл.).
- 2.6. Традиційні сюжети та образи : моногр. / авт. проекту й упоряд. : А.Р.Волков. – Чернівці : Місто, 2004. – 442 с. (2 прим. у бібл.).
- 2.7. Літературознавча компаративістика: навч. посібник / Терноп. держ. пед. ун-т ім. В.Гнатюка; Упоряд.: Р.Т.Гром'як, І.В.Папуша.– Тернопіль, 2002.– 334 с. (2 прим. у бібл.).
- 2.8. Наливайко Д. Теорія літератури й компаративістика. – К.: Вид. дім „Києво-Могилянська академія”, 2006. – 348 с. (1 прим. у бібл.).
- 2.9. Вервес Г. Як література самоутверджується у світі: Дослідження. – К.: Дніпро, 1990. – 452с. (1 прим. у бібл.).
- 2.10. Науменко А.М. Філологічний аналіз тексту: (Основи лінгвопоетики) : навч. посібник для студ. вищих навч. закладів / А.М.Науменко. – Вінниця : Нова Книга, 2005. – 416 с. (2 прим. у бібл.).

3. Електронні підручники, статті:

- Гурдуз А. Літературна компаративістика: навч.-метод. посібник для студентів вищих навч. закладів. – Миколаїв: вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2008. – 72 с. . – URL : <http://lib.chdu.edu.ua/index.php?m=2&b=266>.
- Гурдуз А. Традиційні структури в літературі: навч.-метод. рекомендації до вивчення курсу

- “Літературна компаративістика”. – Миколаїв: вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2008. – 68 с. – URL : <http://lib.chdu.edu.ua/index.php?m=2&b=265>.
- Гурдуз А. Міфопоетична парадигма в українській та західноєвропейській “прозі про землю” кінця XIX - першої третини XX ст. – Миколаїв: вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2008. – 216 с. – URL : <http://lib.chdu.edu.ua/index.php?m=9&b=20>.
  - Гурдуз А.І., Чорна О.Б. Нава Володимира Арєнєва: своєрідність інтерпретації в повісті „Бісова душа, або Заклятий скарб” // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О.Сухомлинського : зб. наук. праць. Сер. Філологічні науки / за ред. В.Д.Будака, М.І.Майстрєнко. – Миколаїв, 2012. – Т. 4. Вип. 4.9. – С. 48-54. – URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvmdu/Fil/2012_9/11.htm.
  - Гурдуз А.І. Образ і комплекс Франкенштейна в романах Брайана Олдїсса і Юрія Смолича / А.І.Гурдуз, К.І.Здорєнко // URL: http://www.bdpu.org/scientific_published/ukr_lit_2008/Gurduz_Zdorenko/document_view.
  - Гурдуз А.І., Федорова О.А. Перегляд літературознавчих стереотипів: поетика „уєссєкських романів” Томаса Гарді // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О.Сухомлинського : зб. наук. праць / за ред. М.І.Майстрєнко. – Миколаїв : МДУ імені В.О.Сухомлинського, 2010. – Вип. 6. Філологічні науки. – С. 4-7. – URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvmdu/Fil/2010_6/1.htm.
  - Гурдуз А. Під знаком Ф.Шиллера: доля однієї української драми // Матеріали Третньої міжнар. наук.-практ. Інтернет-конфер. “Діалог мов – діалог культур. Україна і світ” (Ludwig-Maximilians-Universität, Fakultät für Sprach- und Literaturwissenschaften Department II Slavische Philologie, München, 1-4 листопада 2012 р.). – URL : <http://www.ukrainistik-konferenz.slavistik.lmu.de/wp-content/uploads/Andrij-Gurduz.pdf>.
  - Гурдуз А.І., Сорокіна М.О. Поема Вікторії Шуліко „Атлантида”: традиція і новаторство у звертанні до легендарно-міфологічної структури // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О.Сухомлинського : зб. наук. праць. Серія „Філологічні науки” / за ред. В.Д.Будака, М.І.Майстрєнко. – Миколаїв : МНУ імені В.О.Сухомлинського, 2012. – Т. 4. Вип. 4.10. – С. 59-62. – URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvmdu/Fil/2012_10/13.htm.
  - Гурдуз А.І., Крученюк Е.А. Путь Минотавра в русской литературе II половины XX - начала XXI веков // Новітня філологія.– Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. П.Могили, 2009. – № 13. – С. 72-81. – URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvfil/2010_13/13-9.pdf.
  - Гурдуз А. Роман Дари Корній “Тонихмарник”: місце в мистецькому контексті з погляду традиції й новаторста // Українознавчий альманах. – Київ–Мелітополь. – 2012. – Вип. 9. – С. 229-235 . – URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Ukralm/2012_9/hurduz_a.pdf.
  - Гурдуз А.І. Типологія міфопоетичних технік в українській та західноєвропейській “прозі про землю” кінця XIX - I третини XX ст.: аспект рецепції біблійного матеріалу // Наукові праці / Миколаїв. держ. гуманіт. ун-т ім. П.Могили. – Т. 59. Вип. 46. Філологія. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2006. – С. 126-129. – URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npchdu/FL/2006_46/46-25.pdf.
- Бібліотека світової літератури (оригінали та переклади): <http://ae-lib.narod.ru>
  - Електронна бібліотека «Джерело»: <http://ukrlib.com>
  - Бібліотека українського центру: <http://ukrcenter.com>
  - Національна бібліотека України з віртуальною бібліографічною довідкою: <http://chl.kiev.ua>
  - Сайт <http://philolog.in.ua>
  - Бібліотека світової літератури (оригінали та переклади): <http://ae-lib.narod.ru>

Засоби діагностики навчальних досягнень студентів

Методи контролю

Контрольна робота (КР): усні / письмові, відкриті / закриті, комбіновані тестові завдання тощо; усне й письмове опитування (фронтальне, групове, індивідуальне, комбіноване), підготовка студентами доповідей, захист рефератів.

Основними критеріями оцінювання навчальної діяльності студентів з курсу є її систематичність, активність і результативність.

Показниками систематичності навчальної діяльності є відвідування студентами практичних занять з курсу та своєчасне виконання навчальних і контрольних робіт. Активність студента на практичних заняттях визначається якістю підготовки до нього і рівнем виконання практичних завдань. Показником результативності є правильність виконання на практичних заняттях усіх видів робіт (зокрема, контрольних), ґрунтовність опрацювання тем для самостійного вивчення, а також участь у науково-дослідній роботі.

Основними формами поточного контролю є такі види робіт:

7. перевірка (усна, письмова) рівня засвоєння теоретичного матеріалу за навчальними темами;
8. контрольні завдання;
9. усний або письмовий експрес-контроль;
10. тестування;
11. перевірка рівня засвоєння студентами навчальних тем, призначених для самостійного та індивідуального опрацювання;
12. підсумкова комплексна контрольна робота.

Контроль передбачає перевірку стану засвоєння визначеної системи елементів знань того чи іншого кредиту, до якої включаються елементи знань з планового повторення попередніх кредитів. Сума балів становить 300: 140 балів за КР + 160 балів за інші види робіт.

Розподіл балів, які отримують студенти

Залік

Поточне тестування та самостійна робота			КР	Накопичувальні бали / Сума
Кредит 1				
T1	T2	T3	140	300/100
53	54	53		

Критерії оцінювання знань і вмінь студентів

Оцінка виставляється відповідно до чинного положення за чотирибальною системою, "відмінно", "добре", "задовільно", "незадовільно".

1. "Відмінно"

Студент володіє набутими знаннями та використовує їх для вирішення нової навчальної проблеми. Оцінка „відмінно” передбачає повні відповіді на всі запропоновані в білеті питання з наведенням необхідних теоретико-методологічних передумов, вираженням творчим підходом до вирішення проблеми, зазначенням прикладів, які б ілюстрували відповідний аспект певного питання. Студент виявляє розуміння історико-літературних явищ і процесів; робить аргументовані висновки; характеризує історико-літературні явища і процеси, використовуючи різні джерела інформації. Вміє:

- диференціювати, інтегрувати та уніфікувати знання;
- застосовувати правила, методи, принципи, закони у конкретних ситуаціях;
- аналізувати й оцінювати факти, події та прогнозувати очікувані результати;
- викладати матеріал на папері логічно, послідовно, системно і повно;
- аргументовано висловлювати свої думки, вміти формулювати висновки;

- виявляти творчий підхід до виконання завдань;
- правильно оформити письмову роботу.

2. "Добре"

Студент у достатній мірі оперує навчальним матеріалом, узагальнює окремі факти, формулює та обґрунтовує нескладні висновки; може дати порівняльну характеристику літературних явищ, дає визначення поняттям; самостійно встановлює причинно-наслідкові зв'язки явищ і процесів; може узагальнювати й застосовувати знання, але припускається певних негрубих помилок чи неточностей у відповідях, не ілюструє свої відповіді прикладами. У роботі виконано переважну більшість поставлених завдань (не менш як дві третини), виявлено належні знання, вміння й навички порівняльного вивчення художніх творів.

3. "Задовільно"

Студент володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або володіє частиною навчального матеріалу, вміє застосовувати знання у стандартних ситуаціях. Студент самостійно відтворює фактичний матеріал теми; може дати стисло характеристику мовному або літературному явищу (за алгоритмом); правильно вживає літературознавчі терміни. Студент володіє навчальним матеріалом поверхово і фрагментарно.

У роботі виконано не менш як одну третину поставлених завдань, коли студент володіє основами літературознавчого зіставлення і не може на практиці застосувати теоретичні знання, навести приклади обговорюваних у роботі мистецьких явищ і процесів; проводить можливі й переважно (частково) правильні зіставлення творів чи інших явищ міжлітературного процесу і не демонструє при цьому певні теоретичні знання.

4. "Незадовільно"

Студент не володіє навчальним матеріалом, не зміг виконати жодного з поставлених питань, не володіє теоретичними знаннями і практичними вміннями компаративного аналізу художніх творів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ОЦІНКА ЄКТС	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54	2 (незадовільно)	Не зараховано
FX	35-49		

Конспект лекцій з дисципліни

Лекція № 1

Тема: Літературна компаративістика: предмет, мета, завдання і структура курсу. Розвиток компаративістики в Україні і світі.

Мета: Навчити розуміти особливості парадигматичної еволюції літературної компаративістики, пояснити специфіку структури порівняльного літературознавства в Україні, завдання складових цієї науки.

План

- 1 Предмет, мета і завдання літературної компаративістики.
- 2 Структура літературної компаративістики та місце в системі інших наук.
- 3 Становлення літературної компаративістики як науки: етапи розвитку, школи, постаті.
- 4 Розвиток компаративістики в Україні. Українська компаративістика: вчора, сьогодні, завтра.
- 5 Проблема світової літератури.

Проблемне питання: Чому розвиток літературної компаративістики ознаменований двома кризовими періодами? Які перспективи вирішення другої такої кризи?

Література основна

1. Бакула Б. Кілька міркувань на тему інтегральної компаративістики // Слово і Час. – 2002. – № 3. – С.50-58.
2. Гром'як Р. Літературознавча компаративістика та перекладознавство: дотичність, перетини, колізії // Слово і Час. – 2002. – № 8. – С.49-58.
3. Гурдуз А. Міфопоетична парадигма в українській та західноєвропейській “прозі про землю” кінця ХІХ - першої третини ХХ ст.: моногр. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2008. – 216 с.
4. Гурдуз А. Світова літературна компаративістика: етапи розвитку // Укр. мова й літ. в серед. школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2005. – № 2. – С.114-120.
5. Лімборський І.В. Європейське та українське Просвітництво: незавершений проект? Реінтерпретація канону: спроба компаративного аналізу літературних парадигм. – Черкаси, 2006. – 364 с.
6. Наливайко Д. Стан і завдання українського порівняльного літературознавства // Урок української. – 2000. – № 11-12. – С.55-58.
7. Наливайко Д. Сучасна літературна компаративістика: аспекти і тенденції // Слово і Час. – 2007. – № 5. – С.28-30.
8. Наливайко Д.С. Типологія української реалістичної літератури на європейському тлі // Наливайко Д. Теорія літератури й компаративістика. – К.: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2006. – С.277-312.
9. Пригодій С. М. Літературний імпресіонізм в Україні та США: (Типологія та національні особливості). – К.: Нора-принт, 1998. – 311 с.
10. Турган О.Д. Українська література кінця ХІХ - початку ХХ ст. і античність: (Шляхи сприйняття і засвоєння) / НАН України. Ін-т л-ри ім. Т.Г.Шевченка. – К., 1995. – 175 с.

Конспект лекції

Зосередимось на ключових поняттях теми та їх визначеннях. Літературна компаративістика як наука вивчає явища мистецтва слова шляхом зіставлення їх з іншими подібними явищами в різних національних літературах. Предмет компаративістики – генетичні, генетико-контактні зв'язки і типологічні збіги (аналогії, сходження) в національних і регіональних літературах. Генеральною метою цієї науки є розроблення теоретичних засад і методологічних принципів порівняльного вивчення літератур, а також методики компаративного аналізу літературних текстів. За Д.Дюришиним, порівняльне літературознавство, синтезуючи матеріали окремих національних

літератур, сприяє встановленню закономірностей розвитку у вищому міжлітературному плані і спрямоване на відтворення світового літературного процесу. Своїми спостереженнями компаративістика водночас стимулює всебічний й об'єктивний підхід до явищ національної літератури. У цьому – “універсальність” мети цієї науки.

Залежно від того, які пріоритети в компаративістиці висуває кожна конкретна держава (її національна наукова “школа”), структура компаративістики може варіювати при розгляді різних національних “шкіл” (скажімо, французької та американської). Сучасна українська літературна компаративістика має такі галузі: а) теорія і методологія вивчення генетико-контактних зв'язків; б) порівняльна типологія різних рівнів (тематологічний, морфологічний, генетологічний, стилів тощо); в) література в системі інших мистецтв і видів духовно-практичної діяльності людини; г) імагологія.

У силу складності й відносної неупорядкованості матеріал з історії становлення літературної компаративістики подаємо більш детально.

Світова літературна компаративістика: етапи розвитку

У сучасній філології визнано, що одними з найбільш актуальних і перспективних досліджень галузі є компаративістичні (“...майбутнє літературознавства належить саме порівняльним дослідженням” [1; 54]). Повномасштабне відродження порівняльного літературознавства в Україні після 1991 р. вимагає не лише його інтенсивного розвитку, базованого на актуалізації відповідних вітчизняних наукових традицій та врахуванні інновацій зарубіжного досвіду, але й укладання систематик історичного плану (періодизації розвитку ряду національних шкіл та світової компаративістики в цілому) для певного унормування поглядів і створення цілісної картини еволюції наукової дисципліни. Пропонуємо спробу визначення головних етапів розвитку світової компаративістики із стислою їх характеристикою.

1. “Пасивна” (донаукова) стадія розвитку (VI ст. до н.е. – поч. XIX ст. н.е.).

Літературна компаративістика має складну історію. Не дивлячись на відносну молодість її як наукової літературознавчої галузі (трохи більше 150 років), досвід використання компаративістичних елементів відомий ще з часів античності: зіставлення літературних явищ у художніх творах спостерігається вже в VI-V ст. до н.е. Прикладом цьому – суперечка між Есхілом та Евріпідом у “Жабах” Арістофана про принцип зображення людини в літературі: якою людиною має бути чи якою вона є. Яскравою ілюстрацією тут є і “Порівняльні життєписи” Плутарха.

Елементи компаративістики зустрічаємо також у теоретичних працях – поетиках (у “Поетиці” Арістотеля трагедію зіставлено з епосом, а епос – з історією) тощо.

Актуалізація античності сприяла появі ряду порівняльних досліджень у добу Відродження, коли часто зіставлялася творчість грецьких і латинських письменників і пріоритет надавався першим. Порівнювали Вергілія і Гомера; у контексті античності розглядали Данте і Петрарку тощо. Крім того, слід зауважити, що коли в XV ст. в Європі превалювала латинська мова, то у XVI ст. на провідні позиції вже виходили мови національні (італійська, англійська, французька й ін., якими й писалися художні твори на достатньо високому рівні. Так, виникла потреба порівняти ці твори з античними зразками, а головною метою стало довести, що нові твори національними мовами не поступаються, а де в чому й кращі, ніж твори класичні.

Особливо помітним явищем у XVII ст. (класицизм) стає вивчення іспано-французьких літературних зв'язків через інтерес до циклу творів про Сіда (іспанський сюжет XII ст., до якого звертались, зокрема, Хуан де ла Кueva, Лопе де Вега, Гільєн де Кастро, П'єр Корнель та ін.).

XVIII ст. характеризують посилення інтересу до інонаціональних літератур та поява узагальнюючих праць з історії європейської літератури (Деніна й ін.). Вольтер у “Філософських листах” (досить упереджено) знайомить тоді французів з літературною Англією та Шекспіром; порівняльні методи досліджень використовують й інші просвітителі: Д.Дідро, Ж.-Ж.Руссо і под. Однак раціоналізм Просвітництва дещо гальмує розвиток компаративістських студій.

2. “Активна” (наукова) стадія розвитку компаративістики визначається межами II пол. XIX ст. – наш час. Перехідний період між донауковою та науковою стадіями трактується як (2.1.) підготовчий етап (30-ті – поч. 80-х рр. XIX ст.).

XIX ст. приносить інтенсивний політичний, суспільний і культурний розвиток, створює сприятливу атмосферу для міжнародного обміну культурними цінностями; Й.В.Гете вводить у цей

час поняття “світової літератури” (1829), в національних системах усе більше зростає зацікавлення зарубіжними літературами. Саме в цей час компаративістика формується як наука.

Підготовчий етап пов'язаний із швидким розвитком етнографії, тобто посиленою увагою до оригінальної творчості різних народів, особливо тих, що стояли на ранніх ступенях суспільного розвитку. Це обумовило прагнення до виявлення певного фонду світових, загальнолюдських тем, образів та сюжетів. М.Конрад вказує, що на цьому етапі порівняльне літературознавство зосереджувалось на вивченні формування цих сюжетів і образів, їх руху в часі та виявлення безпосередньо чи опосередковано в літературі різних народів та епох [6; 297]. Тоді працюють Ж. де Сталь, Якоб і Вільгельм Грімми; брати Фрідріх та Август Вільгельм Шлегелі виступають за укладання історії всесвітньої літератури тощо.

Першими компаративістами (за відсутності в той час чіткої компаративістичної методології) стають французькі вчені: професор риторики Сорбонни Абель Франсуа Вільмен (у 1846 р. він широко запроваджує порівняльні методи під час вивчення літератур латинських народів Середземномор'я тощо), Філарет Шаль, Жан-Жак Ампер та Едгар Кіне.

У 1847-1864 рр. виходить 20-томник Ф.Шаля “Дослідження з порівняльного літературознавства”, де термін “порівняльне літературознавство” вжито вперше.

Імпульс для розвитку літературної компаративістики дають, зокрема, порівняльна лінгвістика, порівняльна міфологія, порівняльна фольклористика.

У I пол. XIX ст. активно вивчаються “мандрівні сюжети”, і першим дослідником у цій сфері стає шотландець Джон Денлоп. Орієнтуючись у т.ч. на його праці, німецький сходознавець Теодор Бенфей обґрунтовує “теорію наслідування” (компаративізму), яку викладає в передмові до перекладу збірки байок і притч Стародавньої Індії “Панчатантра” (1859). Він припускає можливість міграції сюжетів серед народів через історично-доведене культурне спілкування.

Можемо говорити про закладення певних компаративістичних традицій в I пол. XIX ст. у словацькому [5; 33] та українському літературознавстві [7; 29]. В цей період працює професор, видатний італійський письменник-романтик Нікколо Уго Фосколо (переважно в останній період життя в англійській еміграції – 1820-ті рр.); у II пол. XIX ст. у Швейцарії в Женевському університеті – компаративісти Ришар, Моньє, Род. Середина ж XIX ст. відзначена появою порівняльного літературознавства в Китаї.

Особливо помітний розвиток літературної компаративістики припадає на 70-90-ті рр. XIX ст., коли переважна більшість праць, присвячена проблемам впливів, виходить у Франції, а акцентуються в основному романо-германські літературні зв'язки. Предтечею компаративістики як дисципліни вважається данський учений Георг Брандес (1842-1927), якому належить фундаментальна праця в 6 томах “Головні течії в європейській літературі 19 ст.” (1872-1890). Цей час є й піком творчої діяльності визначного російського компаративіста (фольклориста, міфолога, засновника історичної поетики) Олександра Веселовського.

2.2. Етап офіційного визнання та початку власне наукового розроблення літературної компаративістики (1885 р. – 40-ві рр. XX ст.).

Переломним в історії компаративістики вважається 1886 рік: тоді виходить та отримує популярність книга Хетчисона Познетта “Порівняльне літературознавство”, в Німеччині Макс Кох започатковує перший у світі “Журнал порівняльної історії літератури” (виходитиме до 1910 р.), який на час свого існування стане центром компаративних студій, а в Женеві (Швейцарія) читаються перші курси лекцій із порівняльної історії літератури.

У той час викладає Фердинанд Брюнетьер, наголошуючи на потребі охоплення явищ світової літератури. Учень цього французького вченого, перший штатний професор кафедри порівняльного літературознавства у Франції (м.Ліон), Жозеф Текст визнаний засновником літературної компаративістики. Саме він визначив “генеалогію” нового напрямку і в 1890 р. писав: “Я вірю в майбутнє порівняльного літературознавства, європейського літературознавства. Брандес, Макс Кох, Еріх Шмідт у Німеччині, Х.Познетт в Англії проклали шлях, і ми попрямуємо цим шляхом” [цит. за: 4; 49].

Ж.Тексту належить перше значне компаративне дослідження “Ж.-Ж.Руссо і джерела літературного космополітизму” (1895).

Відповідно, в літературознавстві II пол. XIX ст. (у Франції) паралельно з культурно-історичною

школою (Іпполіт Тен) розвивається й порівняльно-історичний метод. Пріоритетними для молоді науки в цей час стають генетико-контактні дослідження літератур.

Далі розвиток компаративістики набирає оберти. На поч. ХХ ст. формулюються її завдання, методи. В 10-20-х рр. виходять уже класичні галузеві праці: Естева (фр.) “Байрон і французький романтизм”, В.Жирмунського (рос.) “Байрон і Пушкін” (1924) тощо.

Ж.Текста на Ліонській кафедрі змінює Фернан Бальдансперже, який, активно розробляючи теорію і практику компаративістики (“Дослідження з історії літератур”, 1907-1939), також започатковує з П.Азаром журнал “Revue de littérature comparée” (з 1921 р.), який стає одним з провідних у міжнародній компаративістичній періодиці. Далі французьку – “класичну” – школу очолює проф. Поль Азар (досліджував переважно зв’язки “Франція – Італія”). До тієї ж школи належить проф. Сорбонни Поль Ван Тігем, відомий теоретик галузі, автор книг “Синтез в історії літератури. Порівняльне літературознавство і загальна література” (1925), “Історія літератур Європи і Америки від Відродження до наших днів” (1945), “Романтизм у європейських літературах” (1948) та першого в історії компаративістики підручника “La littérature comparée” (1931). В останньому подавались історія нового напрямку, його принципи, завдання, методи. Автор вказував, що літературна компаративістика “входить до складу історії кожної національної літератури, розкриваючи на кожному етапі розвитку останньої зв’язки цієї літератури з літературами інших народів. Тим самим літературна компаративістика сильнішою мірою підвищує наукову цінність історико-літературних досліджень національної літератури порівняно з попередніми студіями” [цит. за: 6; 297].

В Італії у ХХ ст. слід назвати Артуро Фаринеллі (“Романтизм у латинському світі”, 1927), Дж.Пелегріні та ін.

У Німеччині та Японії літературна компаративістика розквітла особливо після Другої світової війни. Всеєвропейське визнання отримали праці німців Еріха Ауербаха “Мімесис” (1946) та Ернста Роберта Курціуса “Європейська література і латинське середньовіччя” (1948). Визначні представники німецької компаративістики також – проф. Курт Вайс і Фріц Штрих. У ФРН було створено Асоціацію компаративістів (голова – проф. Боннського університету Хорст Рюдигер).

Про міцні позиції японського порівняльного літературознавства свідчать заснування 1948 р. Японського національного товариства компаративістів та 1953 – Інституту порівняльно-історичних досліджень літератури при Токійському університеті.

2.3. Етап удосконалення і перегляду базових настанов (“першої кризи”): 50-ті рр. ХХ ст. Через 20 років після виходу підручника П.Ван Тігема Маріус Франсуа Гюйяр видає книгу з однойменною назвою – “La littérature comparée” (1951), причому мету порівняльного літературознавства він вбачає вже у дослідженні конкретних міжнародних літературних зв’язків: “Порівняльне літературознавство – це історія міжнародних літературних відносин”. Щоправда, предметом вивчення компаративістики М.Ф.Гюйяр визнавав лише літератури минулого.

У ХХ ст. у Франції виділяються постаті Рене Етьємбля, П’єра Брюнеля.

З 1955 р. існує Міжнародна асоціація літературної компаративістики з центром у Парижі. Важливо зауважити також, що домінування французької школи компаративістики у світі тривало до 60-х рр. ХХ ст. Іншими словами, попередній етап розвитку даної науки проходив “під знаком” французької традиції. Провідною на наступному етапі стає американська школа.

М.Конрад вказує, що в XVII ст. вже чітко намітились контури національних європейських літератур, а XIX ст. стало епохою грандіозного розвитку останніх. Тісний взаємозв’язок європейських народів у цей час учені трактували і як показник певної спільності історії двох і більше літератур (частіше сусідніх), що сприяло виникненню вчення про зональні літератури (народів Західної Європи, слов’ян тощо). Заслуга французької компаративістики полягає у доведенні спільності літератур у межах однієї зони (Західна Європа і Америка) переважно в рамках XVII-XIX ст., максимально – з Ренесансу.

Розвиток теорії зональних літератур породив ідею світової літературної спільності, в результаті чого поняття світової літератури стало розумітись не як сукупність (сума) окремих явищ (національних літератур), а як системно організоване самостійне явище (єдність). На цьому ґрунті виникла особлива галузь компаративістської школи (у США).

В Америці літературна компаративістика народилась на порозі ХХ ст.: “в лекціях” проф.

Ірвінга Бєббіта в Колумбійському та Гарвардському університетах. Сильного впливу вона зазнала від французької класичної школи, яку сама ж сильно критикувала в 1920-1930-х рр. (зокрема, за європоцентризм, дослідження майже виключно системи впливів). Так розпочались пошуки нових методологій.

Поштовхом до оновлення компаративістики у США став позалітературний фактор. Поширення фашизму і початок Другої світової війни призвели до еміграції в Америку інтелектуалів Європи. Неупереджене ставлення до них тут і наявність усіх умов для роботи сприяли тому, що ці вчені розпочали викладати компаративістику в Штатах, досконало знаючи власні національні літератури. Це були чех Рене Веллек, німець Х.Френц, італійці Р.Поджіолі та Дж.Орсіні, швейцарці Вернер Фрідеріх і Ф.Жост та ін. (також серед американських компаративістів назвемо Дж.А.Боргезе, Америко Кастро, Лео Шпіцера, Романа Якобсона, Чендлера Белла та ін.). Саме в той час в Америці й виникають значні компаративістські інновації, посилюється протистояння французькій школі.

У кін. 50-х рр. у США до галузей літературної компаративістики входить ще одна: дослідження літератури в системі мистецтв та інших видів духовно-творчої діяльності людини, – остаточне визначення й визнання якої у світовій науці відбулося лише в 70-х рр. ХХ ст. (поворотним тут був ІХ конгрес Міжнародної асоціації порівняльного літературознавства 1979 р. в Інсбруку) [9, ч.І; 10, 17]. II пол. ХХ ст. відзначена також появою і поширенням імагології у світовій компаративістиці.

Формально визнана американська школа була 1958 р. на II конгресі Міжнародної асоціації порівняльного літературознавства (в університеті Північної Кароліни). Р.Веллек виголосив тоді знамениту доповідь “Криза порівняльного літературознавства”, де гостро розкритикував класичну наукову школу й засудив її “штучну демаркацію предмета і методики, механічну концепцію джерел і впливів, мотивацію, що ґрунтується на культурному націоналізмові, яким би ліберальним він не був...”. У 1961 р. в Америці виходить “Порівняльне літературознавство, метод і перспективи” за ред. Н.П.Шталькнехта і Г.Френца; там же отримує життя журнал “Comparative Literature”.

На відміну від французької школи, у США в центрі уваги постають не конкретні факти міжнаціональних рецепцій, а встановлення загальних інтернаціональних закономірностей літературного процесу, наднаціональних категорій (жанрів, тем, стилів, течій).

Таким чином, у 50-х рр. ХХ ст. в розвитку світової компаративістики відбуваються кардинальні зміни: найбільш раціональними й перспективними визнаються дослідження не генетико-контактних зв'язків (які ставились на перший план французькою школою, а отже, й домінували в останній третині ХІХ - I пол. ХХ ст.), а порівняльно-типологічні студії різних рівнів. “Класична” компаративістика в цей час переживає кризу, результатом якої стає зміна наукової парадигми. Д.Наливайко підкреслює: “Генетико-контактологія в компаративістиці другої половини ХХ ст. втрачає самодостатність і абсорбується порівняльною типологією” [8; 26]. Ключові позиції переходять до американської школи, яка утримує їх і нині.

2.4. Етап глобального поширення й інтенсифікації компаративних досліджень у світі (60-ті – поч. 90-х рр. ХХ ст.).

У цей час світова філологія переживає «компаративістичний бум» (Д.Наливайко). Паралельно з інтенсивним розвитком науки у «класичних» для неї країнах, пошуком їх ученими якісно нових технологій порівняльного вивчення літератури відбувається поширення компаративістики в усі розвинені країни світу (скажімо, потужний імпульс до розвитку отримує в 1970-х рр. румунське порівняльне літературознавство (О.Діма)). Спостерігається активне засвоєння компаративістикою нових наукових концепцій (феноменології, герменевтики тощо), різного ступеня звернення порівняльного літературознавства до теорій рецептивної естетики й інтертекстуальності (приміром, «компаративістика як інтертекстуальність – це чи не найширша ділянка порівняльних досліджень у Польщі» [7; 88]). У ВНЗ відкриваються кафедри відповідного профілю, засновуються нові наукові компаративістичні часописи. Більш того, головною літературознавчою дисципліною в університетах ряду країн Заходу (Франції, Америки й ін.) стає комплексний предмет – «Загальне і порівняльне літературознавство» («General and Comparative Literature»), який поєднує компаративістику з теорією та історією літератури.

2.5. Етап «другого перегляду» базових настанов («другої кризи») літературної компаративістики (середина 90-х рр. ХХ ст. – початок III тисячоліття).

Сучасний стан світової літературної компаративістики позначений глибокими протиріччями як

зовнішнього (її функція), так і внутрішнього (її предмет) характеру. Словенський науковець Томо Вірк констатує: «...останнє десятиліття знову (вдруге після виступу Р.Веллека 1958 р. – А.Г.) стало періодом виключно інтенсивного обговорення питань про сутність, зміст, обґрунтування, структуру і майбутнє дисципліни» [3; 169].

Висловлюються думки про “другу кризу” порівняльного літературознавства (Сьюзен Бесснет та ін.), хоча природа питань навколо нього від часу доповіді Р.Веллека змінилася докорінно. Усвідомлення кризи й необхідності кардинальних перетворень у компаративістиці в різних країнах проявляється неоднаково (воно менш інтенсивне в континентальній Європі та яскраво виражене у США, Канаді, Великобританії), однак це не знімає проблеми.

Про потребу оновлення дисципліни в цілому йдеться, зокрема, в “Доповіді Бернхеймера” Американської ради з порівняльного літературознавства за 1993 рік. Причому в цьому документі ставиться під сумнів самий предмет галузі: це має бути не стільки література, скільки все “поле культурної продукції” [див.: 3; 171] – культура. Підкреслені в «Доповіді...» «контекстуалізація літератури й маргіналізація літературознавства» [там само; 173] викликали гострий протест таких визначних компаративістів, як Брукс, Каллер, Перлофф та ін. (таким чином, вчені розділилися на «контекстуалістів» і «неконтекстуалістів»). Останні занепокоєні тим, що подібні погляди можуть призвести до розчинення дисципліни в культурологічних дослідженнях (за Каллером, це був би перехід уже в порівняльні культурологічні студії). Однак, відстоюючи предмет науки та власне інститут літературності, «традиційні» компаративісти не виключають діалогу літератури із зовнішнім світом.

Прикметно, що, на думку Т.Вірк, «Доповідь...» 1993 р. «носить головним чином програмовий характер і не відзначається достатньою аргументованістю» [там само; 181].

Отже, узагальнюючи погляди найбільш радикальних сучасних науковців, можна сказати, що модифікація порівняльного літературознавства бачиться в них як плавний перехід у форму перекладацьких досліджень або ж у культурологічну сферу, в той час як «класичні» підходи до галузі ще містять невичерпні ресурси, що чекають на своє розроблення (доречним тут буде пригадати, що ще «...в 60-70-х рр. (XX ст. – А.Г.) порівняльне літературознавство розвивалося по лінії зближення із «загальним», з історією світової літератури на рівні певних її констант і домінант» [10;], а у 80-90-х воно вже тяжіло до теорії літератури; за Р.Етьємблем, літературна компаративістика – це «порівняльна поетика»). Крім того, про потребу модифікації компаративістики зараз можна говорити не скрізь, а, скажімо, в країнах Заходу, де, на думку деяких науковців, і спостерігається криза порівняльного літературознавства. Так, С.Бесснет у книзі 1993 р. “Comparative Literature: A Critical Introduction” пише про занепад західної компаративістики [див.: 3; 170]. Поряд з цим наголошується на тому, що у Східній, Південно-Східній та частково в Центральній Європі, Азії, Африці, Австралії розвиток порівняльного літературознавства перебуває в самому розквіті [там само; 179]. Останнє, однак, також не аксіома: пригадаймо хоча б твердження польського вченого Б.Бакули про те, що «...традиційна модель слов'янської філології та компаративістики стає все менш придатною» [1; 54].

Ідучи, як і кожна наука, шляхом самовдосконалення, перегляду й осучаснення своїх завдань відповідно до потреб об'єктивної дійсності, літературна компаративістика, “заінфекована” суміжними дисциплінами” [2; 114], нині переживає черговий період визначення. “Нове порівняльне літературознавство, зорієнтоване на нові теорії... все більше обіцяє стати метанаукою, – пише О.Веретюк і згодом додає: При всіх новаторських тенденціях компаративістика все ж залишається традиційною...” [там само]. Отже, – знову зіткнення традиції та реформування, парадоксальність і нестримний рух уперед. Дискусії навколо зазначених проблем тривають, і, відповідно, даний етап розвитку нашої науки є відкритим.

Лекція № 2

Тема: Літературні системи

Мета: Навчити розуміти сутність і специфіку розвитку світової літератури як макросистеми, розрізнити її підсистеми й розуміти їх взаємозв'язки.

План

1. Поняття літературної системи. Типи літературних систем.
2. Співвідношення концепцій І. Неупокоевої і Д. Дюришина.
3. Загальна характеристика літературного регіону, зони та національної літературної системи.
4. Світова література: еволюція поняття і сучасні полеміки навколо нього.

Проблемне питання: Яка з запропонованих систем світової літератури є науково коректною й оптимальною? Чому?

Література

1. Азаров Ю.А. Новые исследования в области сравнительного литературоведения / Ю. А. Азаров, В. В. Сорокіна // Вестник Моск. ун-та. – Сер. 9, Филология. – 1995. – № 1. – С. 89-96.
2. Дюришин Д. Межлитературные общности как конкретизация закономерностей мировой литературы / Д. Дюришин // Проблемы особых межлитературных общностей / под ред. Д. Дюришина. – М. : Наука : Восточная лит., 1993. – С. 9-63.
3. Дюришин Д. О европейских межлитературных центризмах / Д. Дюришин // Россия, Запад, Восток: Встречные течения : К 100-летию со дня рожд. акад. М. П. Алексева. – СПб. : Наука, 1996. – С. 269-276.
4. Кузнецова Р.Р. Концепция мировой литературы Диониза Дюришина / Р. Р. Кузнецова // Вестник Моск. ун-та. – Сер. 9, Филология. – 1995. – № 1. – С. 82-89.
5. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / Буковин. центр гуманіт. дослідж. ; за ред. А. Волкова та ін. – Чернівці : Золоті литаври, 2001. – 636 с.
6. Неупокоева И.Г. История всемирной литературы. Проблемы системного и сравнительного анализа / И. Г. Неупокоева. – М. : Наука, 1976. – 359 с.

Конспект лекції

Продуктивним є зіставлення найбільш відомих теорій літературних систем, виділення спільного й відмінного в цих теоріях та, нарешті, синтез і наступна концептуалізація їх основних положень.

Чи не найбільш поширеними нині є відповідні (історико-культурні) концепції І. Неупокоевої та Д. Дюришина, які, маючи ряд принципово відмінних моментів, водночас містять і певні спільні риси.

Так, І. Неупокоева розрізняє в макросистемі світової літератури регіональні, зональні та національні літературні системи (для порівняння: вітчизняний дослідник А. Волков говорить про культурно-літературні регіони і зони [5; 471], а також про національні літератури). Під регіональною літературною системою російський вчений розуміє “динамічну спільність розвитку великої групи літератур, схожість історико-культурного типу та основних естетичних форм яких обумовлена спільністю соціально-історичних, історико-культурних та суспільно-політичних факторів; причому і роль цих факторів у консолідації регіональної літературної системи, і ступінь спільності розвитку в межах самої системи на різних етапах різні” [6; 196].

Починаючи від середньовіччя й до сьогодення, А. Волков налічує п'ять літературних регіонів (хоча й каже, що свого часу чітко визначався ще й античний регіон): європейсько-християнський, близькосхідно-мусульманський, південноазійський, далекосхідний, африканський.

Регіональна літературна система складається із зональних систем, які мають свою специфіку. Українські вчені виділяють такі зональні літературні (культурно-літературні) системи: арабо-мусульманська [5; 40-42], балканська [там само; 59-60], балтійська [там само; 60-61] (і прибалтійська підзона [там само; 439-440]), латиноамериканська [там само; 279-280], скандинавська [там само; 528-530], слов'янська [там само; 532-533]. Хоча єдності в поглядах щодо зонального поділу літератур немає (так, І. Неупокоева пише про латиноамериканський регіон, а

Ю.Попов – про латиноамериканську зону; Ю.Ткачов в одному місці говорить про прибалтійську зону [там само; 61], а в іншому – про прибалтійську підзону [там само; 439] тощо).

Приміром, українська література (або ж українська національна літературна система) входить до східнослов'янської підзони слов'янської літературної зони європейського культурно-літературного регіону (за І.Неупокоевою – до європейської регіональної літературної системи).

Нарешті, зональну літературну систему утворює ряд національних літературних систем.

Виділення в системі світової літератури (як її складників) регіональних, зональних та національних систем (І.Неупокоева) корелює з не менш популярною концепцією світової літератури Д.Дюришина, який стверджує наявність т.зв. особливих міжлітературних спільностей, – таких, що варіюються за масштабом, “певних типів близьких чи споріднених літератур” [2; 9]. Найчастіше це багатонаціональні формації, “для яких характерні як збереження індивідуальних особливостей окремих національно-літературних... компонентів, так і наявність спільних поєднуючих властивостей і рис” [див.: 1; 92]. Підкреслимо, що, не дивлячись на різні назви складників, концепції світової літератури І.Неупокоевої і Д.Дюришина багато в чому споріднені, і ця спорідненість виявляється в характеристичних рисах складових названих систем.

Російська дослідниця визначає наступні специфічні риси літературного регіону:

1. Ця система діє на широкому географічному просторі, який охоплює історичні долі багатьох (різнонаціональних і різномовних) народів, проте спільність чи близькість мов у літературах регіону часто є вагомою рисою всієї системи. Важливим чинником тут є й спільність класичної художньої спадщини: фольклору, літератури, мистецтва, філософсько-естетичної думки.
2. В одному регіоні в однакових хронологічних рамках можуть спостерігатися різні стадії розвитку окремих літератур.
3. Літературні процеси в такій системі в окремих літературах мають схожий історико-культурний тип і характеризуються своєрідністю суспільних функцій літератури в умовах даного регіону.
4. Регіональні літературні системи не дорівнюють собі упродовж своєї історії (історично змінюються за своїм складом) і чітко виявляють етапи свого розвитку. Проте всі елементи (літератури) будь-якої системи рівноправні, оскільки їх сукупність підтримує існування системи).
5. Розвиток регіональних літературних систем відбувається в рамках великих історичних епох. У цих хронологічних межах існує відносна синхронність регіонального літературного процесу, тобто відмінності в рівні розвитку його літератур чи зон не виходять за межі магістральних літературних процесів цього регіону (таких, як романтизм чи реалізм у Європі тощо) [6; 197-203].

Прикметно, що окремі літератури не можуть бути об'єднані в зональну чи регіональну систему на основі однієї певної ознаки (мовної близькості тощо).

Історично найбільш тісно пов'язані між собою групи національних літератур утворюють у межах регіону ніби особливі зони (зональні системи), в яких складається свій тип літературного розвитку, свій варіант більш загального регіонального літературного процесу (скажімо, існує слов'янський тип романтизму). Серед головних особливостей зональної літературної системи І.Неупокоева виділяє такі:

1. Різноманітні, тривалі й стійкі зв'язки та взаємодія літератур усередині даної спільності. Через значно вужчий діапазон, ніж у регіоні, зона характеризується інтенсивнішими безпосередніми й багатобічними зв'язками своїх літератур. Своєрідна унікальність літературної зони полягає в тому, що, включаючи в себе всі можливі різновиди генетико-контактних зв'язків і типологічних сходжень, ця спільність є найбільш сприятливою базою комплексного їх дослідження.
2. Фактори, що зумовлюють зональну близькість літератур і її ступінь, історично різноманітні і діють сукупно; причому одні з цих факторів у даній історичній ситуації є основними, а інші – супровідними.
3. Зміна в ході історії причин утворення зональних літературних систем викликає історичну рухливість складу літературних зон, або ж їх історичного “переконфлігування”.
4. У межах зональної літературної системи розвиток літератур відбувається найбільш синхронно.

5. Можливий перехресний характер розвитку літературних зон. Це відбувається, якщо близькорозташовані зональні системи настільки тісно взаємопов'язані окремими своїми національними ланками, настільки “входять” одна в одну, що чітко роз'єднати такі зони неможливо. Тоді йдеться про рівну приналежність окремих національних літератур (у певні періоди їх розвитку) двом зональним системам.
6. Зональні літературні системи не одномовні.
7. У розвитку цих систем важливу роль відіграють спільні культурні центри [6; 215-231].
Зональні літературні системи, у свою чергу, утворюються національними літературами (чи літературними системами).

Прикметно, що Д.Дюришин, пишучи про особливі міжлітературні спільності, найчастіше наводить їх приклади (східнослов'янська, вже історичні радянська чи югославська й ін.), що відповідають у концепції І.Неупокоевої зональним літературним системам. Певні з названих словацьким ученим конститутивні риси особливих міжлітературних спільностей збігаються із вказаними І.Неупокоевою властивостями регіональних та зональних літературних систем.

Справедливі як для літературного регіону, так і для літературної зони положення Д.Дюришина про особливі міжлітературні спільності як про “живі, видозмінювані формації, які у процесі свого розвитку реагують на найрізноманітніші історичні детермінанти” [2; 9]. Крім того, особливі міжлітературні спільності, як і регіони чи зони, “не однорідні”, а їх сфери впливу взаємоперетинаються; “одна національна література як історико-літературна одиниця може, таким чином, належати різним... системам” [там само; 9-10]. Наприклад, українська національна література з погляду рівня розвитку належить, за поглядами Д.Дюришина, до диференційованих літератур, з точки зору географічного – до міжлітературної спільності літератур Східної Європи. Будучи складовою міжлітературної спільності (або зони) східних слов'ян, в історичному плані українська література певний час входила до радянської літературної спільності (історичної вже літературної зони), а та, у свою чергу, – до соціалістичної міжлітературної спільності (також уже історичної зони). Можна навести і приклад того, що своєю західною частиною Україна історично входила до австро-угорської міжлітературної спільності (за А.Волковим, це австро-дунайська культурно-літературна зона [5; 472]) тощо.

Лекція № 3

Тема: Форми міжлітературного процесу

Мета: Навчити визначати типи і види міжлітературних зв'язків і співвідношень, практично кваліфікувати конкретні художні явища і процеси в межах літературно-мистецької взаємодії.

План

1. Класифікація форм міжлітературного процесу.
2. Генетико-контактні зв'язки: їх понятійний апарат та механізми функціонування.
3. Проблеми типології.
4. Поняття традиційних образів та сюжетів у світлі літературної компаративістики.
Специфіка їх художнього існування в літературі та культурі.

Проблемне питання: Поясніть, чи коректно вважати типологічні сходження частиною системи міжлітературних зв'язків?

Література

1. Гурдуз А. „Друге ім'я” автора, твору та героя: (До питання про взаємопроникнення літератур і культур) // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2003. – № 4. – С. 201-203.
2. Клименко Ж. Проблема взаємодії літератур у компаративістиці // Зарубіжна література. – 1999. – № 33-34. – С.3.
3. Лилова А. Введение в общую теорию перевода. – М., 1985.
4. Нямцу А. Основы теории традиционных сюжетов. – Черновцы: Рута, 2003. – 80 с.
5. Попович А. Проблемы художественного перевода / под ред. П. М. Топера; пер. со словац.

- И.А.Бернштейн, И.С.Чернявской. – М. : Высш. школа, 1980. – 199 с.
6. Радчук В. Глобалізація і переклад // Всесвіт. – 2002. – № 5-6. – С. 127-136.
  7. Стріха М. Переклад як націєтворення // Зарубіжна література – 2003. – № 14. – С. 13-14.
  8. Тетеріна О. Переклад як чинник розвитку нової української літератури (поч. ХІХ ст.) // Слово і Час. – 2002. – № 11. – С. 14-19.

Конспект лекції

Варто з'ясувати значення поданих у наведеній таблиці термінів, дібрати по декілька прикладів-ілюстрацій до кожного з понять.

	Типи міжлітературних зв'язків		
	Контактні зв'язки	Генетичні зв'язки	Типологічні сходження (збіги)
Основні види міжлітературних зв'язків	<ul style="list-style-type: none"> • Особисті зв'язки письменників • Інонаціональна тематика • Переказ • Переспів • Адаптація • Інсценізація • Цитація • Парафраза • Наукова розробка проблем інонаціональної літератури • Критична оцінка творчості інонаціонального письменника • Переклад 	<ul style="list-style-type: none"> • Запозичення • Наслідування • Стилізація • Ремінісценції • Алюзії • Травестіювання • Пародіювання • Плагіат • Переклад 	<p><i>На рівнях:</i></p> <p>Мікроструктури (тема ідеї; проблематики; сюжету, композиції; образної системи; системи віршування; типу тропів і фігур; поезики жанру).</p> <p>Макроструктури (течі; напряму; стилю; творчого методу).</p>

Поясніть специфічну позицію перекладу.

З'ясуйте також значення рівновидів генетико-контактних зв'язків у літературі: зовнішніх і внутрішніх, прямих та опосередкованих. Зверніть увагу на такі форми міжлітературних зв'язків: **а)** за участю сторін: однобічні, двобічні, багатобічні; **б)** за участю посередників: прямі (безпосередні) та непрямі (опосередковані); **в)** за складом: однорідні, змішані; **г)** за тенденцією розвитку: зближення, розходження, взаємодоповнювання.

Поясніть сутність суспільно-історичних, літературних і психологічних передумов типологічних сходжень. Які з них найбільш вагомі і чому?

Визначаючи принципи особливих міжлітературних спільностей, Д.Дюришин називає, зокрема (так само, як І.Неупокоева для літературних зон), важливість мовної близькості національних літератур у таких спільностях, хоча й оговорює випадки т.зв. багатонаціональних літератур (в Іспанії, Швейцарії, Канаді тощо).

Словацькому науковцю належить оригінальне формулювання критерію диференційованості розвитку певних літератур, що входять в особливу міжлітературну спільність. Диференційованими літературами він називає літератури “з багатою й різноманітною динамікою розвитку, з широкою шкалою стилів і жанрів” [2; 13], а менш диференційованими – літератури, що мають “...інші характеристики з точки зору цих або схожих критеріїв і відповідно репрезентовані в міжлітературному процесі” [там само].

Важливо, що за допомогою критерію диференційованості Д.Дюришину вдається “зняти” такі застосовувані раніше в науці й суб’єктивно-оціночні терміни, як “великі літератури” / “малі літератури”, “законодавчі літератури” / “незаконодавчі літератури”.

Поняття “особливі міжлітературні спільності” корелює в концепції Д.Дюришина з терміном “міжлітературні спільності” (останні обумовлені генетичною спорідненістю народів, які творять літератури, що складають ту чи іншу спільність). Доцільність розрізнення міжлітературних спільностей та особливих міжлітературних спільностей, щоправда, досі залишається дискусійною [1; 92].

Резюмуючи зіставлення концепцій І.Неупокоевої і Д.Дюришина, можна сказати, що визначені російським ученим зональні літературні системи Д.Дюришином кваліфікуються переважно як особливі міжлітературні спільності. Для повноти аналізу тих чи інших різнонаціональних літературних масивів варто, очевидно, зважати на характеристики відповідних структурних одиниць, подані як І.Неупокоевою, так і Д.Дюришином. Обидві ці концепції визнані спроможними й продуктивними (наприклад, див.: [4; 82-84], [1]).

Що ж до традиційного розгляду національної літератури як складника світової, то варто оговорити, що тут об’єктом дослідження стає вже те, як конкретна національна літературна система включена в системні процеси ширших масштабів (типи зв’язків і ступінь їх інтенсивності в різні історичні періоди з іншими літературними системами тощо); при цьому питома вага описового елемента в характеристиці національних літературних процесів мінімізується, на перший план виходять контактено-генетичний і типологічний контексти функціонування національної системи.

Серед основних типологічних рис національної літературної системи виділяються наступні:

1. Органічний зв’язок літературної системи з історичною долею народу, а становлення літературної системи – з його фольклором.

2. Основна форма існування національної літературної системи – національна мова. Поряд з цим у країнах зі змішаним національним складом зустрічаємо двомовні, три- й чотиримовні літератури (швейцарська література, приміром, створюється французькою, німецькою, італійською мовами і ретороманським діалектом; канадська – французькою й англійською мовами тощо), хоча причини того, що національна літературна система утворюється декількома мовами, існують різні (скажімо, країна має власну класичну традицію, але як література нового часу створюється, зокрема, мовою держави, яка колись колонізувала її (деякі літератури Індії, Африки) тощо).

3. Генетично, контактено і типологічно ця система пов’язана із загальним розвитком світової літератури; зв’язки між національними літературними системами пронизують усі рівні літературного процесу. У національну літературу органічно входить і світовий художній досвід – як минулих епох, так і синхронний.

4. Національна літературна система водночас стійна і динамічна, перебуває у процесі неперервного поступового розвитку.

5. Така система не є соціально й естетично монолітною [6; 245-262].

Нарешті, слід також зауважити, що історико-культурний тип систем літературного розвитку, до якого належать вищерозглянуті системи, є одним із трьох основних у своєму класі. Залежно від обраних критеріїв аналізу виділяють ще часовий тип систем літературного розвитку (включає системи літературних епох або дрібніших періодів літературного розвитку) і художній (об’єднує системи літературних напрямів, жанрів, стилів, самих художніх творів тощо). Історико-культурне структурування світової літератури є чи не найменш вивченим, активно розробляється в сучасній науці й відкриває широкі перспективи в дослідженні єдиного організму літератури світу. Очевидно, що лише з позицій літературних систем може розглядатись і міжлітературний процес у світовій літературі, який, за справедливим зауваженням Д.Дюришина, “...не лише предмет наукового дослідження, але і його кінцева мета”.

Лекція № 4

Тема: Міф і міфотворчість у літературі

Мета: Навчити володіти теоретичним інструментарієм і практичними навичками аналізу спектру виявів міфологічного фактору в літературі, розуміти принципи міфопоетичних парадигм художнього твору.

План

1. Проблеми міфу в сучасній культурології. Міфологія і література.
2. Міфологічний фактор у літературі різних епох та художніх систем: особливості симбіозу (доповіді; апарат прикладів-ілюстрацій дібрати з української та зарубіжної літератур):
3. Основні концепції міфотворчості.
4. Міфопоетична система твору (різновиди структури, зміст, складники) та міфопоетична парадигма.

Проблемне питання: Поясніть відмінність основних підходів до міфотворення в літературно-художньому світі. Який із цих типів більш продуктивний?

Література

1. Гадамер Г.-Г. Міф в епоху науки // Гадамер Г.-Г. Герменевтика і поетика: Вибрані твори : пер. з нім. – К.: Юніверс, 2001. – С. 110-118.
2. Голосовкер Я.Э. Логика мифа. – М. : Наука, 1987. – 217 с.
3. Грабович Г. Поет як міфотворець: Семантика символів у творчості Тараса Шевченка / пер. з англ. С. Павличко. – 2-ге вид., випр. й авториз. – К. : Критика, 1998. – 207 с.
4. Забужко О.С. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу. – 2-ге вид., випр. – К. : Факт, 2001. – 160 с.
5. Лосев А.Ф. Диалектика мифа // Лосев А.Ф. Миф. Число. Сущность. – М. : Мысль, 1994. – С. 5-216.
6. Мелетинский Е.М. Поэтика мифа. – 2-е изд. – М. : Восточная лит., 1995. – 408 с.
7. Мишанич М., Мишанич С. Міф, міфологія, міфологізм, міфокритика, міфопоетика: Історія інтерпретації і розмежування понять : доп. на 5 Міжнар. конгр. українців (м. Чернівці, 26-29 серпня 2002 р.). – Донецьк : Норд-Прес, 2002. – 60 с.
8. Міжнаціональні горизонти і компаративістичний дискурс сучасних літературознавчих студій : моногр. / Терноп. нац. пед. ун-т ім. В.Гнатюка ; за ред. Р. Т. Гром'яка. – Тернопіль : РВВ ТНПУ, 2005. – 320 с.
9. Моклиця М.В. Модернізм як структура: Філософія. Психологія. Поетика : моногр. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Луцьк : Вежа, 2002. – 390 с.
10. Найдыш В. Философия мифологии: От античности до эпохи романтизма. – М. : Гардарика, 2002. – 554 с.
11. Наливайко Д.С. Міфологія і сучасна література // Всесвіт. – 1980. – № 2. – С. 170-182; № 3. – С. 166-175.
12. Поліщук Я. Поліфункціональність міфу в поезії модернізму // Слово і Час. – 2001. – № 2. – С. 35-45.

Конспект лекції

Сучасна людина досягла значних вершин у науці і техніці, і багатьох таємниць природи і світу для неї вже не існує. Однак, відмикаючи чергові двері пізнання на межі тисячоліть, доводиться констатувати, що нині склалася глибока криза цивілізації. Ми усвідомлюємо свою самотність і “нецілісність” та, як і століття тому, потребуємо й прагнемо гармонії, хоча в ході розвитку нашої культури відійшли від міфу, який цю гармонію ніс, втілював.

Необхідність стабільної морально-духовної системи координат для впевненого поступу людства в майбутнє постала сьогодні особливо гостро. На тлі кардинальних соціально-політичних змін-зламів, строкатості релігійної й філософської думки людина шукає опору для свого духовного існування, роз'єднана, намагається органічно ввійти у світ, у

суспільство. Прикметно, що саме в наш час, коли, за словами В.Пивовєва, “ідеали раціоналізму, що приваблювали уми впродовж чотирьох століть, ледве не перетворились на ілюзії”, “виявилась поліміфологічність суспільної свідомості” [30; 3] і людство, “долаючи визначену вербальною свідомістю раціональність... розпочинає усвідомлювати й опановувати ірраціональне, досвід якого давніше й багатше за раціональний” [там само]. У ХХ, та й на початку ХХІ ст. спостерігається підвищений інтерес до міфу з боку письменників, філософів, психологів, соціологів тощо; в літературі й мистецтві, як ніколи інтенсивно, актуалізуються процеси міфотворчості, що, у свою чергу, стимулює бурхливий розвиток міфокритики (зокрема, це роботи Я.Поліщука, А.Нямцу, Т.Мейзерської, Т.Саяпіної, О.Холодова), яка у своїх розвідках спирається на праці З.Фрейда, К.-Г.Юнга, Дж.Фрезера, Н.Фрая, К.Леві-Строса, М.Еліаде, Я.Голосовкера, О.Лосева, Є.Мелетинського, В.Топорова й ін.

Отже, питання функціонування міфу та міфотворчості в духовному житті сучасного суспільства надзвичайно актуальні, недостатньо розроблені в літературознавстві й потребують усебічного, комплексного висвітлення.

Нині в літературознавстві все частіше обговорюються питання присутності міфологічної складової в літературному творі (інсталяції міфу й міфоелементів у літературі, авторської міфотворчості), яку можна означити як міфологічний фактор у літературі.

Міф супроводжував людину з прачасів і своєю синкретичністю сприяв цілісному сприйманню людиною світу, по-своєму пояснював його. У сучасній культурі питання міфу – одне з найбільш цікавих і непростих. Філософський словник орієнтує на “класичну” полісемію цього поняття [38; 386-387], акцентуючи генетичний зв'язок зі стихією міфологічного мислення словесних та пластичних мистецтв, чий “головний будівельний засіб – художній образ – ...уявляється, по суті, сучасним інобуттям міфу” [там само; 387], тощо.

Проте чи кожен художній образ словесного мистецтва (літератури) може вважатися “сучасним інобуттям міфу”? І яке це інобуття? Можливо, йдеться про спроби осмислення сучасною наукою “міфів другого покоління” [там само; 388] (“вторинної міфології” (В.Халізов) [детальніше див.: 39]), проте за якими критеріями їх можна було б відповідно кваліфікувати? Ці та подібні питання поки залишаються відкритими, хоча їх розроблення триває.

Практика міфокритики нині, дійсно, фіксує надзвичайне розширення семантики міфу. Так, Я.Поліщук, зазначаючи, що наукові дискусії навколо інтерпретації міфу з приходом кожної наступної генерації спалахують з новою силою, зауважує: “Безперечно, сьогодні... нам аж ніяк не випадає повертатися до класичного поняття міфу як пракультурної... оповіді про богів та героїв... Міф... універсальний культурний феномен, значення якого виходить поза конкретні часові виміри (проте в кожен епоху інстальюється в духовних координатах часу) як первісний код символів, смислів, світоглядних уявлень чи, за узвичаєним у науці терміном, архетипів” [31; 5-6]¹.

Таке формулювання засвідчує динаміку і якість розширення “статусу” міфу, однак потракування подібних видозмін у його семантичному полі приймають далеко не всі науковці. Так, Є.Мелетинський наполягає на невиправданості розширення й модернізації значення міфу, підтримуючи думку про те, що нині міф як термін набув більше полемічності, аніж аналітичності [20; 29]. «Доволі двоїтим» застосування в сучасній мові слова «міф» вважає М.Еліаде [41; 29], суголосні з ним у цьому К.Керенї [42; 12-13] та Р.Вейман [1; 262], а О.Козлов для зняття «термінологічної переважаності слова «міф» пропонує ввести «поняття «міфоцентричний твір» для означення всіх сучасних творів, орієнтованих або на конкретний міф, або в цілому на структурні принципи давньої міфології [10; 258].

Відсутність чіткої дефініції міфу в сучасній науці значно ускладнює проведення практичних студій у цій сфері (адже через це чимало понять із кореневим “міф” набувають множинності значень; про це далі). Спроби підведення “міфу” під певні схеми (як-от,

---

¹ При цьому цікаво, що в одному з найсучасніших вітчизняних літературознавчих словників міф визначається саме як “...розповідь про богів, духів, героїв, надприродні сили і ін., які брали участь у створенні світу” [15; 451].

В.Пивовєва [30; 14]) найчастіше є дискусійними. Д.Пашиніна, констатуєчи недоліки теорій міфу, запропонованих Ф.Буслаєвим, О.Афанасьєвим, О.Потєбнєю, О.Лосєвим, В.Пивовєвим та ін., так підсумовує свій критичний огляд: “Виникає відчуття, що міф незрозумілим чином ухиляється від визначень... [...] побудова... закінченого образу міфу як такого, спроби дати міфу, міфології, міфологічному мисленню визначення, здається, приречені на неуспіх. [...] одна з основних властивостей міфу – його принципова невизначність. Тому що визначення передбачає певну зупинку та обмеження визначуваного. Міф же живе постійною зміною, переродженням і перетіканням” [29; 95]. Сумнів у можливості хоча б теоретичного віднайдення універсальної дефініції міфу висловлює й М.Еліаде [41; 33].

Звідси, якщо вичерпне наукове визначення міфу неможливе, реальним залишається тільки безкінечне наближення до його осягнення. Характерним при цьому є визнання того, що міфологічний момент супроводжує й сучасну науку [38; 387]. Пригадуються погляди О.Лосєва, переконаного, що а) наука міфологічна [16; 18] і б) коли “наука” руйнує “міф”, то це означає тільки те, що одна міфологія бореться з іншою міфологією [там само; 21] (таку думку поділяють Я.Голосовкер [3; 70-71], І.Зварич [14; 333] та інші вчені і повністю заперечують, наприклад, Г.-Г.Гадамер [2; 118] і В.Кутирев [12; 71]). Прикметно, що О.Лосєв стверджує, ніби “весь світ і всі його складові моменти, і все живе і все неживе, однаково суть міф...” [123; 183]; Я.Голосовкер упевнений, що “...уявлюваний, імагінативний світ міфу володіє часто більшою життєвістю, ніж світ фізично даний...” [3; 13], а М.Еліаде – що міф пояснює сутність людського життя глибше, ніж історія [41; 24]. Нарешті, Ф.Ніцше визнавав міф “...за необхідний результат і навіть за кінцеву мету науки” [27; 114].

Тим не менше, не дивлячись на численні відмінності трактування, нині міф зайняв одну з ключових позицій у теорії культури і соціології. Варто наголосити, що сучасна міфологія (неоміфологія), міфотворчість – відмінне від класичної міфології явище, хоча й зберігає певні її характеристики. Нині можемо говорити про неоміфи різних сфер людської діяльності, зокрема політичні, соціальні, культурологічні і, як було сказано, навіть наукові. Статус “неоміфологічних” отримали в літературі й окремі “традиційні” (“вічні”) образи авторського походження (Гамлет, Дон Кіхот, Дон Жуан, Робінзон, Фауст та ін.); відомим стало і явище т. зв. “квазіміфології”.

Спробою міфологізувати реальність стала філософія Ф.Ніцше з її піднесенням тілесного й ірраціонального та зневажанням раціонального, запереченням історії та положенням про “вічне повернення” (щоправда, теза про “повернення” виголошена вже в Біблії у Книзі Еклезіястовій: “Немає нічого нового під сонцем!” (див.: Кн. Екл., 1: 4-10)). Німецький філософ бачив в існуванні людства одвічне протистояння аполлонівського (гармонійного, духовного) і діонісійського (стихійного, тілесного) начал (причому останнє в нього з часом виразно домінувало). У “Народженні трагедії з духу музики” він писав: “Ці два такі різні прагнення діють поряд одне з другим, найчастіше у відкритім розбраті між собою і взаємно спонукаючи одне одного до все нових і більш потужних породжень, щоб у них увічнити боротьбу названих протилежностей...” [27; 59].

Література як вид мистецтва послідовно зберігає зв’язок з міфологією на всіх етапах свого розвитку; між нею й міфологією відбувається постійний взаємовплив: “міф “перетікає” в літературу у вигляді сюжетно-композиційних схем (міфологема) та окремих елементів (міфема)” [14; 335] тощо, тоді як у літературі можуть “вироблятися” вже “нові” міфи. Більш того, як стверджує О.Лосєв, міфологічні методи літератури здатні до “безумовно реалістичного відображення життя” [17; 444].

Міфологічні структури з більшою чи меншою інтенсивністю впліталися авторами в текст художнього твору й мистецьки інтерпретувалися ще з античності. Особливо сильний інтерес до міфу виявили романтизм першої половини ХІХ ст. з його “ новою міфологією” та модернізм. При цьому характерно, що в науці проводиться думка про етапи своєрідної деміфологізації та реміфологізації літератури [19; 41]. Вершинами деміфологізації є Просвітництво ХУІІІ ст. та реалізм ХІХ-ХХ ст. (хоча, знову ж таки, саме поняття процесу деміфологізації уявляється не абсолютним, відносним, оскільки сповнене парадоксів і

протирич: приклади тому – робінзонада [20; 281-282], “імпліцитний” міфологізм реалістичної літератури [там само; 283]). “Тотальне” пошкваллення інтересу до міфу в літературі кінця XIX-XX ст. є процесом діаметрально протилежним і цілком може іменуватися масштабною реміфологізацією в літературі. Які передумови цієї “експансії міфу” (Є.Мелетинський)? Саме зріз XIX-XX ст. дав початок культурі й літературі модернізму, художнє мислення якого проявляє яскраву схильність до міфологізації. Людина в цей час звертається до міфології через тугу за відчуттям єдності з природою, одухотвореності світу, через розчарованість в історії; естетика “залізного Пегаса” більше не приваблює особистість, яка прагне спілкування з живим, пристрасним, вічним. Міфологізм тут виступає як художній принцип, в основі якого лежить особливе світовідчуття митця, що він у такий спосіб долає будь-які хронологічні й просторові рамки.

А.Гуліга схиляється до думки, що історія культури взагалі – “сублімація міфу, зведення його на все більш високий ступінь” [5; 275].

У такий спосіб перед нами постає модель літературного процесу, яка етапно розвивається в діапазоні “міфологічний – реалістичний (неміфологічний)”. Існуюча суперечливість усередині цих етапів літературного розвитку (визнана й Є.Мелетинським), очевидно, свідчить про можливість взаємопроникнення сфер міфологічного і неміфологічного. Однак самий факт цієї суперечливості “знімається”, якщо звернутись до теорії літературних модусів Н.Фрая², який вважає, що, з одного боку, в історії літератури “...високий і низький міметичні модуси є свого роду зміщеними міфами, міфоями або сюжетними кліше, які поступово зсувалися до протилежного їм полюсу правдоподібності, та потім, з появою іронії, почали рухатись у зворотній бік” [45; 52], а з іншого – “тоді як один модус визначає основну тональність твору, будь-який інший або і всі інші чотири можуть одночасно бути присутніми в ньому” [там само; 50] (щодо другого положення, то про аналогічний феномен дифузії модусів міфотворчості в одному творі говоримо далі). Прикметне також положення однієї з найсучасніших компаративістичних монографій: “...світову літературу як систему найталановитіших та найпоширеніших творів можна розглядати як архетипну проекцію спільного універсального міфу, а національні літератури – як проекції національних міфів” [23; 292].

Як видно, багато що тут залежить від теоретичної системи координат, у якій працює вчений.

Наскільки ж міф (у його більш звичному розумінні) увійшов у літературний твір і наскільки легко чи важко виявити його “аріаднині ниті” у тканині твору?

Дані зарубіжних досліджень XX ст. про наявність міфів “скрізь, у кожному творі... навіть там, де, на перший погляд, (ці міфи. - А.Г.) відсутні” [див.: 24; 254], також наводять на думку, що в художньому творі (коли це виправдано), поряд з факторами авторської суб’єктивності, впливу конкретної епохи і т.ін., слід, напевно, виділяти й міфологічний фактор різного ступеня вираження.

Якнайкраще пояснення цьому пропонує Н.Фрай, за яким міфологічний момент властивий самій літературі (міф є “структурним принципом поезії” [45; 161]). Тобто можна сказати, що митець через міф “пробуджує” в літературі генетично закладені в ній потенції – виражати особливий, міфологічний, одвічний зміст, пов’язувати об’єктивно історичний лінійний час із сакральним, циклічним міфологічним часом, – “виходити” на універсальний рівень осмислення буття. Безпосереднє звертання письменника до фабульної схеми або постатей героїв певного міфу (міфології) найчастіше викликане бажанням здійснення нової інтерпретації міфологічної оповіді, утвердження міфу (його елементів) в сучасному світі, “вписування” сучасних реалій у міфологічний контекст та їх універсалізації. Змістова наповненість міфу може передаватись автором по-різному, що також залежить від творчих надзавдань інтерпретанта.

За М.Еліаде, у міфах репрезентовані парадигми всіх видів людської діяльності, і ці моделі поширюються міфами [41; 156]. Іншими словами, “...міфи становлять собою

---

² Вчений виділяє міф, сказання, високий і низький міметичні модуси та іронічний модус [45; 33-34].

парадигматичні моделі...” [там само; 143]. Багаторазове повернення до міфів дозволяє актуалізувати надприродний план, світ абсолютних цінностей, тоді як “саме в сакральному досвіді, при зустрічі з надлюдською реальністю в людини виникає думка про існування певної реальності, певних абсолютних цінностей, здатних спрямовувати людину й надавати сенс її існуванню. Тільки завдяки сакральному досвіду з’являються на світ поняття реальності, правди, значущості...” [там само; 156].

Існує декілька підходів до розгляду взаємовідношень між літературою і міфом в аспекті їх симбіозного поєднання. Це, наприклад, класифікація Н.Фрая, згідно з якою є три способи організації міфів та архетипних символів у літературі: 1) “невитіснений міф, який звичайно стосується богів або демонів і має форму двох контрастних світів повної метафоричної ідентифікації, один з яких є бажаним, а інший – небажаним”; 2) “романтична” тенденція, яка “підказує не висловлені прямо міфічні моделі у світі, більш тісно пов’язані з людським досвідом”; 3) “тенденція до “реалізму”... щоб зосередити увагу на змісті та способі представлення, а не на формі фабули” [45; 139-140].

Також указується, що протягом ХХ ст. у літературі а) триває активне використання міфологічних образів і сюжетів, б) з’являється настанова створення “авторських міфів” і в) “міф виступає у функції мови – інтерпретатора історії і сучасності” [21, т.2; 62-64]. Ця класифікація здається більш придатною до практичного використання в нашій випадку, хоча також має певні “мінуси”: скажімо, її перше положення звучить надто загально і може бути конкретизоване.

Більш універсальною з точки зору рівня й спрямованості ренартації міфу в літературі уявляється система модусів оприявлення міфу в художній творчості, розкрита в розвідці Я.Поліщука [див.: 32; 38-43], – міфологізації, реміфологізації та деміфологізації³. Про динамізм останніх свідчать “дифузні” тенденції в них у ряді художніх творів. Так само, як у творі елементи кількох міфів можуть синтезуватись автором в один (варіант реінтерпретації), так можуть поєднуватись чи наближатись один до одного й модуси вияву міфологічного фактора. Зокрема, це відносність природи явища деміфологізації (“руйнування міфу призводить... до утвердження іншого міфу” [5; 275]), межування реміфологізації з деміфологізацією або ж поєднання прийомів реміфологізації з елементами власне авторського міфу (відповідно, в “Камінному господарі” та “Лісовій пісні” Лесі Українки) [див.: 32; 41, 39] тощо.

Прикметно, що іще Ф.Шеллінг говорив про спроможність поета створити “власну міфологію” [40; 147-148]. Нині визначення “авторських міфів” знаходимо в А.Нямцу: це “...ситуації, образи і мотиви літературних творів, які в силу початкової потужності закладеної в них структурно-змістової домінанти почали активно використовуватись іншими авторами і в процесі подальшого функціонування піддалися своєрідній культурологічній міфологізації” [28; 58]. Тут можна говорити про універсальний культурний феномен власне авторського походження, який вже сам становить “первісний код символів, смислів, світоглядних уявлень” (Я.Поліщук).

Цікаві міркування над цією проблемою належать О.Забужко, яка, розглядаючи феномен “національно-консолідуючого авторського міфу”⁴ (а серед його провідних творців – письменників “від Данте й Сервантеса до Гете”, й у т. ч. Т.Шевченка) [7; 18], пише, що “...творець авторського міфа дослівно “платить” власним життям, усією його чуттєвою й смисловою достовірністю цілокупно, за метафізичну істину свого квазілітературного універсалістського послання...” [там само; 26]; нижче дослідниця додає: “...скоро в авторському міфі автор сам стає своїм героєм, то в ході історико-культурного функціонування авторський міф неминуче “обертається” міфом самого автора...” [там само; 35].

На нашу думку, розглядаючи міфологічний фактор у літературі та модуси його виявлення, серед останніх (та з певною автономністю) слід виділяти і явище власне

³ Власне, поняття міфологізації і деміфологізації вживані вже в Є.Мелетинського і В.Топорова [36; 5].

⁴ Вчена тим самим звужує поняття авторського міфу, тоді як А.Нямцу розглядає авторський міф узагалі.

авторського міфу: по-перше, три названі Я.Поліщуком модуси передбачають авторське новотворення на базі класичного міфу (міфомодельовання), орієнтовані на авторський міф і є його прообразами; по-друге, авторський міф як такий сам стає інваріантом модусів наступної інтерпретації (в данім контексті – міфотворчості) інших митців, а отже, функціонує в одній площині (й за тими ж законами) із класичними міфами та їх осучасненими версіями в літературі⁵.

Поняття міфологізації, реміфологізації і деміфологізації, вірогідно, можна розглядати як а) співвідношення авторського варіанта (моделі) міфу в літературному творі і даного класичного міфу (інваріанта), – тобто як результат художньої творчості; б) процеси видозміни класичного міфу (його елементів) у ході авторського опрацювання міфоматеріалу. Оскільки в обох випадках ідеться про творчу роботу митця над міфом, доречне, з нашого погляду, використання терміна “міфотворчість” (у т.ч. коли йдеться про дослідження авторського міфу). Це поняття досі носить дискусійний характер, і, на думку Я.Поліщука, таким і залишиться [32; 44]. Л.Скупейко вказує на “негативний смисл” міфотворення в україномовному сприйнятті [35; 57], тимчасом як термін “міфотворчість” успішно вживають Д.Наливайко, Н.Калениченко, Г.Грабович, Т.Гундорова, О.Турган, Т.Мейзерська, Л.Левчук, Н.Зборовська та ін.

До речі, серед значень полісемантичного слова “міф” є негативне для даного контексту переносне (“недостовірне оповідання, вигадка”), яке у процесі наукового використання терміна не активізується. Можливо, в семантиці “міфотворчості” (“міфотворення”) також слід розпізнавати науковий, нейтральний, та “негативний” ракурси, які, у свою чергу, визначаються контекстом. Тоді термін “міфотворчість” отримає повну “легалізацію” у вітчизняних дослідженнях. Продуктивно функціонує він у зарубіжній науці: у працях “апологета міфотворчості” М.Еліаде (Є.Мелетинський), Б.Гарді, Я.Голосовкера, І.Дьяконова, М.Ласло-Куцук, В.Халізева, В.Агеносова, В.Найдиша та ін. В одному з новіших українських літературознавчих словників читаємо: “Міфотворчість варто вважати постійною властивістю людської свідомості, людського мислення. [...] При широкому розумінні міфотворчості ми можемо говорити, що кожна епоха людської цивілізації творить про себе саму міф зі своєю міфопоетичною моделлю, картиною світу. Крім цього, кожна окрема людина творить про себе міф, живе в міфологізованій нею реальності” [14; 335] (пам’ятаємо, що думку про властивість міфічного мислення “людям усіх часів” висловлював ще О.Потебня [33; 260]). Таким чином, літературна міфотворчість – лише один з можливих виявів людської міфотворчості (загальнолюдської, або “міфотворчості одиниць”), втілений у мистецькій сфері.

Працюючи з термінологічним комплексом “міфологічного”, орієтуємось на визначення міфотворчості В.Найдиша: “...конструювання свідомістю певного типу конкретно-чуттєвої образності; міфотворча активність свідомості... транслюється від історично більш ранніх до більш пізніх та більш просунутих, складніше організованих культурно-історичних типів духовності, якісно модифікуючись, та не зникаючи цілком у жодному з них” [25; 29]. Прикметно, що дефініція “міфотворчості” все-таки є констатуючою й не висвітлює механізму її внутрішніх процесів. Своєрідний коментар до цього знаходимо в М.Еліаде, який відмовляє у здатності розкриття процесу міфотворчості сучасним ученим [41; 162].

В українському літературознавстві безпосередньо проблемі авторського міфотворення присвячено окремі праці останніх десятиліть; найбільш яскраві з них (і неоднозначно сприйняті в наукових колах) – Шевченкознавчі – Г.Грабовича [4] та О.Забужко [7].

Спираючись переважно на структурно-антропологічний підхід до міфу К.Леві-Строса та проаналізувавши різноманітні міфопоетичні структури в мистецькому світі Кобзаря, його візію «золотого віку» і т. ін., Г.Грабович робить висновок, що Т.Шевченка «можна назвати

---

⁵ В англійському літературознавстві на означення свідомого творення міфу введено термін “mythoroeia”: це “...привласнення і переробка міфічного матеріалу або творення різновиду “індивідуальної” міфології” [44; 527].

істинним міфотворцем» [4; 169]. Дослідник звертає увагу на а) те, що “міф становить базовий код Шевченкової поезії” [там само; 169]; б) вияв української теми в доробку автора є “майже герметичною символічною системою, що відбиває глибинні особистісні й “універсальні” істини”, а мислення поета “є формою інтелектуального бриколажу” [там само; 169-170]; в) дієвість у зображуванні поетом світу та особливо в “його” Україні не історичного, а міфологічного часу [там само; 171] тощо. “Однак унікальність Шевченка полягає в тому, – наголошує Г.Грабович, – що він сам виступає носієм міфу. Автор не просто відтворює міфологічну будову, а стає її учасником. Шляхом складної системи символічних ідентифікацій в оповідних творах поет стає їхнім центральним героєм і певною мірою всіма центральними героями. ...міф так глибоко засвоюється, а власний досвід так щільно з ним переплітається, що в результаті поета вже не можна відділити від створеного ним міфу” [там само; 170].

Загалом визнаючи погляди свого колеги й водночас місцями критикуючи їх, О.Забужко бачить “власний Шевченків міф, розгорнутий довкола міфа України” [7; 17]. Отже, можемо констатувати, що погляди цих вчених сходяться в положенні “авторський міф = міф автора” (див. наведені вище роздуми О.Забужко про авторський міф).

Однак питання кваліфікації певного митця (того ж Т.Шевченка) як (національного) міфотворця нині залишається проблемним, що автоматично переводить у статус дискусійної систему передумов, які дозволили іншим дослідникам вважати творчість письменника міфотворчістю. Наприклад, Т.Мейзерська Т.Шевченка розглядає як “продукт національно-культурного міфу”, а Лесю Українку – як творця міфу особистісного [18; 38]. У данім випадку особливу увагу привертає до себе те, що у своїм студіюванні проблем індивідуальної (авторської) міфології вчена актуалізує положення про “єдність міфо- і метафоротворення, де міф постає як система метафор” [там само; 9]. Аналогічну думку висловлював раніше Н.Фрай, стверджуючи, що “...міф – це мистецтво безумовної метафоричної ідентичності” [45; 136].

Отже, погляди вчених стосовно дефініції авторського міфу істотно різняться, причому головною рисою цієї відмінності є проблема “самостійності”, “автономності” функціонування твору, який претендує називатись авторським міфом. За А.Нямцу, критерій розгляду твору як авторського міфу – наступна реінтерпретація його пізнішими митцями як певної інваріантної моделі. З погляду протилежної А.Нямцу позиції (а щодо даного критерію ці позиції можуть бути тільки протилежними), феномен авторського міфу не потребує для свого “визнання” наступного стороннього опрацювання (“культурологічної міфологізації” (А.Нямцу)), одразу будучи “повноцінним” міфом (неоміфом) (Г.Грабович, О.Забужко, Т.Мейзерська; до цієї позиції близька й М.Ласло-Куцок [див.: 13; 77-93]). Момент, як бачимо, принциповий⁶, і його невизначеність ще раз ілюструє нерозробленість (точніше навіть, непроробленість) наукового інструментарію сфери міфопоетики, зокрема в Україні.

Таким чином, літературну міфотворчість можна трактувати як художньо-естетичне явище культури, коли письменник, спираючись на міфологічний матеріал і художньо його опрацьовуючи, створює варіантну, осучаснену модель давньої широковідомої міфологічної оповіді (модуси міфологізації, реміфологізації і деміфологізації), або ж коли на ґрунті власне авторського досвіду й світовідчуження окреслюється потужне структурно-змістове ядро, яке “кодує” художній світ твору даного письменника та, можучи стати об’єктом інтерпретацій інших митців, зазнає “культурологічної” міфологізації (модус авторського, або ж “нового”, міфу).

Роль міфотворчого складника в літературному процесі важко переоцінити. Про потребу міфу в кожній національній культурі, а відтак і в літературі (зокрема модерній), пише О.Забужко [7; 20]; розглядаючи український літературознавчий контекст, Н.Зборовська

---

⁶ Простий приклад: авторські міфи про Дон Кіхота і Фауста, як і міфи про Дон Жуана і Гамлета, пройшли шлях “культурологічної міфологізації”, хоча перші два з них – “національно-консолідуючі” і, за логікою О.Забужко, такої “міфологізації” не потребують. З іншого боку, міфи Дж.Джойса чи Ф.Кафки теж є авторськими, проте не мають (і не потребують) “культурологічної міфологізації”.

підкреслює непересічність ролі в ньому міфокритики та “необхідність альтернативної модерної міфотворчості, прорив до якої може консолідувати сучасний літературний процес” [8; 6] тощо.

Об’єктивна складність розроблення теми “міфологічного” в літературі, а також відносна новизна цього профілю для українського (та і в цілому пострадянського) літературознавства обумовлюють недостатній ступінь висвітлення в науковій дискусії проблеми міфопоетики літературного твору. Доводиться констатувати й “розмитість” нині самого визначення “міфопоетика”⁷.

Критично оцінюючи термін “міфопоетичний”, І.Дьяконов вказує, що міфопоетичне мислення – це мислення тропічне, в якому є нерозділеність раціонально-логічного та образно-емоційного начала [6; 35].

Можна погодитися з формулюванням Т.Саяпіної: “...міфопоетика – це сукупність засобів художнього змісто- і формотворення, які дають змогу “зчитати” закладений у творі міфологічний зміст на рівні усвідомленого або позасвідомого сприйняття читача” [34; 34]. Наголосимо однак, що в даному разі перед нами не “сукупність засобів художнього змісто- і формотворення”, а їх система, оскільки процес “зчитування” “міфологічного змісту” твору може відбуватися лише за умови системної взаємодії цих засобів у текстовій тканині останнього. О.Киченко розглядає міфопоетику, зокрема, “...як форму (внутрішню структуру) поетичної організації тексту і як функціонально-смыслову одиницю тексту, засновану на інтерпретації комунікативних можливостей міфу засобами поетичного мовлення” [9; 168], а В.Топоров підкреслює “екстропічну спрямованість” міфопоетичного [36; 5].

Таким чином, міфопоетична система твору є формальним вираженням закладеного в нього міфологічного фактора. Останній обумовлений перш за все процесами свідомої авторської міфотворчості, виявляється через атрибути – міфемі, міфологеми, міфообрази, міфопоетичні мотиви тощо – та може існувати в чотирьох основних модусах (типах міфотворчості) – міфологізації, реміфологізації, деміфологізації та власне авторському міфі.

Найповніше вираження міфологічне начало в літературі кінця XIX - XX ст. знаходить у романі. Серед загальних рис міфологізму (неоміфологізму) в романі XX ст. Є.Мелетинський називає наступні: а) витіснення міфологічним часом об’єктивно історичного часу; б) те, що міфологізм стає “інструментом структурування оповіді”; в) широке використання повторів і техніки лейтмотивів; г) тісний зв’язок неоміфологізму з “глибинною” психологією підсвідомості” [20; 296-297]; г) протиставлення й водночас невіддільність одне від одного “міфу” й “історії” [там само; 322].

Вчений також акцентує, що “поетика міфологізування передбачає... міфологічний синкретизм і плюралізм, елементи іронії і травестії... концепцію легко змінюваних соціальних ролей (масок), що підкреслюють взаємозамінність, “текучість” персонажів” [там само; 339]. Практика свідчить, що міфопоетична система твору найчастіше виражається у двох основних варіантах. Перший варіант її організації – коли твір насичений міфологічними елементами чи паралелями до них (алюзіями, ремінісценціями тощо), які не становлять, однак, сюжетотворчої структури на рівні асоціативно-символічного підтексту, а отже, сформований у тексті міфопоетичний комплекс не має впорядкованого подієвого стрижня, ядра чи ряду таких стрижнів, ядер (такі міфопоетичні системи називаємо мозаїчними, або фрагментними). Другий варіант репрезентації міфопоетичної системи спостерігаємо, якщо наявна у творі міфопоетична складова є для нього і структуротворчою і (будучи наскрізною в тексті чи панівною в певному текстовому фрагменті) може розглядатись як міфопоетичний мотив,

---

⁷ Цікаво, що в одній з останніх спеціальних праць – М.Мишанич і С.Мишанича “Міф, міфологія, міфологізм, міфокритика, міфопоетика: історія інтерпретації і розмежування понять” – подається ґрунтовний критичний аналіз історії вивчення міфів у світовій та вітчизняній практиці, проте власне питання міфопоетики літературного твору, по суті, тільки згадується, а самий термін “міфопоетика” не вжито в принципі [22; 50-51]. Не знаходимо визначення поняття і в присвяченому зокрема міфопоетиці підрозділі (8.2.) одної з найсучасніших вітчизняних праць із компаративістики “Міжнародні горизонти і компаративістичний дискурс сучасних літературознавчих студій” за ред. Р.Гром’яка [23].

сюжет (міфопоетичні системи такого типу називаємо лінійними; приклад – роман Т.Манна “Йосиф та його брати”).

Характерно, що в міфопоетичній системі твору може домінувати одна легендарно-міфологічна традиція (антична в “Уліссі” Дж.Джойса), а можуть поєднуватись різні елементи (моделі) одної або двох і більше легендарно-міфологічних традицій: наприклад, біблійної та античної, язичницької (“Тесс із роду д’Ербервіллів” Т.Гарді та ін.) тощо, причому одна з них також може бути виразно превалюючою (кельтська в “Поминках за Фіннеганом” Дж.Джойса). Так сполучаються не лише однотипні (мозаїчні чи лінійні), але й різнотипні за рівнем організації міфопоетичні системи: декілька мозаїчних, мозаїчна (-і) й лінійна (-і), ряд лінійних. Очевидно, вища форма організації з точки зору міфопоетики властива творам із лінійними міфопоетичними системами порівняно з творами з мозаїчними, а також творами з комбінованими міфопоетичними системами типу “лінійно-мозаїчна” (де поєднано різні за походженням легендарно-міфологічні традиції).

Отже, художній твір з міфопоетичною системою лінійного (чи комбінованого) типу може розглядатись як такий, що у своїй основі містить окремі міфологічні (легендарно-міфологічні) сюжетні моделі. О.Холодов визначає міфопоетичний мотив у значенні сюжетотвірного елемента як “...самостійну одноактну дію, наділену семіотичним значенням, яке відображає архетипічні відносини між суб’єктом і об’єктом, формує та моделює сюжет і залишається універсальним для різноманітних культур і традицій” [37; 5].

Важливим у контексті нашої розмови є й поняття міфопоезії. За І.Крохіною, “міфопоезія – реалізація ірреального (прихованих можливостей і сутностей речей) і в структурному відношенні тяжіє до реалізації, розгортання метафори в символ, символу в міф” [11; 517]. Вчена перераховує й усі рівні поетичного висловлювання, на яких може проводитись міфопоетичний принцип: це поезія міфологічного образу, символу-міфу, тексту-міфу та міфологічної композиції [там само; 518].

Міфотворчість, особливо у ХХ ст., стає одним зі шляхів посиленої інтелектуалізації й філософізації літератури і часом нагадує своєрідну “гру” письменника з матеріалом (скажімо, в Т.Манна). Роман ХХ ст. демонструє варіативність міфологізування різних авторів, яке у творі може мати роль “додаткової опори” (як в “Уліссі” Дж.Джойса) чи бути “абсолютно пануючою стихією” (як у “Поминках за Фіннеганом” того ж автора) [20; 319]; бути результатом складного інтелектуального опрацювання й інтерпретації класичної міфології (Дж.Джойс, Т.Манн та ін.) або ж мати “інтуїтивний характер” (термін Є.Мелетинського) (Ф.Кафка, С.Беккет та ін.)⁸, співіснувати та взаємодіяти з фольклорною традицією (латиноамериканський роман другої половини ХХ ст.) чи не звертатися до неї (західноєвропейський роман) тощо.

Оскільки в літературному творі письменник створює власний художній світ, всесвіт (“поетичний образ світу”, “модель світу”, “світообраз” тощо), а вищезазначені модуси міфологічного фактора передбачають народження в літературі “варіантних” моделей міфів (модуси міфологізації, ре- і деміфологізації) та “нових міфів”, “неоміфів” (модус авторського міфу), то логічно говорити про формування в літературному творі, де міфологічний фактор структурує основні шаблї художньої дійсності, авторської міфопоетичної моделі (образу) світу, або, ширше, – міфопоетичної парадигми (від грец. “приклад”, “взірець”)⁹.

Варто вказати тут і на характеристику власне міфопоетичної моделі світу. Це “...найбільш узагальнена і спрощена сума уявлень про світ усередині будь-якої традиції. При цьому враховуються всі елементи цих уявлень у системності та їх операціональних значеннях. Взаємодія людини з навколишнім середовищем є основою створення моделі світу як наслідку реалізації переробленої інформації про довкілля і про людину в ньому” [14; 339]

⁸ Д.Наливайко називає дві провідні лінії модерністської міфотворчості – “конструюючу” (“свідому”) і “стихійну” (“безсвідому”) – за іменами їх зачинателів: відповідно “джойсівською” та “кафкіанською” [26, I; 178, 181].

⁹ У сучасній науці “парадигма” “означає прийняту певним науковим співтовариством модель постановки та вирішення проблем, яка забезпечує існування наукової традиції” [38; 465].

тощо. Цікаво, що, за Н.Фраєм, "...міфопоетичний автор звичайно виходить з прийняття певного числа міфів як "правдивих" і створює свою поетичну структуру згідно з ними" [45; 64].

Отже, під міфопоетичною парадигмою твору розуміємо модель осмислення світу (виражену в тексті через міфопоетичну систему твору), в основі якої – міфопоетичні уявлення автора (-ів) про світ і світобудову як втілена в художньому творі оригінальна світоглядно-філософська система.

Залежно від масштабу компаративного дослідження можна розглядати різні за рівнем міфопоетичні парадигми: національні, зональні, регіональні чи світові. Наприклад: міфопоетична парадигма в українській / слов'янській / західноєвропейській "прозі про землю" кінця XIX - першої третини XX ст.

Як видно, художній твір можна розглядати у світоглядно-філософському вимірі та у вимірі тексту. В першому випадку говоримо про міфопоетичну парадигму твору, а в другому – про текстуально виражену міфопоетичну систему твору. Провідними поняттями міфопоетичної парадигми твору є тип ядра цієї парадигми (за джерелом виникнення) і міфопоетична атмосфера твору. Якщо в основі твору покладено одну легендарно-міфологічну традицію (скажімо, античну чи біблійну), тип ядра буде простим; коли ж таких традицій в основі твору дві і більше, – тип ядра складений.

Навколо ядра міфопоетичної парадигми виникає міфопоетична атмосфера твору: коли автор підпорядковує її певній, виразно соціальній меті, виходячи у творі на рівень вже соціального міфу (як, наприклад, О.Кобилянська у своїй "Землі"), то атмосфера ця є гетерогенною (тобто до центрального, "художнього" міфу у творі додається соціальний міф чи програма). Якщо ж чітко вираженої соціальної програми (це може бути й нова парадигма розвитку нації чи суспільства взагалі) автор не висуває, міфопоетична атмосфера твору є гомогенною. Вона буде гомогенною (вірніше, гомогенізованою) й тоді, коли твір становить собою авторський міф, бо останній є за своєю природою гомогенізуючим, усепоєднуючим. Разом тип ядра міфопоетичної парадигми твору і міфопоетична атмосфера твору сприяють вираженню третього базового складника міфопоетичної парадигми твору – модуса вираження міфологічного фактора у творі (це тип опрацювання класичного міфу чи витворення авторського міфу). Таких модусів нараховуємо чотири основних (хоча в "чистому" вигляді їх часом виділити важко): міфологізація, реміфологізація, деміфологізація і власне авторський міф.

Міфопоетична система твору на рівні тексту може мати лінійну, фрагментну чи комбіновану структуру, утворювану складниками нижчого рівня (міфопоетичний мотив, міфологема тощо).

Відповідно до наведених роздумів формується поле дослідження міфопоетики твору (яке уявляється ширшим, ніж, скажімо, про нього пише Л.Яшина [42; 20]).

Вказані "адаптовані" до сучасних культурно-суспільних умов міфологічні структури, за А.Нямцу, "відіграють роль своєрідних морально-психологічних моделей, які мають чітко виражені гносеологічну, прогностичну, поведінкову та аксіологічну функції" [ ]. Як міф служив людині опорою в давні часи, коли вона знаходила в ньому "зв'язок і мету" свого існування й буття світу, так і в новіший час вживані в літературних творах позачасові легендарно-міфологічні моделі виступають "лакмусом", який "перевіряє" реалії конкретної доби з погляду вічності.

На відміну від давньої людини, людина сучасна сприймає міф як апогей метафоризму, символу, міф стає нині другою, альтернативною реальністю, в якій чіткіше проявляються досягнення і втрати (в першу чергу, моральні) нашої епохи. Саме для їх осмислення письменник працює з міфоматеріалом, стає міфотворцем. Художній параболізм, що досягається при цьому, дозволяє митцю наблизитись до першоджерел людськості, зазирнути в підсвідоме (пригадаємо теорію архетипів К.-Г.Юнга), подолати час (адже міф – "убивця часу") і простір та вийти на універсальний рівень осмислення буття, світу, людини в ньому.

У наш час літературна міфотворчість стає не тільки значним явищем літературного процесу, але й важливою культурно-філософською проблемою. Література несе в реальний

світ колосальний духовно-емоційний заряд, і (враховуючи, що іноді художній твір (чи його ідеї) може сприйматися буквально, як “запрошення” до дії) важливо, щоб цей заряд був позитивним, щоб літературна міфотворчість була, образно кажучи, “екологією духу” людства.

Лекція № 5

Тема: Рівні порівняльно-типологічного дослідження літератури. Концепція інтертекстуальності

Мета: Дати поняття про рівні порівняльно-типологічного дослідження літератури, а також про становлення і розвиток концепції інтертекстуальності.

План

1. Різновиди порівняльно-типологічних співвідношень. Класифікації.
2. Історико-культурні чинники типологічних явищ. Характеристика.
3. Індивідуально-психологічні чинники типологічних подібностей.
4. Питання інтертекстуальності. Від вчення М. Бахтіна до теорії Ю. Кристевої.
5. Проблема перекодування різних видів мистецтв.
6. Інтертекстуальність у домінантних формах сучасного порівняльного літературознавства.

Проблемне питання: Чому часом взаємосуперечливі результати внутрішньонаціональних і компаративних літературних студій?

Література

1. Гурдуз А. Міфопоетична парадигма в українській та західноєвропейській “прозі про землю” кінця ХІХ - першої третини ХХ ст. : моногр. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2008. – 216 с.
2. Наливайко Д. Стан і завдання українського порівняльного літературознавства // Урок української. – 2000. – № 11-12. – С.55-58.
3. Наливайко Д. Сучасна літературна компаративістика: аспекти і тенденції // Слово і Час. – 2007. – № 5. – С.28-30.
4. Папуша І. До методології літературознавчої компаративістики // Слово і Час. – 2002. – № 3. – С.58-67.
5. Міжнаціональні горизонти і компаративістичний дискурс сучасних літературознавчих студій : моногр. / Терноп. нац. пед. ун-т ім. В.Гнатюка; За ред. Р.Т.Гром'яка. – Тернопіль: РВВ ТНПУ, 2005. – 320 с.
6. Денисова Т. Наука “компаративістика” в сучасному трактуванні // Слово і Час. – 2005. – № 5. – С.24-31.
7. Овчаренко Н.Ф. Міфологема землі в канадській і українській прозі. – К., 1996. – 199 с.
8. Пригодій С. М. Літературний імпресіонізм в Україні та США: (Типологія та національні особливості). – К.: Нора-принт, 1998. – 311 с.

Конспект лекції

Інтертекстуальність останні десятиліття займає все більш вагомі позиції у філології – як явище, поняття, науковий напрям досліджень, художня тенденція (“стратегія”, за О.Астаф’євим [2]) літератури. Актуальні прикладні студії цієї галузі виявляють неабияку продуктивність, однак “страждають” на “нескоординованість” своїх результатів у зв’язку з відсутністю єдиної універсальної класифікації інтертекстуальності, необхідність якої очевидна. Не менш потрібне нині й вироблення базової дефініції самої інтертекстуальності, уточнення термінології її сфери. У зв’язку з цим доцільні критичне синтезування матеріалу з теорії інтертекстуальності (та спорідненого з нею явища гіпертексту) й наступні спроби його концептуалізації. Власне, здійснення такого панорамного огляду галузі і складає мету пропонованої статті.

Найбільш узвичаєне значення інтертекстуальності (лат. *inter* – «між» і *textum* – «тканина», «будова») – сукупність міжтекстових зв’язків (В.Халізов [15; 261]). Це й основне поняття

текстології постструктуралізму, під яким розуміють “виявлення різних форм і напрямів письма (цитата, центон, ремінісценція, алюзія, пародія, плагіат, трансформація інваріанта, стилізація тощо) в одній текстовій площині” [8; 309].

Термін “інтертекстуальність” (фр. *intertextualité*, англ. *intertextuality*) уведено 1967 р. теоретиком постструктуралізму Юлією Крістевою. Поняття стало одним з головних у літературознавчому аналізі постмодернізму, хоча вживається і для визначення т.зв. “постмодерністської чуттєвості” сучасної людини (особливого типу світо- і самовідчування).

Концепція інтертекстуальності сформульована Крістевою, зокрема, на основі переосмислення праці Михайла Бахтіна “Проблема змісту, матеріалу і форми у словесній художній творчості” (1924), де йшлося про те, що, крім даної митцю дійсності, він також перебуває в постійній “діалозі” з попередньою та сучасною йому літературою. Ідею “діалогу” Крістева сприйняла формально – як літературний діалог текстів (“міжтекстовий діалог” [5; 105]), – інтертекстуальність. Також у витворенні концепції інтертекстуальності дослідниця спиралася на досягнення формальної школи (приміром, Ю.Тинянова) і теорію анаграм Ф. де Соссюра.

Ідеологи структуралізму і постструктуралізму (Р.Барт, Ж.Лакан, М.Фуко, Ж.Дерріда й ін.) зі своєю панмовною концепцією ототожили свідомість людини з писемним текстом як нібито єдиним достовірним способом її фіксації. Так, як текст стали розуміти все: літературу, культуру, суспільство та його історію, навіть людину. Порівняймо вислови Крістевої і Барта:

Крістева: “Будь-який текст будується як мозаїка цитат... є продуктом вбирання й трансформації якого-небудь іншого тексту” [там само; 99]; «літературне слово» – це «місце перетину текстових площин» [там само; 97].

Барт: «Кожен текст є інтертекстом... становить собою нову тканину, зіткану зі старих цитат. Обривки культурних кодів, формул, ритмічних структур, фрагменти соціальних ідіом і т.ін. – всі вони поглинені текстом і перемішані в нім, оскільки завжди до тексту і навколо нього існує мова. Як необхідна передумова для будь-якого тексту інтертекстуальність не може бути зведена до проблеми джерел і впливів; вона становить загальне поле анонімних формул, походження яких рідко можна виявити, несвідомих або автоматичних цитат, що даються без лапок» [див.: 13; 218].

Таким чином, існує інтертекст (його визначення переважно співпадає з дефініцією інтертекстуальності [6; 233-234], хоча окремі науковці – такі, як француз М.Ріффатер, – ці терміни розрізняють [1; 795]), який вмщує в собі не стільки, отже, цитати з певних творів, скільки всі можливі культурні дискурси (соціолектні, побутові, наукові, маскультурні, літературні тощо), під впливом яких перебуває автор твору.

Читатись, як текст, у такий спосіб, може й історія суспільства, тобто історія культури уявляється єдиним інтертекстом, який водночас є претекстом (прототекстом) кожного «новонародженого» тексту. Світ – це єдиний загальний текст із прихованими та явними нагромадженнями алюзій, цитат і ремінісценцій з культурного досвіду минулого.

У практиці Заходу текст вбачається практично автономним (він може “прочитувати” історію), й відповідно поширюються ідеї теоретичної “смерті суб’єкта” (“смерті автора” – Барт), “смерті” конкретного твору – тобто його розчинення в континуумі інтертекстуальності, тощо. Цікавим у цьому контексті є вислів семіотика й літературознавця Ш.Гривеля: “Немає тексту, окрім інтертексту” [див.: 13; 219]. Дослідниця Л.Перрон-Муазес стверджує: під час читання всі троє: автор, текст і читач – перетворюються в єдине “безкінечне поле для гри письма” [див.: 4; 308]. Отже, відбувається (за Жаком Деррідою) “децентрування” суб’єкта, знищення меж поняття тексту й самого тексту; комунікація стає вільною грою визначальників. Так витворюється картина “універсуму текстів”, де окремі безособові тексти до безкінечності посилаються один на одного і на всі одразу, оскільки всі разом є лише частиною всезагального тексту, який, у свою чергу, співпадає з “текстуалізованими” дійсністю й історією.

Крізь призму інтертекстуальності світ постає як величезний текст, де все коли-небудь уже було сказано, а нове можливе лише як результат синтезу певних елементів в інших комбінаціях.

І.Льїн указує, що інтертекстуальність актуалізує (в постмодернізмі) т.зв. “цитатне мислення” [4; 309]. Яскраві приклади такої “цитатної” прози – твори Дж.Фаулза. Х.Кортасара,

У.Еко, а також – й особливо – М.Павича. Якщо в постмодернізмі спостерігається передусім гра, то в літературі модернізму інтертекстуальність пов'язана з неоміфологізмом (Т.Манн “Доктор Фаустус”, Дж.Джойс “Улісс”, Г.Гессе “Гра в бісер” та ін.).

Доводиться констатувати, що явище інтертекстуальності властиве як “низькій”, так і “високій” (класичній) літературі. Численні усвідомлені й автоматичні цитати і ремінісценції спостерігаються в “масовій” літературі, епігонських творах. З іншого боку, часто віртуозно використовують інтертекстуальність значні автори (“Я давно перестала делить стихи на свои и чужие, на «тебя» и «меня». Я не знаю авторства», – писала колись М.Цветаева). Активно “вписується”, приміром, фольклор у твори Т.Шевченка, Р.Бернса, С.Єсеніна й ін.

Цікаво, що в інтертексті цитата як така переважно вже не відіграє ролі інформаційного посилання до іншого тексту (джерела), а «...стає запорукою наростання смислів, посилення полілогу текстів, культур і свідомостей» [6; 233]. Теорія інтертекстуальності в сучаснім літературознавстві сприяє зміні усталених підходів в оцінці таких літературних фактів, як традиція, вплив, інваріант і трансформація тощо.

Прикметно, що під інтертекстуальністю мається на увазі не тільки виявлення у творі певних літературних явищ більш ранніх творів (прототекстів) чи різнотипних наслідувань, але й «текстова інтеракція в межах того самого тексту» (Ю.Крістева [див.: 7; 318]): взаємодія епіграфа й тексту тощо.

Дефініція інтертекстуальності і класифікація її різновидів були й залишаються проблемними. Так, у вітчизняному літературознавчому словнику 1997 р. визначалися наступні чотири види інтертекстуальності:

- 1) генетична (зауважує прототексти, що брали участь у появі літературного твору);
- 2) інтенціональна (усвідомлена автором);
- 3) іманентна (визначена чи навіяна самим літературним твором);
- 4) рецепційна (така, що може бути виявлена емпірично різними реципієнтами) [7; 318].

Як видно, певні позиції тут дещо дублюються (наприклад, третя й четверта).

У перевиданій версії цього словника 2006 р. запропоновано вже іншу типологію інтертекстуальності – француза Ж.Женетта (з його книги «Палімпсести: Література у другому ступені», Париж, 1982). Вона включає такі п'ять основних класів інтертекстуальності:

- 1) співіснування в аналізованому тексті одного чи кількох (цитата, ремінісценція тощо);
- 2) паратекстуальність (відношення тексту до своєї частини – заголовка, епіграфа, вставної новели);
- 3) метатекстуальність (співвідношення тексту з претекстом як коментування чи критика першим другого);
- 4) гіпертекстуальність (пародійне співвідношення тексту з профанованими ним іншими текстами);
- 5) архітекстуальність (жанровий зв'язок текстів) [8; 309-310].

Принципову відмінність (від наведеної вище класифікації) типів інтертекстуальності зумовлено в даному разі іншим кутом зору на обговорюване явище. Хоча й тут вбачаємо недоліки визначення типів інтертекстуальності: можливе змішування функцій першої, третьої й четвертої названих позицій, дискусійність самої обраної дослідником термінології (приміром, «гіпертекстуальність») та ін.

Цікаво, що ще у 2000 р. неспроможність цієї класифікації Ж.Женетта довела провідний російський фахівець із даних питань Н.Фатеева, наголосивши на «вельми загальному характері» означеної типології і на тому, що остання «не покриває різноманітних комбінацій диференціальних ознак міжтекстових взаємодій» [14; 121]. Крім того, до Н.Фатеевої в наукових колах класифікація Ж.Женетта кваліфікувалася як, «на перший погляд, значуща, але така, яку важко реалізувати на практиці аналізу» [13; 220].

Конкретний зміст поняття інтертекстуальності суттєво видозмінюється залежно від теоретичних і філософських координат, в яких працює вчений. Послідовник Барта Л.Женні вказує, що інтертекстуальність уводить новий спосіб читання, який підриває лінеарність тексту, бо кожне інтертекстуальне відсилання є відміткою альтернативи читання, яке можна або продовжити, або ж повернутись до вказаного першоджерела. Актуалізується поняття

гіпертексту (побудованого на манер гіперпосилань в Internet: у тексті є ряд виділених слів, які ведуть до нових текстів), який можна читати й витворювати тільки в комп'ютері.

Ідея гіпертексту (гіпер – з лат. “понад”) виникла ще в 1945 р. в американця Ванневару Буша, який виклав тоді принцип нелінійного пересування текстом документа в комп'ютерному просторі. Одним із перших реалізувати цю ідею на практиці зміг також американець, програміст і філософ, Теодор Нельсон, який 1965 р. увів до наукового обігу й сам термін “гіпертекст”.

Існує ряд визначень гіпертексту, найбільш відомі з яких наступні:

– “непослідовний твір – розгалужений текст, який залишає вибір за читачем, текст, який найкраще читається на інтерактивному екрані. ...він являє собою серію текстових уривків, об'єднаних посиланнями, які пропонують читачеві різноманітні шляхи руху” (Т.Нельсон) [див.: 10; 163];

– “технологія об'єднання декількох документів за допомогою посилань” [10; 163];

– “текст, побудований у такий спосіб, що перетворюється на систему, ієрархію текстів, водночас становлячи єдність і множинність текстів” [11; 69];

– “текст, фрагменти якого містять певну систему виявлених зв'язків з іншими текстами і пропонують читачу різноманітні “шляхи” прочитання” [див.: 14; 10];

– “подання інформації як пов'язаної мережі гнізд, де читачі вільні прокладати шлях у нелінійний спосіб. Він припускає можливість численності авторів, розділення функцій автора і читача, розширення роботи з нечіткими межами та множинністю способів читання” [див.: 10; 163].

Наведені дефініції, як видно, більшою чи меншою мірою різняться одна від одної в силу відмінності обраних їх авторами базових критеріїв визначення гіпертексту (за влучним висловом проф. А.Науменка, це поняття перетворилося на “багатозначний поетизм” [9; 41]). У принципі, проблемність дефініцій термінів «гіпертекст» та «інтертекстуальність» сприймається швидше як закономірність у світлі дискусійності центрального для цих понять «тексту» (зокрема, див. одну з останніх присвячених цій проблемі праць: [9]).

О.Одаренко констатує: “Гіперреальність має міфологічний характер, що проявляється через відтворення часово-просторових ознак міфу та номадологічного блукання по можливих світах, в які реципієнт потрапляє за посередництвом гіперпосилань” [10; 164]. Природно, що надзвичайного поширення в гіперлітературі набула тематика лабіринту.

Як явище сучасної культури гіперлітература з'являється в 1990-х роках. Це новий вид літератури, принципом побудови якої є гіпертекстове розміщення текстового матеріалу (приблизно тоді ж, до речі, виникає й гіпертеатр, або “троноподібний театр” (Росія), знімається перший гіперфільм (США) [детальніше див.: 9; 44]).

Вказуючи на засадничі риси гіперлітератури (нелінійність, мультимедійність, гіпертекстуальність, – сюди ж додамо багаторазове варіативне прочитання), окремі дослідники говорять про доцільність розрізнення гіперлітератури як такої (“сукупність художніх творів, що своєю формою мають гіпертекст”) та комп'ютерної літератури (“література, за формою як друкована, так і електронна, в якій реалізується комп'ютерна тематика”) [10; 161]. Щоправда, за таким визначенням, гіперлітература може становити частину літератури комп'ютерної.

У становленні гіперлітератури простежуються два основні етапи й відповідно чітко виділяються дві групи творів. Перша – це твори з наслідуванням принципів гіпертексту у своїй будові й водночас такі, що мають звичайну (“книжну”) репрезентацію: “Гра в класики” Х.Кортасара, оповідання Х.Л.Борхеса [детальніше див.: 3; 9], твори М.Павича, зокрема його знамениті романи “Хозарський словник” і “Пейзаж, намальований чаєм” [див. також: 12; 45]; “Машинерія чудес” В.Кальпіді, “Ерон” А.Корольова, “Енциклопедія сентиментальної подорожі на зустріч експортерів у Друдені” О.Окопенка (прозорий натяк на роман “засновника” художнього гіпертексту Л.Стерна “Сентиментальна подорож по Франції та Італії”, 1768), “Листи до ангелів” А.Льовкіна, “Жовта стріла” В.Пелевіна, “Ніч і ранок” Л.Соколовського тощо. До другої групи належать власне гіпертекстові твори, читання яких можливе тільки через комп'ютерний монітор: романи американців Майкла Джойса “Полудень” і Реймана Федермана

“На ваш розсуд”, італійця Італо Кальвіно “Незримі міста” і “Замок схрещених доль” [детальніше див.: 3; 9-10], а також В.Гібсона “Віртуальне світло” і “Мона Ліза овердрайв” та ін.

Наприклад, у джойсівському “Полудні” біля 540 умовних сторінок та 950 “зв’язок” (і кожна з останніх актуалізує альтернативний розвиток сюжету): з виділенням на екрані одного зі слів–“зв’язок” текст роману розсувається, включаючи відповідну цій “зв’язці” сцену.

Зорієнтовані за своєю природою на Internet-простір, твори другої групи отримали назву “сетература” (від рос. “сеть” і “литература”). Однак сьогодні цей термін можна вважати таким, що не підкріплюється реальним змістом: як культурне явище сетература виявилась неспроможною.

Варто зауважити, що одною з умов існування гіпертекстових творів є колективне авторство, коли саме від творчого читання-вибору реципієнта залежить і версія даного твору (найчастіше – роману). Письменник тут уже не стільки творець своєї прози, скільки “ініціатор проекту”. Нарешті, й сам художній текст утворюється безпосередньо у процесі читання, що цей процес, у свою чергу, по суті, схожий на гру (читач сам обирає варіант розвитку сюжету, може вирішувати долі героїв, визначати характер фіналу твору тощо). Актуалізуються (характерні для постмодерністської прози в цілому) прийоми *пермутації* ((від лат. *permutatio* – “зміна”, “заміна”) – взаємозамінність частин тексту), *інкорпорації* ((від лат. *incorporare* – “включати до свого складу”) – різноманітні включення в текст), *інсталяції* ((від фр. *installation* – “монтування”) – пристосування фрагмента іншого тексту, міфоелемента тощо для наступного включення в певний текст) тощо.

Отже, серед дискусійних питань обговорюваної сфери, вочевидь, одне з перших місць належить проблемі вибору критеріїв виявлення інтертекстуальних зв’язків у творах, оскільки саме це визначає формування об’єктивної й універсальної класифікації міжтекстової взаємодії та уможливорює продуктивність практичних досліджень у цьому руслі. Не викликає сумнівів перспективність “систематизованих” таким чином інтертекстуальних розвідок, зокрема в компаративному плані. Можна очікувати також, що подальше планомірне розроблення методології й методики аналізу гіперлітератури сприятиме виведенню її з периферійної на академічну літературознавчу орбіту.

Лекція № 6-7

Тема: Українська література у світовому літературному контексті

Мета: Дати поняття спектру прикладних компаративістичних студій в сучасній Україні й поза її межами, ознайомити з завданнями досліджень різної наукової природи і шляхами їх вирішень; розглянути ключові вектори праць із порівняльного літературознавства в системі системного вивчення літератури.

План

1. Сучасні українсько-російські, українсько-польські й українсько-білоруські студії (проблематика, методологічне тяжіння).
2. Література України і Скандинавії: розвиток літературних відносин та їх дослідження. Сучасний етап.
3. Українська література і мистецтво слова західноєвропейських країн.
4. Орієнталістика в українській літературі. Сучасні праці.
5. Характеристика літературознавчих досліджень профілю „Україна – США” сучасного етапу.
6. Українсько-канадські літературознавчі студії. Основні підходи й акценти.
7. Перспективи і значення вивчення української літератури в зіставленні з іншими літературами Європи і Америки.

Проблемне питання: У чому, на Вашу думку, базові відмінності більшості вітчизняних і зарубіжних компаративних досліджень?

Література

1. Гурдуз А. Міфопоетична парадигма в українській та західноєвропейській “прозі про землю” кінця XIX - першої третини XX ст.: монографія. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2008. – 216 с.
2. Наливайко Д. Стан і завдання українського порівняльного літературознавства // Урок української. – 2000. – № 11-12. – С.55-58.
3. Наливайко Д. Сучасна літературна компаративістика: аспекти і тенденції // Слово і Час. – 2007. – № 5. – С.28-30.
4. Лімборський І.В. Європейське та українське Просвітництво: незавершений проект? Реінтерпретація канону: спроба компаративного аналізу літературних парадигм. – Черкаси, 2006. – 364 с.
5. Матвішин В.Г. Україно-французькі літературні зв'язки XIX - поч. XXст. – Львів, 1989. – 168 с.
6. Моренець В. Національні шляхи поетичного модерну першої половини XX ст.: Україна і Польща. – К.: Основи, 2002. – 328 с.
7. Денисова Т. Наука “компаративістика” в сучасному трактуванні // Слово і Час. – 2005. – № 5. – С.24-31.
8. Овчаренко Н.Ф. Міфологема землі в канадській і українській прозі. – К., 1996. – 199 с.
9. Пригодій С. М. Літературний імпресіонізм в Україні та США: (Типологія та національні особливості). – К.: Нора-принт, 1998. – 311 с.
10. Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті: в 5 т. Т.1-5 / АН УкрРСР. Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка. – К.: Наук. думка, 1987-1991.

Конспект лекції

Щодо традиційного розгляду національної літератури як складника світової варто оговорити, що тут об'єктом дослідження стає вже те, як конкретна національна літературна система включена в системні процеси ширших масштабів (типи зв'язків і ступінь їх інтенсивності в різні історичні періоди з іншими літературними системами тощо); при цьому питома вага описового елемента в характеристиці національних літературних процесів мінімалізується, на перший план виходять контактено-генетичний і типологічний контексти функціонування національної системи.

Серед основних типологічних рис національної літературної системи виділяються наступні:

1. Органічний зв'язок літературної системи з історичною долею народу, а становлення літературної системи – з його фольклором.
2. Основна форма існування національної літературної системи – національна мова. Поряд з цим у країнах зі змішаним національним складом зустрічаємо двомовні, три- й чотиримовні літератури (швейцарська література, приміром, створюється французькою, німецькою, італійською мовами і ретороманським діалектом; канадська – французькою й англійською мовами тощо), хоча причини того, що національна літературна система утворюється декількома мовами, існують різні (скажімо, країна має власну класичну традицію, але як література нового часу створюється, зокрема, мовою держави, яка колись колонізувала її (деякі літератури Індії, Африки) тощо).
3. Генетично, контактено і типологічно ця система пов'язана із загальним розвитком світової літератури; зв'язки між національними літературними системами пронизують усі рівні літературного процесу. У національну літературу органічно входить і світовий художній досвід – як минулих епох, так і синхронний.
4. Національна літературна система водночас стійна і динамічна, перебуває у процесі неперервного поступового розвитку.
5. Така система не є соціально й естетично монолітною.

Період кінця XIX - початку XX ст. був надзвичайно важливим для всієї світової літератури, давши життя численним новим, модерним, напрямам і течіям. Переломність історичного моменту,

складнощі політичного гатунку, окремі досягнення філософії того часу (Ф.Ніцше та ін.) спричиняли відчуття непевності і нестійкості у свідомості тогочасного західноєвропейського соціуму, що відбивалося в мистецтві й літературі. Творчість як альтернативний, інший світ і вияв духовного життя ставала цариною активних мистецьких шукань та експериментів, які також пояснювалися невдоволеністю багатьох письменників уже існуючими естетичними нормами й мистецькими концепціями. Взагалі "...в жодну з попередніх літературних епох... художні шукання не виливалися в таку часту зміну позицій та в переходи з однієї естетичної віри в іншу", і відповідно, літпроцес указанного періоду, в силу невисвітленості багатьох його аспектів, досі становить значний науковий інтерес.

Відомо, що погляди передових українських митців тоді були звернені до західноєвропейської літератури. Видатним вітчизняним письменником, творчість якого віддзеркалювала загальні процеси художньої практики як України, так і Європи тієї доби, був М.Коцюбинський. Літературний стиль цього яскравого й неординарного автора довгий час був, та й залишається, предметом наукових дискусій. Якщо, приміром, ще в 20-30-х роках українські літературознавці вважали М.Коцюбинського імпресіоністом (Ю.Савченко, А.Музичка та ін.), то, за спостереженнями Ю.Кузнецова, тільки протягом 1965-1995 рр. погляди на стиль класика змінилися докорінно: від обстоювання абсолюту реалістичного малюнку й водночас цілковитого заперечення імпресіонізму у творах письменника (П.Колесник, Ф.Приходько) до часткового зближення М.Коцюбинського з імпресіоністами (Н.Калениченко, М.Костенко) і, нарешті, аж до повного визнання імпресіонізму митця (І.Іванько, Д.Наливайко), щоправда, лише як однієї зі стильових течій реалістичної літератури.

Нині говоримо про М.Коцюбинського як про художника слова з яскраво вираженою імпресіоністично-психологічною домінантою стилю, в якому також органічно співіснують неоромантизм і натуралізм (Ю.Кузнецов) або який має романтичну піднесеність чи (зокрема періоду 1900-тих рр. творчості автора) тлумачиться як зразок "чистого" імпресіонізму (С.Пригодій).

Сучасні дослідження свідчать, що еволюція літературного стилю українського митця тривала в тім же руслі, що й творчі пошуки Гі де Мопассана, К.Гамсуна, А.Шніцлера й інших провідних західноєвропейських майстрів слова. Чи не найяскравіше, з нашого погляду, становлення і специфіку індивідуально-авторського стилю М.Коцюбинського в євроконтексті ілюструє наведення паралелі з творчістю норвежця Кнута Гамсуна. Таке зіставлення не тільки поглиблює уявлення про художню спадщину вітчизняного письменника як рівноправного творця світового літпроцесу, але й сприяє висвітленню контактано-типологічного аспекту в українській літературі межі ХІХ-ХХ ст. у цілому, що є актуальним і недостатньо вивченим (зокрема, на сьогодні немає монографічних компаративних розвідок із творчості М.Коцюбинського і К.Гамсуна).

Літературна творчість М.Коцюбинського та його скандинавського колеги є типологічно спорідненими, що виявляється на образно-виражальному й ідейно-філософському рівнях їх творів. За словами Ю.Кузнецова, "у творчості Коцюбинського простежується стильова домінанта, яка співвідноситься з імпресіонізмом гамсунівського типу. Коли ж ідеться про інших письменників цього періоду, тут справа набагато складніша". Коріння такої "виключної" співвідносності, думається, слід вбачати у чинниках як суб'єктивного (український митець захоплювався творчістю К.Гамсуна), так і об'єктивного характеру. Серед останніх – спорідненість естетико-філософських концепцій М.Коцюбинського і К.Гамсуна, зокрема їх пантеїстичне світобачення. Крім того, ці письменники (як найяскравіші представники українського та норвезького імпресіонізму межі ХІХ-ХХ ст.) є новаторами у своїх національних літературах, розвиток яких також має чимало типологічно споріднених рис. Літератури аграрних країн, поневолених ще в ХІV ст. й на довгі віки позбавлених національної незалежності (Норвегія – до 1905, а Україна – до 1991 р.), вони протягом кінця ХІХ - початку ХХ ст. пройшли складний шлях розвитку, який становить приблизну модель загальноєвропейського й відзначається високою динамікою процесів.

Як в українській, так і в норвезькій літературі в цей період ще міцні позиції реалізму сполучаються із щойно виниклими модерністичними течіями; наявне певне протистояння прибічників цих двох "сил". Як вказують Т.Гундорова і Н.Шумило, українська література в цей час

переймається культуротворчою місією, духом творчого оновлення. При цьому варто наголосити, що і в Норвегії письменник завжди був більше, ніж письменником. У доробку авторів української й норвезької літератури даного періоду органічно поєднано зарубіжний досвід та неповторну національну специфіку творчості (велика увага до власних фольклорних традицій, мистецтва романтизму тощо). Єднає дві літератури й зростання в них інтелектуального, філософського начала, властиві їм на рубежі століть метафоричність мови, міфологічні елементи мислення, ліризм, сугестивність, посилення асоціативності тропів і под.

Творчість М.Коцюбинського "...є вершиною розвитку української класичної прози як з точки зору освоєння нових життєвих горизонтів, так і з точки зору розвитку прийомів і засобів художнього письма". Звертаючись до проблем естетизму, психології художньої творчості та ін. ("...в останні часи мене більше цікавлять психологічні теми"), М.Коцюбинський своїми творами сприяв засвоєнню українською прозою т.зв. психоаналітичного письма. Своєрідною внутрішньою настановою творів українського автора було за допомогою естетики й мистецтва актуалізувати все добре й прекрасне в людині, її гуманність, досягнення глибин душі дійти гармонії реальності й ідеалу, природи і культури (цивілізації). Подібної мети вже не можна було досягти традиційним реалістичним методом, що відчував Михайло Михайлович. Зрісши на літературно-художньому досвіді вітчизняних письменників, він не задовольняється тодішніми літературними авторитетами і, шукаючи "...адекватної мистецької форми для своїх задумів... спрямовує свій погляд на західноєвропейське письменство", де в кінці XIX ст. реалізм поступово втрачає гегемонію й активізуються немиметичні течії. На думку Т.Гундорової і Н.Шумило, в Україні модернізм склався швидше на рівні творчої індивідуальності окремих митців, ніж на рівні загальної стильової течії або "школи". Творча манера М.Коцюбинського яскраво це підтверджує: вповні відчувши художню атмосферу епохи та вловивши тенденцію європейської літератури до нових, модерністських форм письма, митець зміг вийти за межі реалістичної традиції української літератури XIX ст. і започаткував у вітчизнянім літпроцесі власний, цілком оригінальний синтетичний стиль – психологічний імпресіонізм, який "за своїм викінченим естетизмом і глибиною психологічного аналізу" виявився "рідкісний навіть для європейської літератури".

Прагнучи вивести українську літературу на більш високий, європейський щабель, Михайло Михайлович зазначав: "...Європейська критика усе частіше звертає своє око на наше письменство, ставить йому свої вимоги". Як слушно зауважує Ю.Кузнецов, досягнення українського класика перш за все полягало в тому, що йому вдалося за допомогою кольору і звукових вражень відтворити реальний перебіг психічних процесів, порухів душі людини в їх дійсній складності. Практично те саме завдання поставив перед собою й блискуче виконав норвезький геній Кнут Гамсун, лауреат Нобелівської премії 1920 р. ("Мене цікавить поезія нервів, гра думки, ніжні паростки почуттів – словом, порухи душі").

К.Гамсун також орієнтувався на прогресивні ідеї й тенденції тогочасної західноєвропейської літератури і, напевно, як і М.Коцюбинський, бачив у ній "ширші горизонти, більшу дефініцію в оброблюванні сюжетів, у стилі". Роль цього письменника в норвезькій літературі важко переоцінити. Автор неперевершених художніх творів і теоретик літератури, один з найбільших талантів класичного грона славетних норвежців (С.Унсет, К.Гамсун, Б.Б'єрнсон та Г.Ібсен), він усвідомлював, що об'єктивною вимогою доби є створення в країні нової, психологічно зорієнтованої літератури. Піддаючи критиці літературний процес Норвегії попередніх десятиліть, К.Гамсун утверджував пріоритет суб'єктивного авторського начала й відмову від реалістичної типізації дійсності. Митець писав: "За самою суттю своєю матеріалістична, література ця (реалістичного спрямування. – А.Г.), малюючи картину суспільства, більше цікавилася звичаями, аніж людьми, а значить, і суспільними питаннями більше, ніж людськими душами. ... Широке відображення буденного, природно, й охоплює в людині лише найбуденніше, а між тим у будь-якої людини – від м'ясника й до посланника – є особливий куток душі, який залишається для наших письменників свого роду білою плямою на карті".

У зв'язку з цим письменник наголошував на потребі відходу від принципу творення соціальної літератури і наполягав на розробці та обсервації нових, психологічно обґрунтованих методів художнього дослідження людини й передовсім її внутрішнього світу. В одній із своїх лекцій К.Гамсун говорить: "Час реалістичної й натуралістичної літератури скінчився! ... Вона не

годиться, щоб створити образ роздвоєної, дисгармонійної, сучасної людини!". Зрозуміло, що такі категоричні твердження молодого, та геніального митця (який зокрема проголошував, що Ібсен-реаліст вичерпав себе як письменник тощо) не могли не викликати в тогочасній норвезькій літературі запеклих дискусій між прибічниками реалістичного й модерністського художніх світів. Тобто перехідність і суперечливість станів тогочасних української та норвезької літератур певною мірою є схожими і порівнянними.

Ефективним видається зіставлення поглядів великого норвежця на його національну літературу та думок про український літературний процес М.Коцюбинського (останній їх висловлює, наприклад, у листі до Панаса Мирного, обґрунтовуючи намагання створити альманах "З потоку життя"): "За сто літ існування новіша література наша... жила переважно селом, сільським побутом, етнографією. Селянин, обставини його життя, його нескладна здебільшого психологія – ото майже й все... з чим оперував досі талант українського письменника. [...] ...Наш інтелігентний читач має право сподіватися... од рідної літератури ширшого поля обсервації, вірного малюнку різних сторін життя... суспільності, бажав би зустрітись в творах красного письменства нашого з обробкою тем філософічних, соціальних, психологічних, історичних і т.ін."

На межі століть у творчій лабораторії К.Гамсуна домінуючим став імпресіонізм як найкращий метод для реалізації власної концепції суб'єктивної прози письменника. Цю концепцію норвезький класик виклав у своєму есе "Про несвідоме духовне життя". У той час, коли А.Шопенгауер, Е. фон Гартман, Ф.Ніцше й А.Стріндберг закликали звернути увагу на ті складні підсвідомі сили, що керують людиною, К.Гамсун у своєму есе пропонував залишити умовності об'єктивної прози та велику увагу приділяти стану й життю душі людини. "І тоді, – підкреслював він, – ми дещо дізнаємось про ті таємничі процеси, які непомітно відбуваються в периферійних ділянках людської свідомості, про безмежний хаос відчуттів, химерної фантазії, висвітленої нашими почуттями; про сліпі пориви думок і почуттів... шепіт крові, мольбу суглобів, усе життя підсвідомості". Варто зауважити, що саме К.Гамсун вважається засновником психологічної лінії в норвезькій літературі.

Літературознавці, зокрема дослідники раннього модернізму, підкреслюють суголосність творчості М.Коцюбинського і К.Гамсуна (М.Могиланський, О.Черненко, Ю.Кузнецов та ін.), вказуючи, що стилі митців споріднюють такі головні ознаки, як тонке сприйняття світу і гострий драматизм, часово-просторова концепція і концепція кольору, концепція людини та її психодуховності, кут зору оповідача, масштабність художнього плану показу, поетичність і художнє новаторство їх творів.

Символічно й те, що значна схожість простежується не тільки в індивідуальних стилях письменників, але й у самім процесі їх творчості.

Оскільки обидва митці є виразниками імпресіоністичної течії у своїх національних літературах, то їх художні техніки вповні відображають усі основні ознаки цієї течії. Зупинимось на окремих (і найбільш яскравих) моментах індивідуальних манер класиків.

Важливу роль у прозі М.Коцюбинського і К.Гамсуна відіграє пейзаж, який у данім випадку можна визначити як "імпресіоністично-психологічний... що майже не існує сам по собі, а є лише засобом відтворення внутрішніх психологічних процесів". Першорядного значення набувають тут колір і вібрація, а також характер їх мистецького застосування. Твори письменників відзначаються багатством кольористики, широким використанням світлотіні, півтонів, звукопису.

Часто спостерігаємо "повітряність" пейзажних замальовок, які можуть подаватися крізь поволоку туману, дощову завісу тощо; картина ніби переливається в повітрі, "вібрує". Стиль М.Коцюбинського послідовніше й більш яскраво виявляє тяжіння до олюднення пейзажу. М.Коцюбинський і К.Гамсун досягають виразної колористичності у своїх творах ("вакханалія кольорів"), орієнтуються на імпресіоністичну концепцію кольору, згідно з якою значно посилюються його ідейно-естетичні функції в художній тканині твору.

Одною з найхарактерніших рис імпресіоністичної домінанти обох письменників є т.зв. "ефект вібрації" в їх творах, що виникає завдяки оригінальній репрезентації кута зору літературного героя, зображення навколишнього світу крізь призму його сприйняття. Звичайно, чергування протилежних за своєю природою думок і переживань героя, який у цей час перебуває у граничному з погляду психології стані, окреслюють роздвоєння його свідомості й обумовлюють

"вібрацію" предмета його думки; з останнім же "вібрує" й весь навколишній світ.

Серед інших близьких прозі М.Коцюбинського і К.Гамсуна художніх засобів і явищ – застосування актуального хронотопу, посилена увага до художньої деталі, "кільця психічного процесу" ("Цвіт яблуні", "Лялечка", "Тіні забутих предків" тощо та рання романістика К.Гамсуна) і т.ін. Обидва автори досягають у своїх творах ефекту присутності.

Обидва письменники звертаються у своїх творах до проблем сенсу буття, призначення людства, художньо досліджують тему самотності людини на землі і т.ін. Специфіка світовідчуття митців обумовлює пантеїстичний характер їх творчості. Вони черпають силу в народнопоетичних традиціях своїх країн.

Таким чином, художні доробки українського й норвезького класиків, при всій оригінальності кожного з них, дійсно, є типологічно спорідненими і близькими – у стильовому відношенні, філософському плані тощо. Як видно, за рівнем художньої довершеності слово М.Коцюбинського не поступається слову норвезького генія, а в певних моментах звучить навіть багатше й більш проймаюче. Прикметно при цьому, що коли К.Гамсун зміг вповні розкритись як митець, то М.Коцюбинський не встиг вичерпати свій творчий потенціал, проживши майже вдвічі менше, ніж його скандинавський колега, і, до того ж, не маючи умов для повноцінної письменницької праці.

Отже, компаративний аналіз творчості М.Коцюбинського в контексті західноєвропейського літературного процесу, якнайкраще розкриваючи грані таланту українського митця, переконливо свідчить, що ім'я великого Сонцепоклонника стоїть у ряду провідних майстрів слова того часу.

Підкреслювана в сучасному літературознавстві пріоритетність студіювання міфопоетичного набуває в українському контексті особливого значення. Зокрема, це стосується фентезі, в якому авторська міфотворчість знаходить чи не найяскравіше втілення й визнання якого дослідниками неухильно зростає. Майже не висвітлені досі специфіка й закономірності розвитку вітчизняного варіанта фентезі, зокрема творче становлення його репрезентативних авторів, отже, викликають значний науковий інтерес. Одними з найважливіших при цьому є питання місця українського фентезі в європейському і світовому літературному контексті, а також об'єктивна зарубіжна оцінка творчості українських митців.

В окресленому розрізі доцільним уявляється розгляд першого вагомого твору вітчизняних письменників Марини і Сергія Дяченків „Брамник” (1994 р., перша книга циклу „Блукачі”) як такого, що засвідчив і певне учнівство прозаїків – нині лауреатів міжнародних літературних премій у галузі фантастики, улюблених авторів метрів світового фентезі, – і їх оригінальну творчу манеру, ставши при цьому своєрідним відправним пунктом їх еволюції як авторів фентезі. Прикметно, що, попри наявну оглядову характеристику (Н.Перумова, М.Назаренка й деяких ін.), твір дістав дещо однобічну оцінку, тимчасом як сприяти об'єктивному висвітленню роману могло б його належне наукове висвітлення. Зокрема, думку щодо „художньої посередності” „Брамника” через наслідування його авторами „Володаря Пернів” Джона Рональда Толкієна спростовує (й об'єктивно доводить зрілість та оригінальність Дяченків у творі) різнорівневе зіставлення з названою англійською трилогією. Проблеми рецепції творчості Дж.Толкієна (як взірцевої в фентезі щодо цілісності індивідуальної міфології) в сучасній українській літературі досі системно не вивчалися, тимчасом як факти цієї рецепції наявні.

Визнаючи значний вплив на себе (як на митців-початківців) творів Толкієна („Відносно першого видання „Брамника” з епіграфом з Толкієна... то були інші часи, ми тільки доторкнулися до фентезі, нам здавалося, що ми першовідкривачі, і сам Толкієн для нас був відкриттям”), Дяченки, за їх же твердженням, досить швидко відійшли від наслідування англійця й почали творити власне, відмінне від класичного фентезі. Ця оригінальність очевидна вже в „Брамнику” (відзначають його витриманість у „найкращих традиціях” жанру, повноту сюжету та стиль) і ґрунтована, в першу чергу, на синтезі традицій національної й світової казки, міфології, а також досвіду фентезі й фантастики.

Як і Толкієн, у своїй прозі Дяченки створюють вигаданих магічних істот (Глефа в „Армагед-домі”, Жовтомара і Зажора в „Бастарді”, Калідони в „Ритуалі”, Ельфус і Домохранець у „Господарі колодязів” та ін.), споріднених із відомими легендарно-міфологічними, та названими переважно символічно (наприклад, Ельфус подібний до західноєвропейських ельфів,

Домохранець виконує функцію домовика), а також використовують образи з національної й світової міфології, фольклору (так, вовкулака у „Брамнику”, нявки і Чугайстер у „Відьминому віку” трактовані відповідно до уявлень про них).

У характері властивих творам авторської міфології стрижневого мотиву квесту героя і бінарноопозиційній будові „Брамника” (Н.Перумов справедливо підкреслює тут спробу відійти від традицій квесту) і „Володаря Перснів” виділяємо ключові різнорівневі сходження й відмінності.

В основі сюжету творів лежить мотив загрози захоплення світу злими силами. У київському романі це Третя Сила, що прагне потрапити до людського світу через браму, яку може відчинити лише „маг і не маг” Руал. Цікаво, що образ зла тут умовний і навіть абстрактний (ніхто не знає, що це за сила; в її реальність вірить тільки віщун Орвін через згадку в Заповіті Віщуна). У Толкієна ж чорний маг Саурон за допомогою дев’яти слуг-вершників і армії орків та інших злих істот прагне захопити владу над світом завдяки Персню Всеvlади.

Структуротворчою для сюжету романів є подорож (осмислювана в горизонтальній і вертикальній площинах) виснажених покладеною на них місією й нещасливих на шляху рятування світу Руала та Фродо. Символічно, що в їх подорожах закладено мотив повернення: якщо гобіт прямує до гори, де міцніло зло й починалася легенда про перстень, то в мандрах Руала виразніше психологічне повернення до себе самого, і шлях героя – пошук себе („Нескінченна дорога лежала біля його ніг, але не можна було зрозуміти – чи то він вирушає в путь, чи нарешті повернувся”). Протистояння героїв силам зла часто не стільки фізичне, скільки моральне (Дяченки ж, зображуючи зло абстрактно, майже повністю зміщують цю боротьбу у психологічну площину). Оригінальне вдавання українськими письменниками до біблійного образу садівника: саме з садівником у майбутньому саду-світі порівнює Руала під час спокушання Третя Сила, через що спокушання набуває не властивої аналогічному толкієнівському фрагменту параболічності, – по суті, героя піднесено тут як „вторинного творця”.

Фродо, одягаючи перстень для переховування від дев’яти вершників, бачить страшні картини, чує дивні голоси; перстень робить його невидимим, та не стільки допомагає, скільки загрожує герою загибеллю. Переслідують видіння та голоси й Руала. Але героя „Брамника” від толкієнівського відрізняє те, що Руал не лише виконує свою місію, а й паралельно допомагає людям боротися з їх буденними бідами (рятує дітей від збожеволілого мага тощо) і так вчиться жити і творити добрі справи без магії, що, у свою чергу, дає йому сили для подорожі. Як і в класичній казці, у романах посиленій дидактичний момент: утверджено моральні цінності, зокрема підкреслено цінність дружби (без допомоги друзів місія героїв навряд чи була б виконана), засуджено людські вади; звучать мотиви прощення, каяття за проступки та ін.. Гуманістичний пафос творів, зокрема, в тім, що світ врятовано завдяки перемозі в героях найкращих людських якостей, моралі.

Цікава певна парадоксальність розв’язання кульмінаційних для подорожей Руала і Фродо моментів. Ларт, який раніше покарав Маррана й позбавив магічних здібностей, допоміг у фіналі здолати Третю Силу, а Горлум, коли перстень підкорив собі волю Фродо, відкусив гобіту палець із перснем і загинув, знищивши й предмет свого обоження.

У зіставлюваних романах відтворено величезні світи, де співіснують різні раси. Важливо при цьому, що коли „Володар Перснів” вражає епічністю, то текст „Брамника” епічним не є, а швидше наближається до „театральності”, хоча, як і в Толкієна, світ тут багатовимірний. Описи життя людей, вовкулаків та ін. у „Брамнику” переважно відсутні й ніби зміщені за межі умовної „сцени”, і переважають спогади персонажів про певні реалії, роздуми про сенс життя, природу й протистояння добра і зла. Толкієн більше зважає на деталі життя своїх підопічних. Використовуючи традиційні для національних міфів і легенд образи персонажів, він переважно не змінює (або змінює незначно) їх у плані зовнішності чи поведінки (такі у трилогії гноми, ельфи й под.) і, розраховуючи на обізнаність читача, просто називає народи „свого” Середзем’я; докладно ж описує лише спосіб життя й історію гобітів. Не відомими з міфології є в трилогії Горлум (колишній гобіт, який під впливом персня став іншою, „маленькою гидкою” істотою), злі орки та духи дерев енти (що функціонально нагадують дріад).

Прототипом магів Гандальфа і Ларта в зіставлюваних творах є образ Мерліна. Близький постаті легендарного короля Артура в трилогії Арагорн.

Кожному з народів „Володаря Перснів” належить певна територія: злі сили сконцентровані в Мордорі, ельфи живуть в Арді, гобіти – в Гобітанії тощо. Письменник додає й карту Середзем'я (розповідання в „Брамнику”, до речі, агеографічне), для кожного з народів трилогії розробляє окрему мову. Найбільш використовувана у творі ельфійська, дещо схожа на фінську; є й Спільна Мова народів Середньої Землі, мови гномів, роханців, „чорна мова” Мордора; вплетено окремі гондорські слова. Власне, кожна з цих мов неповторна й „відображає психологічні особливості різних народів Середзем'я”. Мають мешканці краю й власні історію й відлік часу. Тобто світ „Володаря Перснів”, при всій його фантастичності, наблизений до реальності. Натомість Дяченки історію описуваного краю не розкривають, а розповідають про старовинну, рунічну, пам'ятку писемності – Заповіт Першого Віщуна, яка свідчить про давність цього світу. Описи місцевостей у „Брамнику” значно реалістичніші, а їх назви (Мурр, Каратів, Фалет) подаються досить рідко й без загострення уваги на них, та етимологічно нагадують слов'янські; мова є спільною для всіх істот, що підкреслює тривання подій у межах однієї країни, а не багатьох, як у трилогії. Сили добра і зла співіснують, причому зло частіше уособлюють люди. Те ж бачимо у Толкієна, де люди серед інших народів посідають ледь не останнє місце через свою жадібність та заздрісність, а інші раси не поважають їх як найслабших і найнебезпечніших, здатних через схильність до війн зруйнувати світ. Симптоматично, однак, що, при всій критиці Дяченками людських вад, київські автори створюють антропоцентричну картину світу, відмінну від властивої Толкієну неантропоцентричної.

Перипетії обох творів пов'язані з центральними чарівними предметами. У трилогії це дев'ять перснів і десятий Перстень Всевади, що, як породження злих сил, може бути знищений тільки в місці створення й підкорює собі волю власника. Кожен, хто бачив перстень, ніколи його не забуде і зробить все для його здобуття (згадаймо хоча б Горлума). Цікаво, що в різних господарів перстень виявляє свої різні властивості: дає невидимість (Фродо) або молодість і довголіття (Більбо, Горлум) тощо, але при цьому здатний відібрати душу. Фігурують у творі й інші чарівні предмети: ельфійські мечі та світильники, каміння-палантири, що допомагають героям виконати їх місію.

У романі Дяченків таких предметів також кілька – це передовсім Амулет Віщуна, дзеркало та книга. Не даючи власнику особливих можливостей, як толкієнівський перстень, Амулет виконує не менш важливу функцію – попереджає про загрозу для світу: в такий час він, хоч і золотий, іржавіє: „медальйон... золотий і вкриватися іржею, звісно, не може... Тільки якщо з'явиться вагома, дуже серйозна причина... Віщун... назвав її Третьою Силою...”. Прикметно, що напис на Персні Всевади починає світити вогнем із наближенням зла.

Важлива роль у „Брамнику” й дзеркала, що показує майбутнє, а також розшукуваного персонажами Заповіту Першого Віщуна, який допомагає з'ясувати природу Третьої Сили і привести до завітних дверей, через які зло прагне ввійти у світ людей. Але, як і перстень в англійській трилогії, ця книга сама вирішує, кому даватись до рук: як не дається вона магу Лартові, так і перстень не приймає Гандальфа.

Таким чином, чарівні предмети у творах Дяченків і Толкієна досить схожі за своїми властивостями, мають „інтелект” і самі обирають власників (здається відповідна традиція в чарівній казці, сучасному фентезі – В.Аренєва, Н.Перумова, циклі Р.Сальваторе, Е.Каннінгем та ін. „Забуті королівства” і под.). Особливу значущість написаного в Заповіті й на персні підкреслено незрозумілістю для звичайних істот відповідної мови і таємничістю змісту послання. Принциповою відмінністю ж цих предметів є те, що книга самознищується, а перстень фактично незнищений і функціонально амбівалентний.

Спорідненість зіставлених творів на різних рівнях художньої організації, в такий спосіб, беззаперечна. І хоча Дяченки й визнають факт свого літературного учнівства в Толкієна, стосовно ряду міфопоетичних подібностей і сюжетно-композиційних збігів „Брамника” з текстом „Володаря Перснів” (чи й деяких інших зарубіжних творів) варто говорити не лише (і частіше не стільки) як про результат певної рецепції українськими прозаїками творчих засад Толкієна, але й як про типологічні відповідності, зумовлені законами жанру (яскравий приклад тут – характеристика і роль у текстах чарівних предметів) і тонким відчуттям Дяченками його атмосфери (зокрема, у випадку з романом Ле Гуїн „Техану”). Характеризуючи стиль Дяченків,

М.Назаренко справедливо підкреслює в їх творі „...не запозичення конкретних прийомів і сюжетних поворотів, а органічне сприйняття найважливіших творчих принципів і, до певної міри, етики й філософії попередників”. Специфічна ж психологізація тексту „Брамника”, тяжіння до певної „театральності”, вдалі авторські рішення на сюжетному й образному рівнях, новаторське відштовхування від традиції квесту, закоріненість у національний культурний ґрунт і под. переконливо свідчать про оригінальність роману Дяченків, його художню вартісність і належне місце в сучасному українському фентезі.

Комплекс контрольних робіт (ККР) для визначення залишкових знань з дисципліни, завдань для контрольних робіт

Комплексний тест

Базовий рівень (30 питань з 1 правильною відповіддю)

1. Науковий етап розвитку літературної компаративістики розпочинається...
  - в античний час
  - у середині XX ст.
  - у XVIII ст.
  - у II пол. XIX ст.
  - у середині XVIII ст.
2. Імагологія розглядає...
  - національні образи
  - образи одної культури крізь призму сприйняття іншої національної культури
  - культурологічні міфи окремих націй
  - національні іміджі країн світу
  - явища мистецтва слова шляхом їх зіставлення
3. Класичною в літературній компаративістиці вважається школа...
  - англійська;
  - німецька;
  - американська
  - французька
  - італійська.
4. Генетико-контактологічний підхід у компаративістиці змінюється типологічним...
  - у середині XX ст.
  - на початку XXI ст.
  - у середині XIX ст.
  - тільки в американських дослідженнях сер. XX ст.
  - тільки в американських дослідженнях сер. XIX ст.
5. У сучасних компаративістичних студіях домінує...
  - контактна генетика
  - синтез типології і контактної генетики
  - генетична контактологія
  - типологія
  - імагологія
6. Проміжною ланкою між національною й регіональною літературними системами є...
  - світова літературна система
  - літературна підзона
  - зональна літературна система
  - літературний підрегіон
  - обласна літературна система
7. Арабо-мусульманська, балканська, балтійська, скандинавська, слов'янська літературні (культурно-літературні) системи є...
  - національними
  - зональними
  - регіональними
  - часовими
  - обласними
8. Запозичення, наслідування, стилізація належать до сфери...
  - контактно-генетичних зв'язків
  - генетичних зв'язків
  - контактних зв'язків
  - типологічних сходжень
  - полі контактів
9. Умовний розподіл компаративістів на контекстуалістів і неконтекстуалістів пов'язаний з періодом розвитку літературної компаративістики...
  - офіційного визнання

„першої кризи”
„другої кризи”
„третьої кризи”
донауковим

10. Провідним компаративістом України є...

Богуслав Бакула
Дмитро Наливайко
Анатолій Науменко
Микола Жулинський
Анатолій Гуляк

11. Відомим словацьким ученим-компаративістом є...

Богуслав Бакула
Дмитро Наливайко
Олександр Дима
Діоніз Дюришин
Галина Сиваченко

12. Теорію і практику культурологічної трансформації легендарно-міфологічних образів і мотивів розробляє...

Богуслав Бакула
Дмитро Наливайко
Анатолій Науменко
Олександр Дима
Анатолій Нямцу

13. Зацікавлення циклом творів про Сіда припадає на період...

античності
середини XX ст.
XVIII ст.
II пол. XIX ст.
XVII ст.

14. Термін “порівняльне літературознавство” вжито вперше в дослідженні...

Й.В.Гете
Філарета Шаля
Едгара Кине
Жозефа Текста
Абеля Франсуа Вільмена

15. Засновником літературної компаративістики називають...

Й.В.Гете
Філарета Шаля
Олександра Веселовського
Жозефа Текста
Теодора Бенфея

16. Першим дослідником “мандрівних сюжетів” стає...

Джон Денлоп
Теодор Бенфей
Олександр Веселовський
Жермена де Сталь
Г.Е.Лессинг

17. Автором поняття „світова література” є...

Х. Кортасар
Й.В.Гете
В.Шекспір
Л. да Вінчі
Г.Е.Лессинг

18. Хуан де ла Куева, Лопе де Вега, Гільєн де Кастро, П'єр Корнель пропонують у своїх творах власну інтерпретацію образу...

Дон Жуана
Дон Кіхота
Франкенштейна

- Сида
Гамлета
19. Автором першого в історії літературної компаративістики підручника “La littérature comparée” є...
Жозеф Текст
Поль Ван Тигем
Філарет Шаль
Едгар Кине
Діоніз Дюришин
20. Синхроністичні таблиці були винайдені...
Михайлом Драгомановим
Іваном Франком
Михайлом Возняком
Олександром Веселовським
Михайлом Бахтіним
21. Україністка Магдалина Ласло-Куцюк – представниця порівняльного літературознавства...
Польщі
Словенії
Румунії
Російської Федерації
США
22. Монографія „Очима Заходу: Рецепція України в Західній Європі XI-XVIII ст.” відзначена Шевченківською премією і належить...
Дмитру Наливайку
Галині Сиваченко
Тамарі Денисовій
Тетяні Рязанцевій
Ігорю Лімборському
23. Новостворений відділ компаративістики в Інституті літератури імені Т.Г.Шевченка НАН України очолює...
Галина Сиваченко
Дмитро Затонський
Наталя Овчаренко
Дмитро Наливайко
Тамара Денисова
24. Формально визнана американська школа була....
1958 р.
1941 р.
1812 р.
1931 р.
на поч. XX ст.
25. Перший підручник з літературної компаративістики виданий...
1831 р.
1812 р.
1920 р.
1861 р.
1979 р.
26. Першим українським компаративістом вважається...
Іван Франко
Михайло Драгоманов
Олена Пчілка
Михайло Возняк
Олександр Білецький
27. Знамениту доповідь “Криза порівняльного літературознавства” виголошує на II Конгресі Міжнародної асоціації порівняльного літературознавства...
Америко Кастро
Рене Веллек
Філарет Шаль

Роман Якобсон

Юлія Кристева

28. Уперше в Україні в 1994 р. кафедру компаративістики було створено...
  - в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка
  - в Національному університеті “Києво-Могилянська академія”
  - в Запорізькому національному університеті
  - в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича
  - в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка
29. Міжнародна асоціація літературної компаративістики існує...
  - з 1931 р.
  - з 1979 р.
  - з 1955 р.
  - з 1958 р.
  - з 1961 р.
30. У Німеччині літературна компаративістика набула особливого розквіту...
  - після Першої світової війни
  - після Другої світової війни
  - до Другої світової війни
  - до Першої світової війни
  - на початку ХХІ ст.

Середній рівень (6 питань відкритого типу)

1. Глобальне дослідження „Міф. Легенда. Література: (теоретичні аспекти функціонування)” (2007) належить... (Анатолію Нямцу).
2. Доповідь “Криза порівняльного літературознавства”, виголошена на II Конгресі Міжнародної асоціації порівняльного літературознавства, зафіксувала в розвитку літературної компаративістики етап... (Першої кризи).
3. Штаб-квартира Міжнародної асоціації літературної компаративістики розташована... (У Парижі).
4. Повне відновлення (з часів радянської заборони) досліджень із порівняльного літературознавства в Україні відбувається після... (1991 р.).
5. Компаративістика як інтертекстуальність отримує найширший розвиток... (У Польщі).
6. Найбільш впливовою на межі ХХ-ХХІ ст. у світі вважається компаративістична „школа”... (Американська, або США).

(6 питань з 2-3 правильними відповідями або на встановлення відповідності)

1. “Конструюючу” лінію модерністської міфотворчості також називають...
  - “безсвідомою”
  - “свідомою”
  - “стихійною”
  - “кафкіанською”
  - “джойсівською”
2. До структури сучасної української літературної компаративістики входять...
  - контактна генетика
  - гендерні студії
  - література в системі мистецтв
  - типологія
  - франкознавство
3. Серед складових сучасної української літературної компаративістики називають...
  - текстологію
  - літературну критику
  - імагологію
  - типологію
  - славістику
4. Серед названих учених назвіть компаративістів.
  - Г. Сиваченко
  - Д. Наливайко
  - З. і М. Лановики

М. Сулима

В. Агеєва

5. Серед перших (за часом) українських компаративістів виділяються ці постаті...

І. Франко

О. Дей

М. Дашкевич

М. Драгоманов

Н. Шумило

6. У компаративістиці щодо системного вивчення літератури оперують наступними термінами...

зональна літературна система

провідна літературна система

допоміжна літературна система

літературний регіон

світова література

(15 тестів з 1 правильною відповіддю)

1. Провідним іспаністом України є компаративіст...

Галина Сиваченко

Дмитро Затонський

Наталя Овчаренко

Олександр Пронкевич

Тамара Денисова

2. Американський компаративіст чеського походження, ім'я якого стало ключовим у період зміни методологічних парадигм порівняльного літературознавства.

Ірвінг Беббіт

Олександр Дима

Діоніз Дюришин

Рене Веллек

Жозеф Текст

3. Головну небезпеку для літературної компаративістики в кінці ХХ – початку ХХІ ст. вбачають у перетворенні досліджень її сфери...

в орієнталістичні

в кінематографічні

в культурологічні

в історичні

в природничі

4. Трактат „Лаокоон” належить...

Й.В.Гете

Г.Е.Лессингу

Ф.Шиллеру

Новалісу

Дж.Локку

5. Серед учених-емігрантів, хто активно розвивав українську компаративістику за кордоном, виділяється постать...

Галини Сиваченко

Тамари Денисової

Елеонори Соловей;

Дмитра Чижевського

Михайла Возняка

6. Про так звані „круги різної величини променів” в українському літературознавстві свого часу говорить...

Іван Франко

Дмитро Наливайко

Михайло Драгоманов

Осип Бодяньський

Олександр Котляревський

7. Перший у світі „Журнал порівняльної історії літератури” був започаткований...

у Великобританії

- у Норвегії
  - у Росії
  - у Німеччині
  - в Італії
8. Олександр Дима презентує школу компаративістики...
- російську
  - польську
  - чеську
  - румунську
  - американську
9. „Компаративістичний бум” (Д.Наливайко) світова філологія переживає...
- в I пол. XIX ст.
  - в 60-ті – поч. 90-х рр. XX ст.
  - в 20-ті – поч. 40-х рр. XX ст.
  - на поч. XXI ст.
  - у кін. XIX ст.
10. В Японії літературна компаративістика набула особливого розквіту...
- після Першої світової війни
  - після Другої світової війни
  - до Другої світової війни
  - до Першої світової війни
  - на початку XXI ст.
11. Ключова постать в літературній компаративістиці США середини XX ст.
- Рене Веллек
  - Роман Якобсон
  - Артуро Фаринеллі
  - Америко Кастро
  - Чендлер Белл
12. Концепцію бачення літературної компаративістики як «порівняльної поетики» запропонував... Рене Веллек
- Рене Етьємбль
  - Ерих Ауербах
  - Томо Вірк
  - Олександр Веселовський
13. З доповіддю цього вченого асоціюють початок офіційного відліку періоду „другої кризи” в порівняльному літературознавстві...
- Р.Етьємбль
  - Томо Вірк
  - Д.Наливайко
  - Чарлз Бернхаймер
  - Чендлер Белл
14. Акад. Олександр Білецький презентує школу компаративістики...
- російську
  - німецьку
  - українську
  - польську
  - білоруську
15. Проблема „маргіналізації літературознавства” постає вперше в контексті...
- „першої кризи” компаративістики
  - „другої кризи” компаративістики
  - „третьої кризи компаративістики”
  - наукового визнання компаративістики
  - зміни контактної-генетичної парадигми досліджень типологічною

Високий рівень (вміння аналізувати та застосовувати набуті знання) (6 тестів з 1 правильною відповіддю)

1. Дослідження літератури в системі мистецтв та інших видів духовно-творчої діяльності людини як галузь літературної компаративістики визнана...

1953 р.
1991 р.
1993 р.
1979 р.
1912 р.

2. Найстарша серед галузей порівняльного літературознавства.

контактна генетика
типологія
література в системі мистецтв
імагологія
орієнталістика

3. Науковець, який обґрунтовує зародження українського порівняльного літературознавства в I пол. XIX ст.

М.Конрад
Л.Грицик
М.Драгоманов
І.Франко
М.Дашкевич

4. Г.Вервес визначає цю працю як „першу у вітчизняному літературознавстві спробу дослідження динаміки входження окремо взятого національного письменства – від його витоків і до наших днів – в регіональний (слов'янський, європейський) і світовий літературний контекст”.

„Як література самоутверджується у світі” Г.Вервеса (К., 1990)

„Національні шляхи поетичного модерну першої половини XX ст.: Україна і Польща” В.Моренця (К., 2002)

„Міф. Легенда. Література: (теоретичні аспекти функціонування)” А.Нямцу (Чернівці, 2007)

„Українська література в загальнослов'янському й світовому літературному контексті” (К., 1987-1991)

„Спільність і своєрідність: Українська література в контексті європейського літературного процесу” Д.Наливайка (К., 1988)

5. Вчення про особливі міжлітературні спільності належить...

Д. Наливайку
Н. Фраю
І. Неупокоєвій
Д. Дюришину
С. Козаку

6. Найбільше значення мовний фактор має для літературної системи...

регіональної
світової
зональної
національної
історичної

(9 тестів з 2-3 правильними відповідями)

1. Наймолодші серед галузей порівняльного літературознавства.

контактна генетика
типологія
література в системі мистецтв
імагологія
орієнталістика

2. Рене Веллек, Гаррі Левін, Анна Балакян, Овен Олдрідж, Томас Грін, Маржорі Перлофф, Джонатан Куллер, Девід Демроц, Маргарет Хігоннет – це...

імагологи
контекстуалісти
компаративісти
президенти Асоціації американських компаративістів
президенти Асоціації компаративістів Великобританії

3. Тип досліджень, який не є галуззю порівняльного літературознавства.

контактна генетика

документальні
література в системі мистецтв
герменевтика
імагологія

4. Ключові позиції в порівняльному літературознавстві переходять до американської „школи”...
в кінці XIX ст.
у результаті „першої кризи” розвитку порівняльного літературознавства
на початку XX ст.
в середині XX ст.
в середині XIX ст.
5. „Друга криза” літературної компаративістики фіксується на межі XX–XXI ст. у цих країнах...
Великобританія
США
Україна
Німеччина
Чилі
6. „Школа” літературної компаративістики США після свого становлення...
перебувала в дружніх відносинах із „материнською школою”
перебувала в перпендикулярних відносинах із французькою „школою”
перебувала в дружніх відносинах із французькою „школою”
критикувала „школу”, завдяки якій сформувалася
реалізувала у певний період власну домінуючу методологію дослідження
7. До історичних відносяться такі літературні системи...
шведська
чехословацька
скандинавська
радянська
індійська
8. Серед імен раннях компаративістів виділяють такі.
Ф. Шаль
Р. Етьємбль
Е. Кине
Л. Грицик
Аристотель
9. Назвіть форми адаптації літературного твору.
Онаціоналізація
Осучаснення
Дайджестування
Постколоніальна критика
Цитація

(9 питань відкритого типу)

1. Термін „світова література” належить... (Й. В. Гете).
2. Найбільш впливова національна „школа” компаративістики в I пол. XIX ст. (Французька).
3. Тип зв'язку чи іншого різновиду співвідношень української „хімерної прози” і латиноамериканського „магічного реалізму”. (Типологія).
4. Поняття інтертекстуальності висуває... (Юлія Кристева).
5. Екранізована версія перебуває з твором-інваріантом у зв'язку... (Генетичному).
6. Тип зв'язку чи іншого різновиду співвідношень „Слова о полку Ігоревім” і „Пісні про Роланда”. (Типологія).
7. Елементи компаративістики вперше зустрічаємо в цьому науковому творі. („Поетика” Аристотеля).
8. Мовний фактор має найбільше значення в цій культурно-літературній системі. (Національна).
9. Українська культурно-літературна система належить до літературної зони... (слов'янської).

(6 питань-есе)

1. Назвіть передумови і результати „першої кризи” літературної компаративістики.
2. Укажіть причини „другої кризи” компаративістики.
3. Назвіть об'єкт вивчення імагології.

4. У чому відмінність міфологізації від деміфологізації в художньому творі?
5. Назвіть і обґрунтуйте доміантний метод компаративістичного дослідження межі XX–XXI ст.
6. Розкрийте зміст поняття „світова література”.

Критерії оцінки виконаних завдань ККР із дисципліни “Сучасна літературна компаративістика: теорія і практика”

Оцінка виставляється відповідно до чинного положення за чотирибальною системою, "відмінно", "добре", "задовільно", "незадовільно".

1. "Відмінно".

Студент володіє набутими знаннями та використовує їх для вирішення нової навчальної проблеми. Оцінка „відмінно” передбачає повні відповіді на всі запропоновані в білеті питання з наведенням необхідних теоретико-методологічних передумов, вираженим творчим підходом до вирішення проблеми, зазначенням прикладів, які б ілюстрували відповідний аспект певного питання. Студент виявляє розуміння історико-літературних явищ і процесів; робить аргументовані висновки; характеризує історико-літературні явища і процеси, використовуючи різні джерела інформації. Вміє:

- диференціювати, інтегрувати та уніфікувати знання;
- застосовувати правила, методи, принципи, закони у конкретних ситуаціях;
- аналізувати й оцінювати факти, події та прогнозувати очікувані результати;
- викладати матеріал на папері логічно, послідовно, системно і повно;
- аргументовано висловлювати свої думки, вміти формулювати висновки;
- виявляти творчий підхід до виконання завдань;
- правильно оформити письмову роботу.

2. "Добре".

Студент у достатній мірі оперує навчальним матеріалом, узагальнює окремі факти, формулює та обґрунтовує нескладні висновки; може дати порівняльну характеристику літературних явищ, дає визначення поняттям; самостійно встановлює причинно-наслідкові зв'язки явищ і процесів; може узагальнювати й застосовувати знання, але припускається певних негрубих помилок чи неточностей у відповідях, не ілюструє свої відповіді прикладами. У роботі виконано переважну більшість поставлених завдань (не менш як дві третини), виявлено належні знання, вміння й навички порівняльного вивчення художніх творів.

3. "Задовільно".

Студент володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або володіє частиною навчального матеріалу, вміє застосовувати знання у стандартних ситуаціях. Студент самостійно відтворює фактичний матеріал теми; може дати стисло характеристику мовному або літературному явищу (за алгоритмом); правильно вживає літературознавчі терміни. Студент володіє навчальним матеріалом поверхово і фрагментарно.

У роботі виконано не менш як одну третину поставлених завдань, коли студент володіє основами літературознавчого зіставлення і не може на практиці застосувати теоретичні знання, навести приклади обговорюваних у роботі мистецьких явищ і процесів; проводить можливі й переважно (частково) правильні зіставлення творів чи інших явищ міжлітературного процесу і не демонструє при цьому певні теоретичні знання.

4. "Незадовільно".

Студент не володіє навчальним матеріалом, не зміг виконати жодного з поставлених питань, не володіє теоретичними знаннями і практичними вміннями компаративного аналізу художніх творів.

Кожен з 30 варіантів комплексної контрольної роботи містить по 3 питання різного рівня складності, оцінювані відповідно у 50 (I питання), 30 (II питання) і 20 балів (III питання), максимальною робота може бути оцінена у 100 балів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ОЦІНКА ECTS	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64		
E	50-54	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

ВАРІАНТИ ЗАВДАНЬ ІЗ ДИСЦИПЛІНИ
"Сучасна літературна компаративістика: теорія і практика"
Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського

ВАРІАНТ № 1

1. Дайте оцінку „донаукової стадії” розвитку порівняльного літературознавства. Поясніть назву цієї стадії.
2. Визначте й обґрунтуйте характер зв'язку чи іншого типу співвідношень „Слова о полку Ігоревім” і „Пісні про Роланда”.
3. Проаналізуйте міфопоетичну систему повісті О.Кобилянської „Земля”.

ВАРІАНТ № 2

1. Обґрунтуйте причини і наслідки періоду „першої кризи” в розвитку літературної компаративістики.
2. Проаналізуйте ключові різномірні подібності й відмінності в романах Пантелеймона Куліша „Чорна рада” і Вальтера Скотта „Айвенго”.
3. Проаналізуйте міфопоетичну систему новели В.Стефаніка „Камінний хрест”.

ВАРІАНТ № 3

1. Обґрунтуйте причини періоду „другої кризи” в розвитку літературної компаративістики.
2. Визначте й обґрунтуйте характер зв'язку чи іншого типу співвідношень байок Л.Глібова та І.Крилова „Вовк і Ягня”.
3. Проаналізуйте міфопоетичну систему роману І.Багряного „Сад Гетсиманський”.

ВАРІАНТ № 4

1. Дайте оцінку стану й тенденцій розвитку сучасної літературної компаративістики.
2. Визначте й обґрунтуйте характер зв'язків чи іншого типу співвідношень байок Ж. де Лафонтена, І.Крилова і Л.Глібова „Вовк і Ягня”.
3. Проаналізуйте власний приклад контактно-генетичних зв'язків у літературі. Доведіть, що тип зв'язку / іншого різновиду співвідношення обраних Вами об'єктів літературного процесу кваліфікується саме як контактно-генетичний.

ВАРІАНТ № 5

1. Дайте оцінку стану й тенденцій розвитку сучасної української літературної компаративістики.
2. Визначте й поясніть характер зв'язку чи іншого типу співвідношень байок Ж. де Лафонтена та І.Крилова „Бабка і Мураха”.
3. Проаналізуйте власний приклад типологічних сходжень у літературі. Доведіть, що співвідношення обраних Вами об'єктів літературного процесу кваліфікується саме як типологія.

ВАРІАНТ № 6

1. Дайте оцінку структурі сучасної української літературної компаративістики щодо повноти врахування цією структурою явищ міжлітературного процесу.
2. Визначте й обґрунтуйте характер зв'язку чи іншого типу співвідношень романів „Повія” Панаса Мирного і „Пастка” Е.Золя.
3. Проаналізуйте власний приклад (наявного чи можливого й доцільного) дослідження профілю „Біблія і література”.

ВАРІАНТ № 7

1. Обґрунтуйте специфіку предмета дослідження імагології і власне статус імагології.
2. Визначте й обґрунтуйте характер зв'язку чи іншого типу співвідношень творів „Fata morgana” М.Коцюбинського і „Земля” Е.Золя.
3. Проаналізуйте власний приклад (наявного чи можливого й доцільного) дослідження профілю „антична спадщина і література”.

ВАРІАНТ № 8

1. Проаналізуйте власний приклад типу опрацювання письменником легендарно-міфологічного матеріалу „міфологізація”.
2. Визначте й обґрунтуйте характер зв'язку чи іншого типу співвідношень творів „Земля” О.Кобилянської і „Земля” Е.Золя.
3. Визначте й обґрунтуйте характер зв'язку чи іншого типу співвідношень творів „Перевтілення” Ф.Кафки і „Перевтілення” Р.Бредбері.

ВАРІАНТ № 9

1. Проаналізуйте власний приклад мікрорівневої типології в літературі. Доведіть, що тип співвідношення обраних Вами об'єктів літературного процесу належить до типології мікрорівня.
2. Визначте й обґрунтуйте характер зв'язку чи іншого типу співвідношень творів „Камінний хрест” В.Стефаника і „Земля” Е.Золя.
3. Визначте своєрідність інтертекстуальності роману Ю.Андруховича „Рекреації”.

ВАРІАНТ № 10

1. Проаналізуйте власний приклад макрорівневої типології в літературі. Доведіть, що тип співвідношення обраних Вами об'єктів літературного процесу належить до типології макрорівня.
2. Визначте й обґрунтуйте характер зв'язку чи іншого типу співвідношень творів „Борислав сміється” І.Франка і „Пастка” Е.Золя.
3. Визначте своєрідність інтертекстуальності роману Ю.Андруховича „Московіада”.

Перелік довідкової літератури,
використання якої дозволяється при виконанні ККР

з дисципліни “Сучасна літературна компаративістика: теорія і практика”

13. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / Буковин. центр гуманіт. дослідж.; за ред. А.Волкова та ін. – Чернівці: Золоті литаври, 2001. – 636 с.
14. Літературознавчий словник-довідник / уклад.: Р.Т.Гром'як, Ю.І.Ковалів, В.І.Теремко. – 2-ге вид., випр., допов. – К.: ВЦ “Академія”, 2006. – 752 с.

Інструктивно-методичні матеріали до практичних занять

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

Тема: Становлення літературної компаративістики в Україні і світі. Проблеми сучасного розвитку

План

1. Предмет, мета і завдання літературної компаративістики.
2. Структура літературної компаративістики та місце в системі інших наук.
3. Становлення літературної компаративістики як науки: етапи розвитку, “школи”, постаті.
4. Компаративістика в Україні: вчора, сьогодні, завтра.

Завдання: Визначте основні чинники змін наукових парадигм у літературній компаративістиці. Поясніть свою думку.

Література

1. Бакула Б. Кілька міркувань на тему інтегральної компаративістики / Б. Бакула // Слово і Час. – 2002. – № 3. – С. 50–58.
2. Веретюк О. Наука чи метанаука, або Компаративістика в епоху постмодернізму / О. Веретюк // V конгрес Міжнар. асоціації українців (Чернівці, 26-29 серпня 2002 р.): Літературознавство : кн.1 / упоряд. і відп. ред. О. Мишанич. – Чернівці: Рута, 2003. – С. 113–116.
3. Вирк Т. Сравнительное литературоведение сегодня – и завтра? / Т. Вирк // Вестник Московского ун-та. Сер. 9. Филология. – 2003. – № 5. – С. 168–197.
4. Дима А. Принципы сравнительного литературоведения : пер. с румын. / А. Дима. – М. : Прогресс, 1977. – 229 с.
5. Дюришин Д. Теория сравнительного изучения литературы : пер. со словац. / Д. Дюришин. – М. : Прогресс, 1979. – 320 с.
6. Конрад Н.И. Запад и Восток : статьи / Н. И. Конрад ; АН СССР. Ин-т востоковедения. – Изд. 2-е, испр. и доп. – М. : Наука, 1972. – 496 с.
7. Літературознавча компаративістика : навч. посібник / Тернопіл. держ. пед. ун-т ім. В.Гнатюка ; ред. Р. Т. Гром'як ; упоряд. : Р. Т. Гром'як, І. В. Папуша. – Тернопіль, 2002. – 334 с.
8. Літературознавча компаративістика: стан, проблеми : (Чи потребує оновлення порівняльне літературознавство в Україні?) // Слово і Час. – 2002. – № 2. – С. 24–26.
9. Наливайко Д. Література в системі мистецтв як галузь порівняльного літературознавства / Д. Наливайко // Слово і Час. – 2003. – № 5. – С. 10–18 ; № 6. – С. 7–19.
10. Наливайко Д. Стан і завдання українського порівняльного літературознавства / Д. Наливайко // Літературознавство : [Матеріали 4 конгр. Міжнар. асоціації українців] : доп. та повідомл. – К.: Обереги, 2000. – Кн. 2. – С. 42–50.
11. Наливайко Д. Сучасна літературна компаративістика: аспекти і тенденції / Д. Наливайко // Слово і Час. – 2007. – № 5. – С. 28–30.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

Тема: Трагування проблеми й дискусії навколо літературних систем

План

5. Поняття літературної системи. Типи літературних систем.
6. Співвідношення концепцій І. Неупокоевої і Д. Дюришина.
7. Загальна характеристика літературного регіону, зони та національної літературної системи.

Завдання:

1. Визначте спільне й відмінне у трактуванні літературних систем І.Неупокоевою і Д. Дюришиним.
2. Поясніть відмінність особливих міжлітературних спільностей і міжлітературних спільностей (за Д. Дюришиним).
3. Схарактеризуйте (на вибір) конкретні літературні регіон, зону й національну систему.

Література

1. Азаров Ю.А. Новые исследования в области сравнительного литературоведения / Ю. А. Азаров, В. В. Сорокіна // Вестник Моск. ун-та. – Сер. 9, Филология. – 1995. – № 1. – С. 89-96.
2. Дюришин Д. Межлитературные общности как конкретизация закономерностей мировой литературы / Д. Дюришин // Проблемы особых межлитературных общностей / под ред. Д. Дюришина. – М. : Наука : Восточная лит., 1993. – С. 9-63.
3. Дюришин Д. О европейских межлитературных центризмах / Д. Дюришин // Россия, Запад, Восток: Встречные течения : К 100-летию со дня рожд. акад. М. П. Алексеева. – СПб. : Наука, 1996. – С. 269-276.
4. Кузнецова Р.Р. Концепция мировой литературы Диониза Дюришина / Р. Р. Кузнецова // Вестник Моск. ун-та. – Сер. 9, Филология. – 1995. – № 1. – С. 82-89.
5. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / Буковин. центр гуманіт. дослідж. ; за ред. А. Волкова та ін. – Чернівці : Золоті литаври, 2001. – 636 с.
6. Неупокоева И.Г. История всемирной литературы. Проблемы системного и сравнительного анализа / И. Г. Неупокоева. – М. : Наука, 1976. – 359 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Тема: Форми та механізми міжлітературного процесу

План

1. Класифікація форм міжлітературного процесу.
2. Генетико-контактні зв'язки: їх понятійний апарат та механізми функціонування.
3. Проблеми типології. Типологічні сходження.
4. Поняття традиційних образів та сюжетів у світлі літературної компаративістики. Специфіка їх художнього існування в літературі та культурі.

Завдання:

Поясніть специфічну позицію перекладу.

З'ясуйте також значення рівновидів генетико-контактних зв'язків у літературі: зовнішніх і внутрішніх, прямих та опосередкованих. Зверніть увагу на такі форми міжлітературних зв'язків: **а)** за участю сторін: однобічні, двобічні, багатобічні; **б)** за участю посередників: прямі (безпосередні) та непрямі (опосередковані); **в)** за складом: однорідні, змішані; **г)** за тенденцією розвитку: зближення, розходження, взаємодоповнювання.

Поясніть сутність суспільно-історичних, літературних і психологічних передумов типологічних сходжень. Які з них найбільш вагомі і чому?

Література

1. Гурдуз А. „Друге ім'я” автора, твору та героя : (До питання про взаємопроникнення літератур і культур) // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2003. – № 4. – С. 201-203.
2. Генералюк Л. Алгоритми і варіанти концепту „картина”: вплив образотворчого мистецтва на літературний стиль Шевченка / Леся Генералюк // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2011. – № 1-2. –

- С. 112-123.
3. Клименко Ж. Проблема взаємодії літератур у компаративістиці // Зарубіжна література. – 1999. – № 33-34. – С.с3.
  4. Лилова А. Введение в общую теорию перевода. – М., 1985.
  5. Нямцу А. Основы теории традиционных сюжетов. – Черновцы: Рута, 2003. – 80 с.
  6. Ойцевич Г. Тайные записки 1836-1837 годов А.Пушкина как постмодернистская мистификация / Гжегож Ойцевич // Зарубіжна література в школах України. – 2008. – № 6. – С. 26-30.
  7. Попович А. Проблемы художественного перевода / под ред. П. М. Топера ; пер. со словац. И.А.Бернштейн, И.С.Чернявской. – М. : Высш. школа, 1980. – 199 с.
  8. Радчук В. Глобалізація і переклад // Всесвіт. – 2002. – № 5-6. – С. 127-136.
  9. Стріха М. Переклад як націєтворення // Зарубіжна література – 2003. – № 14. – С. 13-14.
  10. Тетеріна О. Переклад як чинник розвитку нової української літератури (поч. ХІХ ст.) // Слово і Час. – 2002. – № 11. – С. 14-19.
  11. Традиційні сюжети та образи: моногр. / авт. проекту й упоряд.: А. Р. Волков. – Чернівці : Місто, 2004. – 442 с.
  12. Художественный перевод и взаимодействие литератур // Вопросы литературы. – 1979. – № 5. – С. 3-82.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Тема: Міфологічний фактор у літературі. Проблеми міфопоетики

План

1. Проблеми міфу в сучасній культурології. Міфологія і література.
2. Міфологічний фактор у літературі: загальнотеоретичні проблеми студювання.
  - 2.1. Структурно-змістова характеристика міфологічного фактора в літературі (загальне поняття про його атрибути й модуси виявлення).
  - 2.2. Літературна міфотворчість та її типологія.
3. Міфологічний фактор у літературі різних епох та художніх систем: особливості симбіозу (доповіді; апарат прикладів-ілюстрацій дібрати з української та зарубіжної літератур):
  - 3.1. Античність.
  - 3.2. Середні віки і Ренесанс.
  - 3.3. ХVІІ-ХVІІІ ст.: класицизм, Просвітництво.
  - 3.4. І пол. ХІХ ст.: романтизм.
  - 3.5. ІІ пол. ХІХ ст.: реалізм.
  - 3.6. Кін. ХІХ – поч. ХХ ст.
  - 3.7. ХХ – поч. ХХІ століття.
4. Поняття міфопоетики літературного твору.
5. Міфопоетична система твору (різновиди структури, зміст, складники) та міфопоетична парадигма.

Завдання

1. Здійснить міфопоетичний аналіз одного-двох прозових творів (на вибір).

Термінологічний словник до заняття:

міфологічний фактор у літературі; міфотворчість; міфологема; міфема; міфопоетика; міфопоетичний мотив; міфопоетична парадигма; міфологізація, реміфологізація, деміфологізація та власне авторський міф; модус міфологічного фактора в літературі; „неоміф”, „вторинна міфологія”.

1. Гадамер Г.-Г. Міф в епоху науки // Гадамер Г.-Г. Герменевтика і поетика: Вибрані твори : пер. з нім. – К.: Юніверс, 2001. – С. 110-118.
2. Голосовкер Я.Э. Логика мифа. – М. : Наука, 1987. – 217 с.
3. Грабович Г. Поет як міфотворець: Семантика символів у творчості Тараса Шевченка / пер. з англ. С. Павличко. – 2-ге вид., випр. й авториз. – К. : Критика, 1998. – 207 с.
4. Забужко О.С. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу. – 2-ге вид., випр. – К. : Факт, 2001. – 160 с.
5. Зборовська Н. Літературний процес і завдання критики // Слово і Час. – 2004. – № 4. – С. 3-7.
6. Лосев А.Ф. Диалектика мифа // Лосев А.Ф. Миф. Число. Сущность. – М. : Мысль, 1994. – С. 5-216.
7. Мелетинский Е.М. Поэтика мифа. – 2-е изд. – М. : Восточная лит., 1995. – 408 с.
8. Мишанич М., Мишанич С. Міф, міфологія, міфологізм, міфокритика, міфопоетика: Історія інтерпретації і розмежування понять : доп. на 5 Міжнар. конгр. українців (м. Чернівці, 26-29 серпня 2002 р.). – Донецьк : Норд-Прес, 2002. – 60 с.
9. Міжнаціональні горизонти і компаративістичний дискурс сучасних літературознавчих студій : моногр. / Терноп. нац. пед. ун-т ім. В.Гнатюка ; за ред. Р. Т. Гром'яка. – Тернопіль : РВВ ТНПУ, 2005. – 320 с.
10. Моклиця М.В. Модернізм як структура: Філософія. Психологія. Поетика : моногр. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Луцьк : Вежа, 2002. – 390 с.
11. Наливайко Д.С. Міфологія і сучасна література // Всесвіт. – 1980. – № 2. – С. 170-182; № 3. – С. 166-175.
12. Нямцу А.Є. Традиція у слов'янських та західноєвропейських літературах : (проблеми теорії). – Чернівці : Рута, 2001. – 152 с.
13. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму : моногр. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2002. – 392 с.
14. Frye Northrop. Anatomy of Criticism: Four essays. – London : Penguin Books, 1990. – 383 p.
15. Tolkien J.R.R. On Fairy-Stories / J. R. R. Tolkien. – URL : http://bjorn.kiev.ua/librae/Tolkien/Tolkien_On_Fairy_Stories.htm.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5

Тема: Література в системі інших видів мистецтв: характер і динаміка розвитку досліджень

План

1. Історія становлення галузі й сучасний стан.
2. Проблема перекодування різних видів мистецтв.
3. Література й живопис і музика.
4. Література й скульптура та архітектура.

Завдання

1. Визначте пріоритетні напрямки досліджень галузі компаративістики „література в системі інших видів мистецтв” у сучасній Україні.
2. Прокоментуйте явище синестезії в літературі.
3. Схарактеризуйте взаємовплив літератури й інших видів мистецтв на прикладах конкретних художніх стилів, творчості митців.

Література

1. Генералюк Л. Універсалізм Шевченка: Взаємодія літератури і мистецтва / Леся Генералюк. – К. : Наукова думка, 2008. – 544 с.
2. Наливайко Д. Взаємозв'язки та взаємодії літератури й інших мистецтв в аспекті компаративістики // На пошану пам'яті Віктора Китастого : зб. наук. пр. / НаУКМА ; упоряд. Моренець В. П. – К. : Вид. дім. „КМАкадемія”, 2004. – С. 115-145.

3. Наливайко Д. Література в системі мистецтв як галузь порівняльного літературознавства // Слово і Час. – 2003. – № 5. – С. 10-18; № 6. – С. 7-19.
4. Наливайко Д. Стан і завдання українського порівняльного літературознавства // Літературознавство : [Матеріали 4 конгр. Міжнар. асоціації українців]: доп. та повідомл. – К. : Обереги, 2000. – Кн. 2. – С. 42-50.
5. Папуша І. До методології літературознавчої компаративістики // Слово і Час. – 2002. – № 3. – С. 58-67.
6. Літературознавча компаративістика : навч. посібник / Терноп. держ. пед. ун-т ім. В.Гнатюка ; упоряд. : Р. Т. Гром'як, І. В. Папуша. – Тернопіль, 2002. – 334 с.
7. Силантьєва В.І. Художнє мислення перехідного часу (література та живопис): А.Чехов, І.Левітан, В.Серов, К.Коровін. – Одеса : Астропринт, 2000. – 352 с.
8. Тишуніна Н.В. Взаимодействие искусств в литературном произведении как проблема сравнительного литературоведения // Филологические науки. – 2003. – № 1. – С. 19-26.
9. Фока М. Синестезія як генератор музично-живописних ефектів у поетичній творчості Павла Тичини // Дивослово. – 2010. – № 1. – С. 55-57.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6

Тема: Проблеми моделювання компаративного дослідження

Зміст заняття:

Проведення експериментального моделювання компаративних студій / занять за орієнтовними типами („герой – герой”; „твір – твір”; „художній образ твору одного автора у творчості іншого митця”; „творчість автора – творчість автора”; „творчість (творчий метод) автора (-ів) в інонаціональному літературному контексті”; „літературний напрям (течія) – літературний напрям (течія)” тощо).

Завдання: Мікрогрупи або кожний студент окремо готують і репрезентують на занятті свою оригінальну модель компаративного вивчення літературних явищ (-а) (на вибір), за можливістю вказуючи при цьому повний комплекс відповідних параметрів дослідження (актуальність, об'єкт і предмет вивчення, мета і завдання роботи, методи дослідження та його структура, перспективність результатів розвідки та їх практичне й теоретичне значення тощо).

Ці моделі-проекти захищаються в аудиторії. Захист являє собою тезовий виклад сутності передбачуваної моделі з наступною дискусією.

Література

1. Гурдуз А. Міфопоетична парадигма в українській та західноєвропейській „прозі про землю” кінця ХІХ - першої третини ХХ ст. : моногр. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2008. – 216 с.
2. Лімборський І.В. Європейське та українське Просвітництво: незавершений проект? Реінтерпретація канону: спроба компаративного аналізу літературних парадигм. – Черкаси, 2006. – 364 с.
3. Матвіїшин В.Г. Україно-французькі літературні зв'язки ХІХ – поч. ХХ ст. – Львів, 1989. – 168 с.
4. Наливайко Д.С. Типологія української реалістичної літератури на європейському тлі // Наливайко Д. Теорія літератури й компаративістика. – К. : Вид. дім „Києво-Могилянська академія”, 2006. – С. 277-312.
5. Нямцу А. Миф. Легенда. Литература: (теоретические аспекты функционирования) : моногр. – Черновцы : Рута, 2007.
6. Пригодій С. М. Літературний імпресіонізм в Україні та США : (Типологія та національні особливості). – К. : Нора-принт, 1998. – 311 с.
7. Современные зарубежные литературоведческие концепции: герменевтика, рецептивная эстетика : реф. сб. / Цурканова. – М., 1983. – 184 с.
8. Турган О.Д. Українська література кінця ХІХ – початку ХХ ст. і античність : (Шляхи

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7

Тема: Інтертекстуальність і гіпертекст: проблеми теорії і практики

План

1. Сутність поняття “інтертекстуальність” (спектр підходів, дискусії).
2. Інтертекстуальність у компаративістиці. Види інтертекстуальності.
3. Практика інтертекстуальних досліджень.
4. Гіперлітература: поняття, художня практика, дискусії навколо.

Література

1. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М. Зубрицької. – 2-е вид., допов. – Львів : Літопис, 2002. – 832 с.
2. Астаф'єв О. Інтертекстуальність як літературна стратегія // Дивослово. – 2000. – № 2. – С. 5-7.
3. Бульвінська О.І. Інформаційне суспільство і література: перспективи співіснування // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2004. – № 6. – С. 7-10.
4. Ильин И.П. Интертекстуальность // Литературная энциклопедия терминов и понятий / гл. ред. и сост. А. Н. Николюкин. – М. : Интелвак, 2001. – С. 307-309.
5. Кристева Ю. Бахтин, слово, диалог и роман // Вестник Моск. ун-та. Сер.9, Филология. – 1995. – № 1. – С. 97-125.
6. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / Буковин. центр гуманіт. дослідж. ; за ред. А. Волкова та ін. – Чернівці : Золоті литаври, 2001. – 636 с.
7. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. – К. : ВЦ „Академія”, 1997. – 752 с.
8. Літературознавчий словник-довідник / уклад. : Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів, В. І. Теремко. – 2-е вид., випр., допов. – К. : ВЦ „Академія”, 2006. – 752 с.
9. Науменко А.М. Філологічний аналіз тексту : (Основи лінгвопоетики) : Навч. посібник для студ. вищих навч. закладів. – Вінниця : Нова Книга, 2005. – 416 с.
10. Одаренко О. Простір розгалужених шляхів: знайомство з гіперлітературою // Всесвіт. – 2003. – № 9-10. – С.161-168.
11. Рихло П.В. Поетика діалогу. Творчість Пауля Целана як інтертекст : моногр. – Чернівці : Рута, 2005. – 584 с.
12. Руднев В.П. Словарь культуры ХХ века. – М. : Аграф, 1997. – 384 с.
13. Слащѣва М.А. Мифопоэтическая модель мира в постмодернистской прозе Милорада Павича // Вестник Моск. ун-та. Сер. 9, Филология. – 1997. – № 3. – С. 43-53.
14. Современное зарубежное литературоведение: Страны Западной Европы и США: Концепции. Школы. Термины / Рос. Акад. наук. ИНИОН ; сост. И. П. Ильин, Е. Л. Цурганова. – М. : Интрада, 1996. – 520 с.
15. Фатеева Н.А. Контрапункт интертекстуальности, или Интертекст в мире текстов. – М. : Агар, 2002. – 280 с.
16. Хализев В.Е. Интертекстуальность // Хализев В.Е. Теория литературы : Учебник для студ. высших учебных заведений. – М. : Высшая школа, 1999. – С. 259-293.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8

Тема: Панорама сучасних компаративних досліджень в Україні

План

1. Стан і тенденції порівняльних студій у сучасній Україні. Наукові центри.
2. Профіль досліджень „Україна і слов'янський світ”.
3. Профіль досліджень „Україна і Західна Європа та Америка”.
4. Профіль досліджень „Україна та країни інших регіонів”.

5. Профіль „Теоретико-методологічні студії”.

Завдання

1. Проаналізуйте наукову діяльність окремого українського дослідницького центру, вченого або групи вчених (можлива доповідь).
2. Висвітліть стан дослідження одного чи кількох названих вище компаративних профілів в Україні.

Література

1. Генералюк Л. Універсалізм Шевченка: Взаємодія літератури і мистецтва / Леся Генералюк. – К. : Наукова думка, 2008. – 544 с.
2. Міжнародні горизонти і компаративістичний дискурс сучасних літературознавчих студій : моногр. / Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка ; за ред. Р. Т. Гром'яка. – Тернопіль : РВВ ТНПУ, 2005. – 320 с.
3. Моренець В. Національні шляхи поетичного модерну першої половини ХХ ст.: Україна і Польща. – К.: Основи, 2002. – 328 с.
4. Нахлік Є. Доля – Los – Судьба: Шевченко і польські та російські романтики /. Львів. відня Ін-ту л-ри ім. Т. Г. Шевченка НАН України. – Львів, 2003.– 568 с.
5. Овчаренко Н.Ф. Міфологема землі в канадській і українській прозі. – К., 1996. – 199 с.
6. Пригодій С. М. Літературний імпресіонізм в Україні та США : (Типологія та національні особливості). – К. : Нора-принт, 1998. – 311 с.
7. Силантьєва В.І. Художнє мислення перехідного часу : (література та живопис): А.Чехов, І.Левітан, В.Сєров, К.Коровін. – Одеса : Астропринт, 2000. – 352 с.
8. Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті : в 5 т. Т. 1-5 / АН УкрРСР. Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка. – К. : Наук. думка, 1987–1991.

Контрольні завдання до практичних занять, завдання для заліків

Тематика КР Контрольна робота

I. Ознайомчо-орієнтаційний рівень

1. Науковий етап розвитку літературної компаративістики розпочинається...
  - а) в античний час;
  - б) у XVIII ст.;
  - в) у середині XX ст.;
  - г) у II пол. XIX ст.
2. Імагологія розглядає...
  - а) національні образи;
  - б) образи одної культури крізь призму сприйняття іншої національної культури;
  - в) культурологічні міфи окремих націй;
  - г) національні іміджі країн світу.
3. Класичною в літературній компаративістиці вважається школа...
  - а) англійська;
  - б) американська;
  - в) німецька;
  - г) французька.
4. Генетико-контактологічний підхід у компаративістиці змінюється типологічним...
  - а) у середині XX ст.;
  - б) у середині XIX ст.;
  - в) на початку XXI с.;
  - г) тільки в американських дослідженнях сер. XX ст.
5. У сучасних компаративістичних студіях домінує...
  - а) контактна генетика;
  - б) генетична контактологія;
  - в) синтез типології і контактної генетики;
  - г) типологія.
6. Проміжною ланкою між національною й регіональною літературними системами є...
  - а) світова літературна система;
  - б) зональна літературна система;
  - в) літературна підзона;
  - г) літературний підрегіон.
7. Арабо-мусульманська, балканська, балтійська, скандинавська, слов'янська літературні (культурно-літературні) системи є...
  - а) національними;
  - б) регіональними;
  - в) зональними;
  - г) часовими.
8. “Конструюючу” лінію модерністської міфотворчості також називають...
  - а) “безсвідомою”;
  - б) “джойсівською”;
  - в) “свідомою”;
  - г) “кафкіанською”;
  - г) “стихійною”.
9. Запозичення, наслідування, стилізація належать до сфери...
  - а) контактної-генетичних зв'язків;
  - б) контактних зв'язків;
  - в) генетичних зв'язків;
  - г) типологічних сходжень.
10. Умовний розподіл компаративістів на контекстуалістів і неконтекстуалістів пов'язаний з періодом розвитку літературної компаративістики...
  - а) офіційного визнання;
  - б) “першої кризи”;
  - в) «другої кризи».

II. Понятійно-аналітичний рівень.

4. Визначте характер зв'язку чи іншого типу співвідношень „Слова о полку Ігоревім” і „Пісні про Роланда”.
5. Який характер зв'язку чи іншого типу співвідношень байок Л.Глібова та І.Крилова „Вовк і Ягня”.
6. Визначте тип співвідношень творів „Камінний господар” Лесі Українки і „Дон-Жуан” Дж.Г.Байрона.
7. Наведіть власні приклади типів опрацювання письменником легендарно-міфологічного матеріалу (міфологізації, реміфологізації, деміфологізації).
8. Визначте характер зв'язку чи іншого типу співвідношень поезії Олександра Олеся і Ш.Бодлера.

III. Продуктивно-синтетичний рівень

1. Дайте оцінку явищу байронізму в світовій літературі з погляду порівняльного літературознавства.

2. Визначте своєрідність і статус онаціоналізації в системі міжлітературного процесу. Наведіть приклади.
3. Проаналізуйте власний приклад (наявного чи можливого й доцільного) міжмістецького дослідження. Визначте його різновид.

ЗАЛКОВІ ПИТАННЯ

1. Літературна компаративістика: її предмет, мета і завдання.
2. Структура літературної компаративістики. Міжпредметні зв'язки.
3. Етапи розвитку світової літературної компаративістики.
4. Компаративістика кінця XIX - I пол. XX ст.: її основний предмет і методологія.
5. Компаративістика II пол. XX ст.: основний предмет вивчення і методологія.
6. Етапи "кризи" в розвитку порівняльного літературознавства: причини, пошук шляхів вирішення.
7. Розвиток компаративістики в Україні.
8. "Школи" порівняльного літературознавства.
9. Найвизначніші представники вітчизняної й зарубіжної компаративістики: характеристика наукової діяльності.
10. Компаративістика і світова література. Концепції світової літератури.
11. Компаративістика і теорія літератури, їх взаємопов'язаність і взаємодія.
12. Компаративістика та історія літератури.
13. Літературна компаративістика як "порівняльна поетика".
14. Контактно-генетичні зв'язки в літературі: природа, функціонування, значення, різновиди.
15. Виникнення й функціонування типологічних сходжень у літературі.
16. Синкретизм контактної-генетичних зв'язків і типологічних сходжень у літературі.
17. Література в системі інших видів мистецтва: становлення, сучасний стан і перспективи галузі компаративістики.
18. Проблеми імагології.
19. Тематологічний рівень порівняльно-типологічного дослідження літератури.
20. Генетичний рівень порівняльно-типологічного вивчення літератури.
21. Жанри та їх системи в національних літературах: специфіка, трансформації.
22. Теорія інтертекстуальності в сучасній компаративістиці. Претекст. Гіпертекст.
23. Особливості компаративного дослідження художніх систем і стилів у літературі.
24. Проблема літературних систем.
25. Національна літературна система: закономірності розвитку.
26. Специфіка існування і розвитку зональної літературної системи.
27. Особливості розвитку літературного регіону.
28. Поняття міжлітературного процесу. Його структура.
29. Вплив і рецепція у літературному процесі.
30. Місце і роль перекладу в системі міжлітературного процесу. Еволюція художнього перекладу та його різновиди.
31. Історія й сьогодення українського перекладознавства. Найвизначніші представники.
32. Міфологія і література. Міфологічний фактор у літературі. Проблеми літературної міфотворчості.
33. Міфопоетика літературного твору: система і складники.
34. Функціонування й трансформація традиційних структур у літературі. Античний. біблійний та інші складники в літературних творах.
35. Своєрідність художніх систем і стилів української літератури.
36. Давня українська література в європейському контексті.
37. Нова українська література і світовий контекст.
38. Сучасна українська література в контексті світового літературного процесу.
39. Сучасна літературна компаративістика: стан, проблеми, тенденції, перспективи.
40. Діяльність відділу порівняльного літературознавства Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка.
41. Викладання літературної компаративістики в середній і вищій школі: стан і проблеми.

Методичні матеріали, що забезпечують самостійну роботу студентів (зокрема, банк тестів, теми рефератів, глосарій)

Самостійна робота студентів

САМОСТІЙНА РОБОТА № 1

Тема: Проблеми системного підходу в літературознавстві. Світова література

План

1. Поняття системного підходу в літературознавстві.
2. „Світова література”: історія поняття.
3. Концепції світової літератури: переваги, недоліки, пошук оптимального визначення.

Завдання:

1. Дайте оцінку найвідомішим концепціям світової літератури, прокоментуйте їх.
2. Подайте визначення світової літератури, яке, на Вашу думку, є оптимальним / близьким до оптимального. Обґрунтуйте відповідь.
3. Які перспективи вивчення світової літератури Ви бачите в майбутньому? Якою при цьому залишається роль національних літератур?

Література

1. Дюришин Д. Межлитературные общности как конкретизация закономерностей мировой литературы // Проблемы особых межлитературных общностей / под ред. Д. Дюришина. – М. : Наука : Восточная лит., 1993. – С. 9-63.
2. Дюришин Д. О европейских межлитературных центризмах // Россия, Запад, Восток: Встречные течения : К 100-летию со дня рожд. акад. М. П. Алексеева. – СПб. : Наука, 1996. – С. 269-276.
3. Дюришин Д. Теория сравнительного изучения литературы : пер. со словац. – М. : Прогресс, 1979. – 320 с.
4. Конрад Н.И. Запад и Восток : статьи / АН СССР. Ин-т востоковедения. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Наука, 1972. – 496 с.
5. Неупокоева И.Г. История всемирной литературы. Проблемы системного и сравнительного анализа. – М. : Наука, 1976. – 359 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА № 2

Тема: Передумови „другої кризи” в розвитку літературної компаративістики: пошуки виходу.
Контекстуалісти і неконтекстуалісти

План

1. Характер розвитку літературної компаративістики другої половини ХХ ст.
2. „Друга криза”: дискусії навколо.
3. Перспективи розвитку компаративістики в Україні і світі.

Завдання:

1. Проаналізуйте наукову працю, що за характером наближається до контекстуалістської. У чому особливості її акцентів?

Література

1. Вирк Т. Сравнительное литературоведение сегодня – и завтра? // Вестник Моск. гос. ун-та. Сер. 9, Филология. – 2003. – № 5. – С. 168-197.
2. Гурдуз А. Світова літературна компаративістика: етапи розвитку // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2005. – № 2. – С. 114-120.
3. Дюришин Д. О европейских межлитературных центризмах // Россия, Запад, Восток: Встречные течения : К 100-летию со дня рожд. акад. М. П. Алексеева. –

СПб. : Наука, 1996. – С. 269-276.

4. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / Буковин. центр гуманіт. дослідж. ; за ред. А.Волкова та ін. – Чернівці : Золоті литаври, 2001. – 636 с.
5. Жост Ф. Порівняльне літературознавство як філософія літератури. Нариси з порівняльного літературознавства // Слово і Час. – 2007. – № 5. – С. 30-44.

САМОСТІЙНА РОБОТА № 3

Тема: Специфіка імагології як галузі літературної компаративістики

План

1. Специфіка предмета, мети і завдань імагології як складової компаративістики.
2. Історія світової імагології. Сучасний стан.
3. Українська імагологія: характер досліджень, проблеми, перспективи.

Завдання:

1. Назвіть можливі напрями досліджень з імагології.
2. Оберіть конкретно-національний ракурс імагологічних студій і дайте його характеристику (на певний історичний період).
3. Доведіть важливість імагологічних досліджень у сучасному світі.
4. Розкрийте зміст поняття “етноімагологія”.

Література

1. Будний В. Розгадка чарів Цирцеї: національні образи та стереотипи в освітленні літературної етноімагології // Слово і Час. – 2007. – № 3. – С. 52-63.
2. Современное зарубежное литературоведение: Страны Западной Европы и США: Концепции. Школы. Термины / Рос. Акад. наук. ИНИОН ; сост. И. П. Ильин, Е. Л. Цурганова. – М. : Интрада, 1996. – 520 с.
3. Літературознавча компаративістика : навч. посібник / Терноп. держ. пед. ун-т ім. В.Гнатюка ; упоряд. : Р. Т. Гром'як, І. В. Папуша. – Тернопіль, 2002. – 334 с.
4. Літературознавча рецепція і компаративістичний дискурс : моногр. / за ред. Р. Гром'яка. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2004. – 367 с.
5. Наливайко Д. Літературна імагологія: предмет і стратегії // Наливайко Д. Теорія літератури й компаративістика. – К. : Вид. дім „Киево-Могилянська академія”, 2006. – С. 91-103.
6. Наливайко Д.С. Очима Заходу: Рецепція України в Західні Європі XI-XVIII ст. – К. : Основи, 1998. – 578 с.
7. Наливайко Д. Україна очима Заходу / Дмитро Наливайко. – 2 вид., доп. – К. : Грамота, 2009. – 782 с. : порт. – (Б-ка Шевченк. ком.).
8. Орехов В.В. „Ответная” литературная рецепция как объект имагологии // Літературна компаративістика / НАН України. Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка ; редкол. : Наливайко Д.С. (відп. ред.) та ін. – К. : ПЦ „Фоліант”, 2005. – Вип. 1. – С. 98-110.
9. Петрова О. „Комедія” Данте Аліг'єрі. Мистецький коментар XIV-XX століть / Ольга Петрова ; Італійський інститут культури в Україні ; Товариство Данте Аліг'єрі у Києві. – К. : Факт, 2009. – 424 с. : іл.

САМОСТІЙНА РОБОТА № 4

Тема: Парадигма сучасного порівняльного літературознавства: полеміки, перспективи, національні особливості й міжнародні константи

План

1. Еволюція поглядів на статус, предмет і завдання літературної компаративістики та відбиття цих змін у дослідженнях відповідних періодів.

2. Методологічні пріоритети порівняльного літературознавства початку ХХІ ст.
3. Специфіка українських компаративістичних праць кінця ХХ – початку ХХІ ст.
4. Характеристика новітніх компаративістичних студій (зокрема, вітчизняних).

Завдання:

1. Як на початку ХХІ ст. трактують компаративне дослідження (оптимальне методологічно)?
2. Покажіть на прикладах характер різночитань компаративної методології в різних країнах середини / II половини ХХ ст. / кінця ХХ ст. / початку ХХІ ст.
3. Прокоментуйте логіку змін розуміння предмета й завдань літературної компаративістики протягом її історії як науки.

Література

1. Бакула Б. Кілька міркувань на тему інтегральної компаративістики // Слово і Час. – 2002. – №3. – С. 50-58.
2. Гром'як Р. Літературознавча компаративістика та перекладознавство: дотичність, перетини, колізії // Слово і Час. – 2002. – № 8. – С. 49-58.
3. Гурдуз А. Світова літературна компаративістика: етапи розвитку // Укр. мова й літ. в серед. школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2005. – № 2. – С. 114-120.
4. Наливайко Д. Стан і завдання українського порівняльного літературознавства // Урок української. – 2000. – № 11-12. – С. 55-58.
5. Наливайко Д. Сучасна літературна компаративістика: аспекти і тенденції // Слово і Час. – 2007. – № 5. – С. 28-30.
6. Папуша І. До методології літературознавчої компаративістики // Слово і Час. – 2002. – № 3. – С. 58-67.

САМОСТІЙНА РОБОТА № 5

Тема: Типологічні сходження: різновиди та їх особливості

План

1. Суспільно-типологічні сходження.
2. Літературно-типологічні сходження.
3. Психологічно-типологічні сходження.

Завдання:

1. Прокоментуйте кожен з різновидів типологічних сходжень. Наведіть відповідні приклади.
2. Обґрунтуйте пріоритетність у сучасній українській компаративістиці порівняльно-типологічних досліджень.

Література

1. Гурдуз А. Міфопоетична парадигма в українській та західноєвропейській „прозі про землю” кінця ХІХ - першої третини ХХ ст. : моногр. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2008. – 216 с.
2. Дюришин Д. Межлитературные общности как конкретизация закономерностей мировой литературы // Проблемы особых межлитературных общностей / под ред. Д. Дюришина. – М. : Наука : Восточная лит., 1993. – С. 9-63.
3. Дюришин Д. Теория сравнительного изучения литературы : пер. со словац. – М. : Прогресс, 1979. – 320 с.
4. Моренець В. Національні шляхи поетичного модерну першої половини ХХ ст.: Україна і Польща. – К. : Основи, 2002. – 328 с.
5. Наливайко Д. Стан і завдання українського порівняльного літературознавства // Літературознавство : [Матеріали 4 конгр. Міжнар. асоціації українців] : доп. та повідомл. – К. : Обереги, 2000. – Кн. 2. – С. 42-50.
6. Нахлік Є. Доля – Los – Судьба: Шевченко і польські та російські романтики / Львів.

- Вид-ня Ін-ту л-ри ім. Т. Г. Шевченка НАН України. – Львів, 2003. – 568 с.
7. Неупокоева И.Г. История всемирной литературы. Проблемы системного и сравнительного анализа. – М. : Наука, 1976. – 359 с.
  8. Нямцу А. Миф. Легенда. Литература : (теоретические аспекты функционирования) : моногр. – Черновцы : Рута, 2007.

САМОСТІЙНА РОБОТА № 6

Тема: Закономірності генологічних і тематологічних трансформацій у сучасній літературі.
Українська варіація і погляд

План

1. Динаміка традиційних образів і мотивів у сучасній літературі.
2. Проблеми літературної міфотворчості. Український акцент.
3. Тенденції розвитку сучасної прози, поезії та драматургії (генологія).

Література

2. Грабович Г. Поет як міфотворець: Семантика символів у творчості Тараса Шевченка / пер. з англ. С. Павличко. – Вид. 2-ге, випр. й авториз.– К. : Критика, 1998. – 207 с.
3. Гурдуз А. Міф і міфологічний фактор у літературі: (Загальнотеоретичні проблеми студіювання) // Укр. мова й літ. в серед. школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2004. – № 3. – С. 120-126.
4. Гурдуз А.І. Міфопоетика роману Еміля Золя „Земля” // Зарубіжна література в школах України. – 2005. – № 9. – С. 11-13.
5. Гурдуз А.І. Міфопоетична парадигма в романі Томаса Гарді „Тесс із роду д’Ербервіллів”: контури біблійних моделей // Зарубіжна література в школах України. – 2005. – № 8. – С. 10-14.
6. Гурдуз А.І. Постійність рухливого: ізоморфізм ключових традиційних образів і мотивів у літературі // Зарубіжна література в школах України. – 2009. – № 12. – С. 63-64.
7. Лосев А.Ф. Диалектика мифа // Лосев А.Ф. Миф. Число. Сущность. – М. : Мысль, 1994. – С. 5-216.
8. Мелетинский Е.М. Поэтика мифа. – 2-е изд. – М. : Изд. фирма „Восточная литература” РАН, школа „Языки русской культуры”, 1995. – 408 с.
9. Моклиця М.В. Модернізм як структура: Філософія. Психологія. Поетика : моногр. – Вид. 2-е, доповн. і переробл. – Луцьк: Ред.-вид. відд. „Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2002. – 390 с.
10. Нямцу А. Миф. Легенда. Литература: (теоретические аспекты функционирования) : моногр. – Черновцы: Рута, 2007.
11. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму : моногр. – Вид. 2-ге, доп. і переробл. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2002. – 392 с.
12. Фрай Н. Архетипний аналіз: теорія мітів // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М. Зубрицької. – Львів : Літопис, 2002. – С. 142-172.
13. Нямцу А.Е. Легендарно-мифологические структуры в славянских и западноевропейских литературах : Учеб. пособие / Черновиц. нац. ун-т им. Ю. Федьковича. – Черновцы : Рута, 2001. – 208 с.
14. Турган О. Д. Українська література кінця ХІХ – початку ХХ ст. і античність: (Шляхи сприйняття і засвоєння) / НАН України. Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка. – К., 1995. – 175 с.
15. Фатеева Н.А. Контрапункт интертекстуальности, или Интертекст в мире текстов. – М. : Агар, 2000. – 280 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА № 7

Тема: Наукові (національні) „школи” в літературній компаративістиці

План

1. Поняття наукової „школи” в науці.
2. Французька „школа” в літературній компаративістиці (загальна характеристика).
3. Американська „школа” в компаративістиці (загальна характеристика).
4. Російське порівняльне літературознавство (загальна характеристика).
5. Українська „школа” компаративістики (загальна характеристика).
6. Польська компаративістична “школа” (загальна характеристика).
7. Інші „школи” в компаративістиці.

Завдання

1. Поясніть зміну впливу у світі французької „школи” компаративістики американською.
2. Визначте особливості розвитку української й російської компаративістики.
3. Назвіть найголовніші риси сучасних польської і словацької компаративістики.
4. Підготуйте доповідь про не вказану у плані самостійної роботи національну “школу” компаративістики.

Література

1. Бакула Б. Кілька міркувань на тему інтегральної компаративістики // Слово і Час. – 2002. – № 3. – С. 50-58.
2. Балакян А. Літературна теорія та компаративна література // Слово і Час. – 2007. – № 5. – С. 44-48.
3. Гнатюк М. До проблеми теорії порівняльно-історичного літературознавства в Україні: (друга половина XIX – початок XX ст.: М. Драгоманов, І. Франко, О. Колесса) // V Конгрес Міжнар. асоціації українців : Літературознавство : кн. 1 / упоряд. О. Мишанич. – Чернівці : Рута, 2003. – С. 117-121.
4. Горский И.К. Об отличии литературной компаративистики от сравнительно-исторического литературоведения // Контекст : Литературно-теоретические исследования. – М. : Наука, 1990. – С. 141-160.
5. Гром’як Р. Літературна рецепція в компаративістичних студіях // Слово і Час. – 2002. – № 2. – С. 26-30.
6. Гром’як Р. Літературознавча компаративістика та перекладознавство: дотичність, перетини, колізії // Слово і Час. – 2002. – № 8. – С. 49-58.
7. Дима А. Принципы сравнительного литературоведения : пер. с рум. – М. : Прогресс, 1977. – 229 с.
8. Дюришин Д. Межлитературные общности как конкретизация закономерностей мировой литературы // Проблемы особых межлитературных общностей / под ред. Д. Дюришина. – М. : Наука: Восточная лит., 1993. – С. 9-63.
9. Дюришин Д. Теория сравнительного изучения литературы : пер. со словац. – М. : Прогресс, 1979. – 320 с.
10. Жирмунский В.М. Байрон и Пушкин. Пушкин и западная литература : избр. труды. – Л., 1978.
11. Жост Ф. Порівняльне літературознавство як філософія літератури. Нариси з порівняльного літературознавства // Слово і Час. – 2007. – № 5. – С. 30-44.
12. Ласло-Куцюк М. Велика традиція. Українська класична література в порівняльному висвітленні. – Бухарест : Критеріон, 1979. – 287 с.
13. Міжнаціональні горизонти і компаративістичний дискурс сучасних літературознавчих студій : моногр. / Терноп. нац. пед. ун-т ім. В.Гнатюка ; за ред. Р. Т. Гром’яка. – Тернопіль : РВВ ТНПУ, 2005. – 320 с.
14. Сиваченко Г. Модель історичного та сучасного розвитку теоретико-методологічного мислення у словацькій компаративістиці // Слово і Час. – 2002. – № 9. – С. 18-27.

15. Тиме Г.А. О некоторых тенденциях современной компаративистики: (Теоретические и практические аспекты) // Россия, Запад, Восток: Встречные течения: К 100-летию со дня рожд. акад. М. П. Алексеева. – СПб. : Наука, 1996. – С. 387-395.
16. Corstius Jan Brandt. Introduction to the Comparative Study of Literature. – New York : Randon House, 1968. – 212 p.
17. Guillen Claudio. The Challenge of Comparative Literature / translated by C. Franzen. – Cambridge ; Massachusetts ; London : Harward University Press, 1993. – 452 p.

САМОСТІЙНА РОБОТА № 8

Тема: Здобутки українських наукових шкіл і напрямів порівняльного літературознавства: київська „школа”

План

1. Провідні компаративісти України сьогодні.
2. Масштабність наукових студій Д. Наливайка, роль у становленні вітчизняної компаративістики.
3. Спектр досліджень Т. Денисової.
4. Г. Сиваченко, Е. Соловей, П. Михед і вітчизняна славістика.
5. Вчення про традиційні структури А. Нямцу.
6. І. Лімборський: пошуки нових шляхів у розбудові українського порівняльного літературознавства.
7. Огляд наукового доробку вченого (на вибір студента).

Завдання:

Підготувати повідомлення з одної з указаних тем.

Література

1. Арендаренко І. По дорозі й назустріч (англійська та українська романтична поезія: порівняльна типологія і поетика). – К. : ПЦ „Формат”, 2004. – 216 с.
2. Гурдуз А. Міфопоетична парадигма в українській та західноєвропейській “прозі про землю” кінця ХІХ – першої третини ХХ ст. : моногр. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2008. – 216 с.
3. Лімборський І.В. Європейське та українське Просвітництво: незавершений проект? Реінтерпретація канону: спроба компаративного аналізу літературних парадигм. – Черкаси, 2006. – 364 с.
4. Наливайко Д. Література в системі мистецтв як галузь порівняльного літературознавства // Слово і Час. – 2003. – № 5. – С. 10-18; № 6. – С. 7-19.
5. Наливайко Д. Стан і завдання українського порівняльного літературознавства // Урок української. – 2000. – № 11-12. – С. 55-58.
6. Наливайко Д.С. Очима Заходу: Рецепція України в Західній Європі ХІ-ХУІІІ ст. – К.: Основи, 1998. – 578 с.
7. Наливайко Д. Теорія літератури й компаративістика. – К. : Вид. дім „Києво-Могилянська академія”, 2006.
8. Українська література в системі літератур Європи і Америки (ХІХ-ХХ ст.) / відп. ред. Д. С. Наливайко. – К. : Заповіт, 1997.

САМОСТІЙНА РОБОТА № 9

Тема: Здобутки українських наукових шкіл і напрямів порівняльного літературознавства: чернівецька „школа”

План

1. Наукові пошуки проф. Ольги Червінської.
2. Проф. Петро Рихло і його праці (німецькомовні літератури і українська література).
3. Теорії й полеміки навколо традиційних структур (проф. Анатолій Нямцу й Анатолій

Волков).

Завдання:

1. Прокоментуйте базові різночитання теорій традиційних структур.
2. Скласти тези до вказаних положень плану.

Література

1. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / Буковин. центр гуманіт. дослідж. ; за ред. А. Волкова та ін. – Чернівці : Золоті литаври, 2001. – 636 с.
2. Нямцу А. Иуда Искариот и другие... : Учеб. пособие. – Черновцы: Рута, 2004. – 88 с.
3. Нямцу А.Е. Мир Нового Завета в литературе. – Черновцы : Рута, 1998. – 108 с.
4. Нямцу А. Основы теории традиционных сюжетов. – Черновцы : Рута, 2003. – 79 с.
5. Традиційні сюжети та образи : моногр. / авт. проекту й упоряд. : А. Р. Волков. – Чернівці : Місто, 2004. – 442 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА № 10

Тема: Порівняльне літературознавство в українській середній і вищій школі

План

- 1.Методика компаративного викладання літератури як проблема.
- 2.Літературна компаративістика у ВНЗ. Шляхи впровадження: досвід і проблеми.
- 3.Елементи компаративістики у викладанні шкільного курсу літератури.

Завдання:

1. Складіть анотацію на два-три вітчизняні порівняльно-типологічні дослідження останніх років.
2. Вкажіть проблеми методики компаративного викладання літератури у ВНЗ і середній школі. Які можливі шляхи їх розв'язання?
3. Підготуйте доповідь „Особливості викладання літературної компаративістики у ВНЗ України та інших країн світу”.

Література

1. Галич О. Теорія літератури : підруч. / О. Галич, В. Назарець, Є. Васильєв ; за наук. ред. О. Галича. – К. : Либідь, 2001. – 488 с.
2. Градовський А. Компаративний аналіз у системі шкільного курсу літератури: методологія та методика. – Черкаси : Брама, 2003. – 292 с.
3. Гром'як Р. Літературознавча компаративістика та перекладознавство: дотичність, перетини, колізії // Слово і Час. – 2002. – № 8. – С. 49-58.
4. Клименко Ж. Заради пізнання світу і себе у цьому світі... : (Компаративний підхід до викладання літератури в школі) / Жанна Клименко // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2010. – № 11-12. – С. 47-52.
5. Наєнко М.К. Історія українського літературознавства: підручник. – К. : ВЦ „Академія”, 2001. – 360 с.
6. Наливайко Д.С. Компаративний аспект вивчення літератури у вищій і середній школі // Наук. вісник каф. ЮНЕСКО Київ. держ. лінгвіст. ун-ту (ЛІЕГВАПАКС-VIII). Філологія, педагогіка і психологія в антропоцентричних парадигмах. – К., 2000. – Вип. 3В.
7. Нямцу А. Основы теории традиционных сюжетов. – Черновцы : Рута, 2003.– 80 с.
8. Росовецький С. Якого оновлення потребує українська компаративістика: нотатки традиціоналіста // Слово і Час. – 2003. – № 5. – С. 19-30.
9. Чинні шкільні та вузівські програми з української та зарубіжної літератури.

САМОСТІЙНА РОБОТА № 11

Тема: Переклад у системі міжлітературних зв'язків

План

1. Різновиди перекладу.
2. Історія перекладу.
3. Особливості художнього перекладу.
4. Проблема статусу перекладу в системі міжлітературних зв'язків.
5. Перекладацтво в сучасній Україні: постаті, „школи”.

Завдання:

1. Визначте місце перекладу в системі міжлітературних зв'язків. Доведіть свою думку на прикладах.
2. Проаналізуйте ряд українських (за можливістю також російських, польських, англійських та ін.) перекладів поезії зарубіжного автора. Зіставте переклади з оригіналом та між собою.
3. Прокоментуйте нинішній стан українського перекладознавства. Які його проблеми і перспективи?
4. Підготуйте доповідь про творчу діяльність видатного українського чи зарубіжного перекладача.

Література

1. Зорівчак Р. Концепція підготовки перекладачів в Україні у XXI ст. // Освіта і управління. – 2002. – № 2. – С. 175-182.
2. Коломієць Л. Езра Паунд – ключова постать у теорії та практиці перекладу ХХ століття // Всесвіт. – 2000. – № 5-6. – С. 146.
3. Коптілов В. Теорія і практика перекладу. – К. : Юніверс, 2002. – 280 с.
4. Лилова А. Введение в общую теорию перевода. – М., 1985.
5. Лімборський І. (Ре)презентація і (ре)інтерпретація „чужого” слова при художньому перекладі за доби глобалізації (з погляду літературознавчої компаративістики) / Ігор Лімборський // Слово і Час. – 2010. – № 9. – С. 59-66.
6. Микола Олексійович Лукаш: Коротка хроніка життя і творчості / Б.Черняков (уклад.). – К., 2004. – 79 с.
7. Матвійшин В.Г. Зарубіжна література в перекладах українських письменників ХІХ-ХХ ст. // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2004. – № 3. – С. 2-10.
8. Москаленко М. Нариси з історії українського перекладу // Всесвіт. – 2006. – № 1-2. – С. 172-190; № 3-4. – С. 154-171; № 5-6.
9. Попович А. Проблемы художественного перевода / Под ред. П.М.Топера. Пер. со словац. И.А.Бернштейн, И.С.Чернявской. – М. : Высш. школа, 1980. – 199 с.
10. Снігур С. Стан сучасного перекладознавства на Заході // Всесвіт. – 2003. – № 3-4. – С. 117-123.
11. Содомора А. Українське перекладознавство на **рубежі** ХХІ віку // Слово і Час. – 1998. – № 8. – С. 16-18.
12. Ткаченко А.О. Художній переклад як мистецтво слова // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2001. – № 11. – С. 87-89.
13. Чередниченко О. Українське перекладознавство у контексті світової науки // Другий міжнародний конгрес українців: Мовознавство. – Львів, 1993. – С. 277-281.
14. The Translation Studies Reader. – L. Venuti, ed. – L. & N.-Y. : Routledge, 2000.

САМОСТІЙНА РОБОТА № 12

Тема: Комп'ютерна література

План

1. Поняття комп'ютерної літератури.
2. Принципи побудови й інтерпретації комп'ютерних текстів.
3. Засади аналізу гіпертексту.

Завдання

1. Прочитайте два-три комп'ютерні художні тексти (на вибір) та проаналізуйте їх структуру.
2. Спробуйте сформувати (через гіперпосилання) схему логічної будови обраного Вами тексту, відобразити взаємозв'язки його складників.
3. Яке, на Вашу думку, майбутнє комп'ютерної літератури?

Література

1. Бульвінська О.І. Інформаційне суспільство і література: перспективи співіснування // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2004. – № 6. – С. 7-10.
2. Герасименко Н. Мережева література: нова форма чи зміст? / Ніна Герасименко // Слово і Час. – 2010. – № 10. – С. 64-71.
3. Завадський Ю. Автор і читач гіпертекстового „story” і поетичного „concretism” // Studia methogologica. – Вип. 17. – Тернопіль : РВВ ТНПУ, 2006. – С. 164-168.
4. Завадський Ю. Кібертекст і ергодична література: типологічна модель мережевої літератури Еспена Дж. Аарсета // Studia methogologica. – Вип. 16. – Тернопіль : РВВ ТНПУ, 2005. – С. 54-59.
5. Науменко А.М. Філологічний аналіз тексту : (Основи лінгвопоетики) : Навч. посібник для студ. вищих навч. закладів. – Вінниця : Нова Книга, 2005. – 416 с.
6. Одаренко О. Простір розгалужених шляхів: знайомство з гіперлітературою // Всесвіт. – 2003. – № 9-10. – С. 161-168.
7. Фатеева Н.А. Контрапункт интертекстуальности, или Интертекст в мире текстов. – М. : Агар, 2002. – 280 с.

Теми рефератів

1. Літературна компаративістика: її предмет, мета і завдання.
2. Структура літературної компаративістики. Міжпредметні зв'язки.
3. Етапи розвитку світової літературної компаративістики.
4. Компаративістика кінця XIX - I пол. XX ст.: її основний предмет і методологія.
5. Компаративістика II пол. XX ст.: основний предмет вивчення і методологія.
6. Етапи "кризи" в розвитку порівняльного літературознавства: причини, пошук шляхів вирішення.
7. Розвиток компаративістики в Україні.
8. "Школи" порівняльного літературознавства.
9. Найвизначніші представники вітчизняної й зарубіжної компаративістики: характеристика наукової діяльності.
10. Компаративістика і світова література. Концепції світової літератури.
11. Компаративістика і теорія літератури, їх взаємопов'язаність і взаємодія.
12. Компаративістика та історія літератури.
13. Літературна компаративістика як "порівняльна поетика".
14. Контактно-генетичні зв'язки в літературі: природа, функціонування, значення, різновиди.
15. Виникнення й функціонування типологічних сходжень у літературі.
16. Синкретизм контактано-генетичних зв'язків і типологічних сходжень у літературі.
17. Література в системі інших видів мистецтв: становлення, сучасний стан і перспективи галузі компаративістики.
18. Проблеми імагології.
19. Тематологічний рівень порівняльно-типологічного дослідження літератури.
20. Генетологічний рівень порівняльно-типологічного вивчення літератури.
21. Жанри та їх системи в національних літературах: специфіка, трансформації.
22. Теорія інтертекстуальності в сучасній компаративістиці. Претекст. Гіпертекст.
23. Особливості компаративного дослідження художніх систем і стилів у літературі.
24. Проблема літературних систем.
25. Національна літературна система: закономірності розвитку.
26. Специфіка існування і розвитку зональної літературної системи.
27. Особливості розвитку літературного регіону.
28. Поняття міжлітературного процесу. Його структура.
29. Вплив і рецепція у літературному процесі.
30. Місце і роль перекладу в системі міжлітературного процесу. Еволюція художнього перекладу та його різновиди.
31. Історія й сьогодення українського перекладознавства. Найвизначніші представники.
32. Міфологія і література. Міфологічний фактор у літературі. Проблеми літературної міфотворчості.
33. Міфопоетика літературного твору: система і складники.
34. Функціонування й трансформація традиційних структур у літературі. Античний. біблійний та інші складники в літературних творах.
35. Своєрідність художніх систем і стилів української літератури.
36. Давня українська література в європейському контексті.
37. Нова українська література і світовий контекст.
38. Сучасна українська література в контексті світового літературного процесу.
39. Сучасна літературна компаративістика: стан, проблеми, тенденції, перспективи.
40. Діяльність відділу порівняльного літературознавства Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка.
41. Викладання літературної компаративістики в середній і вищій школі: стан і проблеми.

Глосарій

Алегорія (грецьк. allegoria, від allos – інший і agoreo – говорю) – інакомовлення, в якому конкретний образ є формою розкриття абстрактного уявлення, судження, поняття. Суть алегорії становить внутрішнє порівняння певного явища з іншим. Вона постала на межі понятійного образно-художнього мислення з розкладом культової міфології, звідки взято багато алегоричних образів. Складніший вид алегорії – наділення істот, предметів рисами людського характеру.

Бароко (від італ. вагоссо – дивний, химерний) – напрям у мистецтві та літературі XVII-XVIII ст., який посідає важливе місце у розвитку європейської культури. Його художня система надзвичайно складна: їй властиві мінливість, поліфонічність, ускладнена форма. Література бароко поєднує релігійні та світські мотиви й образи, тяжіє до різних контрастів, складної метафоричності, алегорій, прагне вразити читача пишним, барвистим стилем та риторичним оздобленням твору. Видатними ліриками бароко були італійський поет Джамбаттіста Маріно (1569-1625) та іспанський поет Луїс де Гонгора-і-Арготе (1561-16270), виразником філософських і художніх принципів бароко у жанрі драми – іспанський драматург Педро Кальдерон де ла Барка (1600-1681).

Драма (грецьк. drama – дія) – один з літературних родів, який змальовує світ у формі дії. Здебільшого призначений для сценічного втілення. Для драматичних творів притаманна фабульна побудова з необхідними для цього атрибутами: зав'язкою, розвитком дії, кульмінацією та розв'язкою. Започаткували цей вид літератури античні письменники (Есхіл, Софокл, Еврипід), подальшого розвитку він набув за доби класицизму (П.Корнель, Ж.Расін), в епоху Просвітництва (Ф.Шиллер, Г.Е.Лессінг), в літературі XIXст.(В.Гюго, Дж.Байрон та ін.) і XXст. (Б.Шоу, Б.Брехт та ін.). Відповідно до змісту і форми, характеру конфлікту драматичні твори поділяються на окремі види і жанри (трагедія, комедія, драма, фарс, водевіль, мелодрама, трагікомедія). У минулому існували також містерії, міраклі, мораліте, шкільні драми, інтермедії. Драма як жанр драматичних творів – п'єса соціального або побутового характеру з гострим конфліктом, який розвивається у постійній напрузі. Дійові особи драми – переважно звичайні, рядові люди, і автор прагне розкрити їх психологію, дослідити еволюцію характерів, мотивацію вчинків і дій.

Жанр ліро-епічний – своєрідний літературний жанр, в якому гармонійно поєднуються зображальні засоби виразності, притаманні ліриці та епосу, внаслідок чого витворюються якісно нові сполуки (вірш у прозі, ліро-епічна поема, роман у віршах та ін.). Зародження ліро-епічних творів простежується у добу романтизму, коли ліричні тенденції розповсюджувалися на інші роди літератури.

Інтерпретація (лат. «тлумачення», «роз'яснення») – дослідницька діяльність, пов'язана з тлумаченням змістового, смислового боку літературного твору на різних його структурних рівнях через співвіднесення з цілістю вищого порядку.

Класицизм (лат. classicus – взірцевий, зразковий) – художній стиль і напрям в європейській літературі та мистецтві XVII – XVIIIст. Зберігав свої позиції аж до першої чверті XIX ст. Характерна орієнтація на художню творчість Стародавньої Греції та Стародавнього Риму, що проголошувалось ідеальною, класичною (зразковою), гідною наслідування. Теоретичним підґрунтям класицизму була антична теорія поетики (“Поетика” Аристотеля), основні положення якої втілювала французька “Плеяда” (XVIст.).Найповнішим, найґрунтовнішим був теоретичний трактат Н.Буало «Мистецтво поетичне» (1674), написаний після того, як класицизм у літературі Франції сформувався. Н.Буало встановив суворі вимоги до кожного жанру, узаконив жанрову специфіку та ієрархію жанрів. Автори класицизму брали сюжети з античної міфології та історії. Для драматургії проголошується закон трьох єдностей: єдність дії

(головна дія не може перериватися не пов'язаними з нею подіями чи епізодами); єдність часу (події мають відбуватися протягом однієї доби); єдність місця (місце дії не змінювалося). Героями класицистичних творів були переважно люди високого походження. Найвизначнішими письменниками-класицистами у Франції були Ф. де Малерб, П.Корнель, Ж.Расін, Ж.Б.Мольєр, Ж. де Лафонтен та ін. Під впливом французької літератури класицизм поширювався в інших країнах Європи: Німеччині (І.Готшед); Росії (В.Тредіаковський, М. Ломоносов, Г.Державін та ін.).

Контекст – частина твору (фраза, строфа, глава, розділ), яка допомагає зрозуміти точний смисл аналізованого епізоду.

Літературний процес – поступальний розвиток світової літератури.

Метод художній (творчий) (грецьк. *methodos* – шлях дослідження) – сукупність засобів творення художньої дійсності в літературі, що ґрунтується на певному, притаманному лише даному митцеві розумінні світу, суспільства і людини у ньому. Він включає в себе принципи добору життєвих фактів і явищ, засоби художнього узагальнення і побудови образів. Основними художніми (творчими) методами у літературі XVIII-XIX ст. були бароко, класицизм, сентименталізм, романтизм, реалізм та ін.).

Напрямок літературний – сукупність художньо-змістовних та естетичних принципів і тенденцій, що характерні для творчості багатьох письменників певного періоду розвитку літературного процесу. Так, у XVII-XVIII ст. це – класицизм, бароко, сентименталізм, у XIX ст. – романтизм, реалізм, натуралізм тощо. Представників кожного літературного напрямку об'єднують однаковий підхід до зображення дійсності, місця людини у суспільстві та Всесвіті; використання системи нормативних правил на рівні стилю, композиції, жанрових форм, сукупності художніх засобів; спільність мотивів, тем, ідей, образів, сюжетних схем, які є характерними для конкретно літературного напрямку.

Просвітництво – доба в історії європейської культури, XVIII ст., “Вік Просвітництва”. У цей час формуються нові уявлення про світ, людину суспільство, про смисл життя тощо. Письменники, філософи, вчені того часу вважали, що вони несуть людям світло нової істини, тому їх називали просвітниками, а всю добу – Просвітництвом. Просвітники стверджували, що з усіх цінностей людини найбільшою є розум, що у Всесвіті діють однакові універсальні закони і людина буде щасливою тоді, коли пізнає їх і влаштує власне життя за цими законами, найвищим з яких є закон Розуму. Класичні зразки просвітницької художньої літератури у Франції створили Вольтер, Дідро Руссо. В Англії рух просвітництва започаткували письменники Дефо, Свіфт, Філдінг. Німецька література доби Просвітництва досягла розквіту у другій половині XVIII ст. (Лессінг, Гете, Шилер).

Реалізм (лат. «*realis*» - речовий, дійсний) – один з ідейно-художніх напрямів у літературі й мистецтві XIX ст. Основною проблемою взаємин людини і середовища, впливу соціально-історичних обставин на формування духовного світу (характеру) особистості. Замість інтуїтивно-чуттєвого світосприймання на перше місце висувається пізнавально-аналітичне начало, а типізація дійсності стверджується як універсальний спосіб художнього узагальнення. Література стає засобом пізнання людиною себе і навколишнього світу, набуває аксіологічного (ідеологічного) звучання. Принцип вірності реальній дійсності усвідомлюється як критерій художності, як сама художність. Тут важливі об'єктивність, мим етичні принципи, переорієнтація (після романтизму) з минулого на сучасність, конкретно-історичний підхід до явищ дійсності, розуміння історії як поступального розвитку (прогресу), гуманізм та ін.

Романтизм (франц. *romantisme*) – літературний напрям, який сформувався на протязі класицизму. Виник він наприкінці XVIII ст. у Німеччині, Англії та Франції, на початку XIX ст.

поширився у Польщі, Росії, Австрії, згодом охопив інші країни Європи, Північної і Південної Америки. У XVIIIст. романтичним називали усе незвичайне, фантастичне, дивне, таке, що зустрічається лише у романах, а не в житті. На межі XVIII-XIXст. термін “романтизм” означав новий літературний напрям, протилежний класицизму. Визначальними для нього стали такі риси, як заперечення раціоналізму доби Просвітництва, відмова від реалістичного зображення дійсності, неприйняття буденності і звеличення “життя духу”, культ почуттів, заглибленість у внутрішній світ людини, захоплення фольклором, інтерес до фантастики, екзотичних картин природи тощо. Романтизм відкидає нормативність, понад усе цінується творча свобода, фантазія. Заслуга романтиків полягає у розвитку жанрів історичного роману і драми, фантастичної повісті, ліро-епічної поеми, балади, романсу.

Сентименталізм (франц. sentimentalisme, від лат. sentiment – почуття, чуттєвість, чутливість) – течія в європейській літературі другої половини XVIIIст. – початку XIXст., яка виникла і розвинулася на протигагу жорстоким, раціоналістичним нормативам класицизму та властивому добі Просвітництва культу абсолютизованого розуму і проголосив “культ почуттів”. Отримала свою назву за твором англійського письменника Л.Стерна “Сентиментальна подорож” (1768). Тогочасне суспільство відкрило здатність простої людини, не зіпсованої цивілізацією, до тонких чуттєвих переживань. Найпоширенішими жанрами сентименталізму були елегія, послання, епістолярний роман, повість, дорожні нотатки, щоденники. Улюблені персонажі й теми письменників-сентименталістів (Руссо, Річардсон, Карамзін) – люди простого звання, діти, прості явища природи, кохання тощо.

Стиль – сукупність ознак, які характеризують твори певного часу, напряму, індивідуальну манеру письменника. Мистецтвознавство під стилем розуміє те спільне, що об’єднує творчість ряду митців, споріднену тематикою, способом творення художнього світу. Тут стиль збігається з мистецьким напрямом, течією. Оскільки літературно-стильову течію започатковує оригінальний митець з яскраво вираженим світобаченням, неповторним письмом, то найбільш вживаним і окресленим поняттям є «авторський, або індивідуальний, стиль». Світовідчуття, світобачення письменника зумовлюють оригінальність стилю його творів. Стиль письменника – це система особливостей його творчості, якими його твори відрізняються від творів інших митців. Сукупність зображально-виражальних засобів письменника дає ефект стилю, коли закономірно поєднується в художньо мотивовану систему, зумовлену індивідуальністю митця.

Тема (грецьк. thema – “те, що лежить в основі”) – коло подій, життєвих явищ, представлених у художньому творі, у тісному зв’язку з проблемами, які з них постають і потребують осмислення.

Цикл – ряд пов’язаних між собою явищ, які творять певну замкнуту цілість. У літературі – сукупність художніх творів одного жанру, об’єднаних задумом автора в естетичну цілість.

КОНЦЕПЦІЯ КУРСУ

1. **Мета вивчення дисципліни** – системно ознайомити студентів з теорією і практикою компаративних досліджень, навчити самостійно проводити порівняльні студії різних рівнів.
2. **Завдання курсу:** вдосконалювати вміння студентів аналізувати й зіставляти художні твори та явища всього жанро-видового спектру; забезпечити максимально повне володіння студентами фактичним матеріалом з курсу, а також їх термінологічну грамотність; спрямовувати увагу на ознайомлення з творчістю кращих вітчизняних майстрів художнього перекладу; формувати вміння та навички практики наукової роботи студентів під час виконання ними рефератів і доповідей з питань, відведених на самостійне опрацювання, тощо; розвивати художній смак і творчу уяву студентів.
3. Компаративний, фундаментальний, комбінований, пояснювально-ілюстративний, проблемного викладу навчального матеріалу, репродуктивний, інтертекстуальний, міфопоетичний, культурно-історичний, описовий, герменевтичний **методи навчання**.
4. **Дидактичні засоби навчання:** слово викладача, підручники і посібники, наочні матеріали (таблиці, схеми, мультимедіапрезентації), веб-сайт викладача.

Список рекомендованої літератури до дисципліни

Методичне забезпечення

1. Гурдуз А. Сучасна літературна компаративістика: теорія і практика : навч.-метод. посіб. для студ. вищих навч. закладів / А. Гурдуз. – Миколаїв : Іліон, 2017. – 154 с. (5 прим. у бібл.).
2. Гурдуз А. Компаративістика і літературний процес : навч.-метод. посіб. для студ. вищих навч. закладів / А. Гурдуз. – Миколаїв : Іліон, 2017. – 244 с. (5 прим. у бібл.).
3. Гурдуз А. Літературна компаративістика: навч.-метод. посібник для студентів вищих навч. закладів. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2008. – 72 с. (15 прим. у бібл.).
4. Гурдуз А. Традиційні структури в літературі: навч.-метод. рекомендації до вивчення курсу “Літературна компаративістика”. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2008. – 68 с. (10 прим. у бібл.).
5. Гурдуз А. Українська література в контексті світового літературного процесу: наук.-метод. рекомендації до вивчення курсу “Історія української літератури кінця ХІХ - початку ХХ ст.”. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2008. – 60 с. (10 прим. у бібл.).
6. Навчально-методичний комплекс навчальної дисципліни «Сучасна літературна компаративістика: теорія і практика». – URL до електронного варіанта: <https://mnu.mk.ua/course/index.php?categoryid=257>

Базова

1. Вервес Г. Як література самоутверджується у світі: Дослідження. – К.: Дніпро, 1990. – 452с.
2. Генералюк Л. Універсалізм Шевченка: Взаємодія літератури і мистецтва / Леся Генералюк. – К. : Наукова думка, 2008. – 544 с.
3. Гурдуз А. Міфопоетична парадигма в українській та західноєвропейській “прозі про землю” кінця ХІХ - першої третини ХХ ст.: моногр. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2008. – 216 с.
4. Дюришин Д. Межлитературные общности как конкретизация закономерностей мировой литературы // Проблемы особых межлитературных общностей / под ред. Д.Дюришина. – М.: Наука: Восточная лит., 1993. – С.9-63.
5. Дюришин Д. О европейских межлитературных центризмах // Россия, Запад, Восток: Встречные течения: К 100-летию со дня рожд. акад. М.П.Алексеева. – СПб.: Наука, 1996. – С.269-276.
6. Дюришин Д. Теория сравнительного изучения литературы: пер. со словац. – М.: Прогресс, 1979. – 320 с.
7. Лімборський І.В. Європейське та українське Просвітництво: незавершений проект? Реінтерпретація канону: спроба компаративного аналізу літературних парадигм. – Черкаси, 2006. – 364 с.
8. Літературознавча компаративістика: навч. посібник / Терноп. держ. пед. ун-т ім. В.Гнатюка; Упоряд.: Р.Т.Гром'як, І.В.Папуша.– Тернопіль, 2002.– 334 с.
9. Матвіїшин В.Г. Україно-французькі літературні зв'язки ХІХ - поч. ХХст. – Львів, 1989. – 168 с.
10. Наливайко Д. Теорія літератури й компаративістика. – К.: Вид. дім „Києво-Могилянська академія”, 2006. – 348 с.
11. Неупокоева И.Г. История всемирной литературы. Проблемы системного и сравнительного анализа. – М.: Наука, 1976. – 359 с.
12. Нямцу А. Основы теории традиционных сюжетов. – Черновцы: Рута, 2003. – 80 с.
13. Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті: В 5 т. / АН УкрРСР. Ін-т літ. ім. Т.Г.Шевченка. – К.: Наук. думка, 1987–1991.
14. Попович А. Проблемы художественного перевода / под ред. П.М.Топера. Пер. со словац. И.А.Бернштейн, И.С.Чернявской. – М.: Высш. школа, 1980. – 199 с.
15. Пригодій С. М. Літературний імпресіонізм в Україні та США: (Типологія та національні особливості). – К.: Нора-принт, 1998. – 311 с.

16. Традиційні сюжети та образи : моногр. / авт. проекту й упоряд. : А.Р.Волков. – Чернівці : Місто, 2004. – 442 с.
17. Фатеева Н.А. Контрапункт интертекстуальности, или Интертекст в мире текстов. – М.: Агар, 2002. – 280 с.

Допоміжна

1. Азаров Ю.А., Сорокина В.В. Новые исследования в области сравнительного литературоведения // Вестник Моск. ун-та. – Сер.9, Филология. – 1995. – № 1. – С.89-96.
2. Бакула Б. Кілька міркувань на тему інтегральної компаративістики // Слово і Час. – 2002. – № 3. – С.50-58.
3. Гурдуз А.І. Амплітуда переосмислення образу єдинорога в літературі ХХ - першого десятиліття ХХІ ст. // Новітня філологія. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. П.Могили, 2010. – № 37. – С. 99-115.
4. Гурдуз А.І. Античний міф очима Кортасара і Борхеса (на матеріалі творів “Царі” і “Дім Астеріона”) // Зарубіжна література в школах України. – 2007. – № 8. – С.41-43.
5. Гурдуз А. Інтертекстуальність і гіпертекст: проблеми теорії і практики // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2007. – № 4. – С.67-72.
6. Гурдуз А.І. Літературна мінотавріана ХХ - початку ХХІ ст. // Зарубіжна література в школах України. – 2009. – № 1 – С.13-17; № 6. – С.51-56.
7. Гурдуз А.І. Літературно-мистецька вампіріада другої половини ХХ - першого десятиліття ХХІ століть: інтрига переосмислення // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О.Сухомлинського : зб. наук. праць. Сер. Філологічні науки / за ред. В.Д.Будака, М.І.Майстренко. — Миколаїв : МНУ ім. В.О.Сухомлинського, 2013. — Вип. 4.12 (96). — С. 64-72.
8. Гурдуз А.І. Мешап-проза: історія гри з історією // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О.Сухомлинського : зб. наук. праць. Серія „Філологічні науки” / за ред. В.Д.Будака, М.І.Майстренко. — Миколаїв : МНУ ім. В.О.Сухомлинського, 2013. – Вип. 4.11 (90). – С. 44-48.
9. Гурдуз А. Міф і міфологічний фактор у літературі: (Загальнотеоретичні проблеми студювання) // Укр. мова й літ. в серед. школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2004. – № 3. – С.120-126.
10. Гурдуз А.І. Міфопоетика літературного твору та міфопоетична парадигма: теоретичний аспект // Зарубіжна література в школах України. – 2006. – № 6. – С.57-59
11. Гурдуз А.І. Міфопоетика роману Емілі Золя “Земля” // Зарубіжна література в школах України. – 2005. – № 9. – С.11-13.
12. Гурдуз А.І. Міфопоетична парадигма в романі Томаса Гарді “Тесс із роду д’Ербервіллів”: контури біблійних моделей // Зарубіжна література в школах України. – 2005. – № 8. – С.10-14.
13. Гурдуз А. Повість М. Коцюбинського “Тіні забутих предків” і роман К.Гамсуна “Пан” у порівняльно-типологічному висвітленні // Слово і Час. – 2003. – № 11. – С.40-44.
14. Гурдуз А.І. Постійність рухливого: ізоморфізм ключових традиційних образів і мотивів у літературі // Зарубіжна література в школах України. – 2009. – № 9.
15. Гурдуз А.І. Рей Бредбері, Ернест Хемінгуей і машина до Кіліманджаро // Зарубіжна література в школах України. – 2008. – № 3. – С. 12-13.
16. Гурдуз А. Світова літературна компаративістика: етапи розвитку // Укр. мова й літ. в серед. школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2005. – № 2. – С.114-120.
17. Гурдуз А. Українська літературна компаративістика: етапи розвитку // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2005. – № 6. – С.90-98.
18. Гурдуз А. Чи існує єдина світова література? (Літературні системи: проблеми й дискусії) // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2008. – № 3. – С.84-88.
19. Клименко Ж. Проблема взаємодії літератур у компаративістиці // Зарубіжна література. – 1999. – № 33-34. – С.3.

20. Наливайко Д. Стан і завдання українського порівняльного літературознавства // Урок української. – 2000. – № 11-12. – С.55-58.
21. Папуша І. До методології літературознавчої компаративістики // Слово і Час. – 2002. – № 3. – С.58-67.
22. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму: Монографія. – Вид. 2-ге, доп. і переробл. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2002. – 392 с.
23. Радчук В. Глобалізація і переклад // Всесвіт. – 2002. – № 5-6. – С.127-136.
24. Стріха М. Переклад як націєтворення // Зарубіжна література – 2003. – № 14. – С.13-14.
25. Турган О.Д. Українська література кінця ХІХ - початку ХХ ст. і античність: (Шляхи сприйняття і засвоєння) / НАН України. Ін-т л-ри ім. Т.Г.Шевченка. – К., 1995. – 175 с.
26. Фрай Н. Архетипний аналіз: теорія мітів // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. М.Зубрицької. – Львів: Літопис, 2002. – С.142-172.
27. Астаф'єв О. **Інтертекстуальність** як літературна стратегія // Дивослово. – 2000. – № 2. – С.5-7.
28. Бульвінська О.І. Інформаційне суспільство і література: перспективи співіснування // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2004. – № 6. – С.7-10.
29. Одаренко О. Простір розгалужених шляхів: знайомство з **гіперлітературою** // Всесвіт. – 2003. – № 9-10. – С.161-168.

15. Інформаційні ресурси

1. Посилання на сайт викладача: <https://mnu.mk.ua/course/index.php?categoryid=257> .
2. Підручники:
  - 2.1. Будний В. Порівняльне літературознавство / Василь Будний, Микола Ільницький. – К. : ВД „Києво-Могилянська академія”, 2008. – 430 с. (2 прим. у бібл.).
  - 2.2. Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті : у 5 т. – К. : Наукова думка, 1987-1994 (2 прим. у бібл.).
  - 2.3. Гурдуз А. Літературна компаративістика: навч.-метод. посібник для студентів вищих навч. закладів. – Миколаїв: вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2008. – 72 с. (5 прим. у бібл.).
  - 2.4. Гурдуз А. Традиційні структури в літературі: навч.-метод. рекомендації до вивчення курсу “Літературна компаративістика”. – Миколаїв: вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2008. – 68 с. (3 прим. у бібл.).
  - 2.5. Гурдуз А. Українська література в контексті світового літературного процесу: наук.-метод. рекомендації до вивчення курсу “Історія української літератури кінця ХІХ - початку ХХ ст.”. – Миколаїв: вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2008. – 60 с. (4 прим. у бібл.).
  - 2.6. Традиційні сюжети та образи : моногр. / авт. проекту й упоряд. : А.Р.Волков. – Чернівці : Місто, 2004. – 442 с. (2 прим. у бібл.).
  - 2.7. Літературознавча компаративістика: навч. посібник / Терноп. держ. пед. ун-т ім. В.Гнатюка; Упоряд.: Р.Т.Гром'як, І.В.Папуша.– Тернопіль, 2002.– 334 с. (2 прим. у бібл.).
  - 2.8. Наливайко Д. Теорія літератури й компаративістика. – К.: Вид. дім „Києво-Могилянська академія”, 2006. – 348 с. (1 прим. у бібл.).
  - 2.9. Вервес Г. Як література самоутверджується у світі: Дослідження. – К.: Дніпро, 1990. – 452с. (1 прим. у бібл.).
  - 2.10. Науменко А.М. Філологічний аналіз тексту: (Основи лінгвопоетики) : навч. посібник для студ. вищих навч. закладів / А.М.Науменко. – Вінниця : Нова Книга, 2005. – 416 с. (2 прим. у бібл.).
3. Електронні підручники, статті:
  - Гурдуз А. Літературна компаративістика: навч.-метод. посібник для студентів вищих навч. закладів. – Миколаїв: вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2008. – 72 с. . – URL : <http://lib.chdu.edu.ua/index.php?m=2&b=266>.
  - Гурдуз А. Традиційні структури в літературі: навч.-метод. рекомендації до вивчення курсу “Літературна компаративістика”. – Миколаїв: вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2008. – 68 с. . – URL : <http://lib.chdu.edu.ua/index.php?m=2&b=265>.
  - Гурдуз А. Міфопоетична парадигма в українській та західноєвропейській “прозі про землю”

- кінця XIX - першої третини XX ст. – Миколаїв: вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2008. – 216 с. . – URL : <http://lib.chdu.edu.ua/index.php?m=9&b=20>.
- Гурдуз А.І., Чорна О.Б. Нава Володимира Арєнєва: своєрідність інтерпретації в повісті „Бісова душа, або Заклятий скарб” // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О.Сухомлинського : зб. наук. праць. Сер. Філологічні науки / за ред. В.Д.Будака, М.І.Майстрєнко. – Миколаїв, 2012. – Т. 4. Вип. 4.9. – С. 48-54 . – URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvmdu/Fil/2012_9/11.htm.
  - Гурдуз А.І. Образ і комплекс Франкенштейна в романах Брайана Олдісса і Юрія Смолича / А.І.Гурдуз, К.І.Здорєнко // URL: http://www.bdpu.org/scientific_published/ukr_lit_2008/Gurduz_Zdorenko/document_view.
  - Гурдуз А.І., Федорова О.А. Перегляд літературознавчих стереотипів: поетика „уєсєкських романів” Томаса Гарді // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О.Сухомлинського : зб. наук. праць / за ред. М.І.Майстрєнко. – Миколаїв : МДУ імені В.О.Сухомлинського, 2010. – Вип. 6. Філологічні науки. – С. 4-7 . – URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvmdu/Fil/2010_6/1.htm.
  - Гурдуз А. Під знаком Ф.Шиллера: доля однієї української драми // Матеріали Третьої міжнар. наук.-практ. Інтернет-конфер. “Діалог мов – діалог культур. Україна і світ” (Ludwig-Maximilians-Universität, Fakultät für Sprach- und Literaturwissenschaften Department II Slavische Philologie, München, 1-4 листопада 2012 р.). – URL : <http://www.ukrainistik-konferenz.slavistik.lmu.de/wp-content/uploads/Andrij-Gurduz.pdf>.
  - Гурдуз А.І., Сорокіна М.О. Поема Вікторії Шуліко „Атлантида”: традиція і новаторство у звертанні до легендарно-міфологічної структури // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О.Сухомлинського : зб. наук. праць. Серія „Філологічні науки” / за ред. В.Д.Будака, М.І.Майстрєнко. – Миколаїв : МНУ імені В.О.Сухомлинського, 2012. – Т. 4. Вип. 4.10. – С. 59-62 . – URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvmdu/Fil/2012_10/13.htm.
  - Гурдуз А.І., Крученюк Е.А. Путь Минотавра в русской литературе II половины XX - начала XXI веков // Новітня філологія.– Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. П.Могили, 2009. – № 13. – С. 72-81 . – URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nevfil/2010_13/13-9.pdf.
  - Гурдуз А. Роман Дари Корній “Тонихмарник”: місце в мистецькому контексті з погляду традиції й новаторста // Українознавчий альманах. – Київ–Мелітополь. – 2012. – Вип. 9. – С. 229-235 . – URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Ukralm/2012_9/hurduz_a.pdf.
  - Гурдуз А.І. Типологія міфопоетичних технік в українській та західноєвропейській “прозі про землю” кінця XIX - I третини XX ст.: аспект рецепції біблійного матеріалу // Наукові праці / Миколаїв. держ. гуманіт. ун-т ім. П.Могили. – Т. 59. Вип. 46. Філологія. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2006. – С. 126-129 . – URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npchdu/FL/2006_46/46-25.pdf.
- Бібліотека світової літератури (оригінали та переклади): <http://ae-lib.narod.ru>
  - Електронна бібліотека «Джерело»: <http://ukrlib.com>
  - Бібліотека українського центру: <http://ukrcenter.com>
  - Національна бібліотека України з віртуальною бібліографічною довідкою: <http://chl.kiev.ua>
  - Сайт <http://philolog.in.ua>
  - Бібліотека світової літератури (оригінали та переклади): <http://ae-lib.narod.ru>